

คำให้การของพระเทวทัต

โดย

กนกบุญ

คำให้การของพระเทวทัต

โดย กนกบุญ

ISBN 974-575-122-7

พิมพ์ครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๔๐

จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

- พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ
นางวรรณิ์ อินทรกฤษณ์ (ฉลวย แก้วชมภูษ)
วันอาทิตย์ที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๐
ณ เมรุวัดประดิษฐาราม เขตภาษีเจริญ
กรุงเทพมหานคร ๓๐๐ เล่ม
- มหาจุฬารรณาคาร พิมพ์จำหน่าย ๗๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๒๒๔-๘๒๑๔, ๒๒๑-๘๘๔๒, ๖๒๓-๖๔๑๗

โทรสาร ๒๒๔-๘๒๑๔

พ.ศ. ๒๕๔๐

คำนำ

“คำให้การของพระเทวทัต” พิมพ์มาแล้ว ๔ ครั้ง
ครั้งแรกพิมพ์ในนิตยสาร “พุทธจักร” ของมหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตั้งแต่เล่มที่ ๘-๙ ปีที่ ๑๕
สิงหาคม-กันยายน ๒๕๔๐ ถึงเล่มที่ ๓ ปีที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๐๗

ครั้งที่ ๒ สำนักธรรมวิจัยของมหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย จัดพิมพ์รวมเล่มเพื่อจำหน่ายหาทุนบำรุงการศึกษา
ในมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ ปรากฏว่าได้
ได้รับความสนใจจากผู้อ่านเป็นอย่างมากมีผู้นำไปทำเป็นบทละคร
วิทยุก็มี นำไปอ่านออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงก็มี

ครั้งที่ ๓ จอมพลถนอม กิตติขจร ขออนุญาตจัดพิมพ์
เป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ นายสอน ชูพินิจ เมื่อวันที่ ๒๔
ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๙

ครั้งที่ ๔ ข้าพเจ้ามอบให้มหาจุฬาบรรณาการ ของมหา-
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดพิมพ์จำหน่ายเพื่อสมทบทุนก่อสร้าง
อาคารสังฆิกเสนาสน์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอนุสรณ์
๑๐๐ ปี ซึ่งได้จำหน่ายหมดไปนานแล้ว มีสำนักเรียนของสงฆ์
แห่งหนึ่งในต่างจังหวัดขออนุญาตนำไปถ่ายสำเนาแจกจ่าย

แก่นักศึกษาปริยัติธรรมอีกจำนวนหนึ่ง

ในการพิมพ์ครั้งที่ ๕ นี้ข้าพเจ้าอนุญาตให้จัดพิมพ์ขึ้นจำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม เพื่อเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพนางวรรณอินทรกฤษณ์ (ฉลวย แก้วชมภูษ) ตามคำขอของคุณนพวรรณ แก้วชมภูษ ผู้เป็นธิดา จำนวน ๓๐๐ เล่ม และเพื่อให้มหาจุฬารัตนบวรคารจำนายนหาทุนบำรุงการศึกษาในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน ๗๐๐ เล่ม โดยไม่คิดค่าลิขสิทธิ์ใดๆ ทั้งสิ้น เพราะข้าพเจ้าถือว่าสถาบันนี้เป็นบ้านเกิดหลังที่ ๒ ของข้าพเจ้า

พระเทวทัตเป็นพระญาติของพระพุทธเจ้า ออกบวชพร้อมกับศากยกุมารอื่นๆ อีก ๕ องค์คือ พระภททิยราชา เจ้าชายอนรุทธะ เจ้าชายอนนท์ เจ้าชายภคฺ และเจ้าชายกิมพิละ คัมภีร์มหาวีรยัตของฝ่ายมหายาน กล่าวถึงการบวชของศากยกุมารทั้ง ๖ องค์ไว้ว่า พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ศากยกุมารเหล่านี้บวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา โดยตรัสกับศากยกุมาร ๕ องค์เพียงสั้นๆ ว่า “จงเป็นภิกษุมารเกิด” แต่ตรัสกับเจ้าชายเทวทัต ว่า “ศากยกุมาร จงเป็นภิกษุมารเกิด จงประพฤติพรหมจรรย์ภายใต้การนำของตถาคตเกิด” พระพุทธดำรัสนี้ย่อม แสดงให้เห็นเป็นอย่างดีว่า ทรงทราบตระหนักถึงความเป็นมาและความเป็นไปของพระเทวทัตอยู่แล้ว กล่าวคือ ทรงทราบด้วยพระญาณว่า ในอดีตชาติ พระเทวทัตเคยเป็นศัตรูกับพระองค์มาแล้วหลายชาติ และทรงทราบด้วยว่า

เมื่อบวชแล้วพระเทวทัตก็จะตั้งตัวเป็นศัตรูคู่แค้นกับพระองค์อีก แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณ พระองค์ก็ทรงอนุญาตให้บวช ทั้งนี้ เพราะทรงทราบว่าการบวชครั้งนี้จะทำให้พระเทวทัตสำนึกผิดได้ในที่สุด และการนั้นก็เป็นที่ทรงทราบด้วยพระญาณทุกประการ

ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้ขึ้นจากความชื่นชมในความสำนึกครั้งสุดท้ายของพระเทวทัตนี้แน่นอน ไม่ใช่เขียนเพื่อดำเนินติดตามความประพฤติปฏิบัติอันเป็นอนันตริยกรรมของท่านแต่อย่างใด เพราะข้าพเจ้ายึดถือคติตามพระพุทธภาษิตที่ว่า

ผู้ใดทำชั่วแล้วก็ดี กำลังทำชั่วอยู่ก็ดี
แต่หารู้สึกตัวไม่ว่า ตนได้ทำชั่วไปแล้ว
หรือกำลังทำชั่วอยู่ ยังคงเข้าใจว่าตนทำดีอยู่เสมอ
ผู้นั้นท่านว่าเป็นคนชั่วแท้

ส่วนผู้ใด แม้ทำชั่วอยู่ก่อน
แต่พอรู้ตัว จะโดยรู้เองหรือผู้อื่นเตือนก็ตาม
แล้วเลิกทำชั่ว กลับพยายามทำดีแก้ไข
ผู้นั้นท่านกล่าวว่า เป็นคนดีได้
เหมือนไม้ต้นคด ปลายตรง ฉะนั้น

ข้าพเจ้าเห็นว่าพระเทวทัตนั้นเหมือนไม้ต้นคดปลายตรง ซึ่งยอมดีกว่าไม้ต้นตรง ปลายคด เป็นไหนๆ ข้าพเจ้าจึงสมมุติให้พระเทวทัตสารภาพผิดออกมาในรูปแบบของ **คำให้การ**

โดยเล่าเรื่องราวต่างๆ ตั้งแต่ต้นจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ทั้งนี้เพื่อ เป็นอุทาหรณ์สอนใจผู้เฝ้าธรรมทั้งหลาย

ด้วยอำนาจแห่งเจตนาอันบริสุทธิ์นี้

ขอความสวัสดิ์จงบังเกิดมีแก่ท่านผู้อ่านทุกท่าน

กนกบุญ

13/3 พทลโยธิน 23

เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร

โทร. 5132972, 9396811

คำนิยม

5 ธันวาคม 2533

คุณพ่อสกล สกลวัฒน์

สกล สกลวัฒน์

คุณพ่อสกล สกลวัฒน์ / คุณแม่ / คุณแม่
 สกล สกลวัฒน์ / คุณแม่ / คุณแม่
 สกล สกลวัฒน์ / คุณแม่ / คุณแม่
 สกล สกลวัฒน์ / คุณแม่ / คุณแม่

คุณพ่อสกล สกลวัฒน์ / คุณแม่ / คุณแม่
 สกล สกลวัฒน์ / คุณแม่ / คุณแม่
 สกล สกลวัฒน์ / คุณแม่ / คุณแม่
 สกล สกลวัฒน์ / คุณแม่ / คุณแม่

(ศ. เพ็ชร สุมิตร)

ศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 ภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง
 ราชบัณฑิตยสถาน

สารบัญ

หน้า

ฟ้าสาบเมื่อใกล้ค่ำ	๑
หงส์เป็นเหตุ	๗
การประลองฝีมือ	๑๔
เจ้าชายสิทธัตถะออกผนวช	๒๔
ข่าวการตรัสรู้	๔๒
เสด็จนิวัตนครกบิลพัสดุ์	๕๘
พระเทวทัตออกบวช	๖๙
พระเทวทัตยุยงอชาตศัตรูกุมาร	๗๘
พระเจ้าพิมพิสารอุปลงพระชนม์	๙๙
พระเทวทัตดำเนินตามแผนสังหาร	๑๑๑
พระเทวทัตวางกลลวง	๑๓๕
พระเทวทัตสำนึกบาป	๑๕๓
บทส่งท้าย	๑๕๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

กษัตริย์

๑. กษัตริย์ไทยในรัชสมัย

๒. พระมหากษัตริย์ไทย

๓. พระมหากษัตริย์ไทย

๔. พระมหากษัตริย์ไทย

๕. พระมหากษัตริย์ไทย

๖. คำให้การของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๗. พระมหากษัตริย์ไทย

๘. พระมหากษัตริย์ไทย

๙. พระมหากษัตริย์ไทย

๑๐. พระมหากษัตริย์ไทย

๑๑. พระมหากษัตริย์ไทย

๑๒. พระมหากษัตริย์ไทย

๑๓. พระมหากษัตริย์ไทย

ฟ้าสาบเมื่อใกล้ค่ำ

ณ ยามเย็น เห็นแสงทองส่องทาบระวาวับจับยอดหญ้าและยอดไม้ คล้ายกับบุคคลผู้คะนองเอาน้ำทองมาขโมยทาไว้กับานกัน ดูเหลือองอร่ามเป็นข้อชั้นลดหลั่นกันไปไกลสุดสายตา จากที่ยืนมองไปทางทิศบูรพาข้างหน้าโน้น ก็เห็นแสงทองนั้นแผ่ซ่านไปไกลถึงเชิงผาแห่งเบญจคีรี อันเป็นศรีปรากฏการแห่งเบญจคีรีนคร ซึ่งกำลังขึ้นชื่อลือขจรทั่วชมพูทวีป เพราะมีดวงประทีปแก้ว คือ พุทธศาสนา กำลังส่องแสงจ้า จากนครนั้นไปยังนครคามและนิคมต่าง ๆ อื่น ยอดไม้แต่ละยอดได้ทอดเงาของมันให้ยาวไปทางทิศตะวันออก ซึ่งจะบอกแก่ผู้สัญจรลงทางว่า ยามนี้เป็นยามที่ทิวกาลกำลังจะผ่านไปแล้ว เราไม่แต่ละต้นได้เพิ่มความยาวของมันไปเรื่อย ๆ โดยไม่หยุดหย่อน เหมือนจะบอกผู้พเนจรให้รีบเดินทางหาที่พัก ฉะนั้น

เสียงจิ้งหรีดก็กรีดปีกชนผสมกันกับเสียงจักจั่นพันธุ์ไรระหังร้องก้องกังวานแว้งเวกแวดง เสียงสกุณชาติปักษีที่กางปีกหลีกลงจากรวงรังบินไปยังที่หากินแต่เช้าตรู่ ก็กำลังกลับคืนสู่ที่พำนัก ส่งเสียงร้องทลายหักปราศรัยกันตามประสาสัตว์ หามีทุกข์โศกสนัดด้วยเพลิงกิเลสเผาเช่นเราชาวมนุษย์ไม่ ก็แลเสียงแห่งจิ้งหรีดจักจั่นไรและสกุณชาตินั้น ได้เป็นเสียงวิเวกแว้งเวงยิ่งขึ้น เมื่อเข้าผสมกันกับเสียงไหลแห่งลำธาร ที่ไหลผ่านชอกหินน้อยใหญ่ลงไปในเนรัญชรานที แล้วไหลไปอย่างรวดเร็วกระทบกับโค้งคด

จนเกิดเป็นเสียงบดกับผิงดังซู่ซ่าจะฉาฉาน แล้วแตกซ่านผ่าน
เวียนวนเป็นก้นหอย กลายเป็นระลอกน้อย ๆ ทอยถอยกันไหลไป
ตามท้องนทีธาร ยิ่งความสุขความสดชื่นเบิกบานให้แก่สิ่งมีชีวิต
สัตว์ทั้งจุตูปาบทวิบาทและแก่พฤษภชาติสิ้นทั้งผอง บรรดาที่
ขึ้นอยู่ตามผิงทั้งสองซ้ายขวาแห่งแม่น้ำเนรัญชรานั้นแล

ณ พระอารามหนึ่ง ซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรู กษัตริย์หนุ่ม
แห่งเบญจคีรีนคร ได้ทรงสร้างถวายแด่พระเทวทัตผู้เป็นพระสหาย
ร่วมพระเหตุภัย อันตั้งอยู่ไม่ไกลจากผิงแม่น้ำเนรัญชรชนที่ ตอนที่
มีลำน้ำคดโค้งเป็นคู้ใหญ่ ประชาชนทั่วไปเรียกว่า คยาสิละ เมื่อก่อน
หน้านี้น้ำตื้นเล็กน้อย มีพระภิกษุประมาณได้ ๕๐๐ รูปอาศัยอยู่ แต่
บัดนี้พระอารามนี้กลายเป็นสถานที่เงียบสงัดดังป่าช้า เพราะพระ-
ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น กำลังเดินมุ่งหน้าเข้าสู่เบญจคีรีนคร อัน
มีพระอัครสาวกทั้งสองเดินนำหน้า มีอาการกิริยาสงบเสงี่ยมดูสง่า
ดังพระยาครุฑสารเดินนำหน้าเหล่าคชาทั้งหลาย ฉะนั้น

“นี่ ท่านเทวทัต! ผมเคยบอกท่านก็ครั้งที่หนึ่งแล้วว่าย่าได้คบ
กับพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน เพราะว่าพระทั้งสองรูปนี้เป็น
ผู้มีกัมม เป็นผู้ทำลายมิตร แต่ท่านก็ไม่เชื่อ เห็นไหม? ดูซิ! เดียวนี้
มีพระเหลืออยู่ที่รูปรี?” ด้วยความโกรธจัด พระรูปนั้นก็ตะ
เข้าตรงยอดดอกของพระเทวทัตอย่างแรง เป็นเหตุให้พระเทวทัตปลิว
ไปตามแรงแห่งผีเท้า มีโลหิตสด ๆ ไหลริน ๆ ออกจากปากแน่นิ่ง
ไปครู่หนึ่งแล้วพยายามควบคุมสติลุกขึ้นนั่ง มองดูหน้าเพื่อนร่วม
สำนักด้วยดวงตาวาววอน ซึ่งผิดกับครั้งก่อน ๆ ตอนเมื่อยังหนุ่ม สมัย

นั่นท่านเป็นผู้หนึ่งที่ไม่รู้จักคำว่าแพ้

“อะไรกัน ท่านโกกालิก? มาถึงก็ขึ้นหน้าขึ้นตาเอาเตะเอา นิ่งลงก่อนซิ เกิดเรื่องอะไรขึ้นรี จึงมาอะอะไวววายกับผมเช่นนี้?”

“อ้อนี่ ยังไม่รู้รี ท่านเทวทัต? ท่านเอาหนูไปนาเอาตาไปไร่เสียหรืออย่างไร? จนเพื่อนมาตีท้ายครัวหมดแล้วก็ยังไม่รู้”

“ไม่รู้จริง ๆ ท่านโกกาลิก ผมจำวัดหลับไป เพิ่งตื่นเมื่อได้ยินท่านเดินขึ้นมานบนกุฎินี้แหละ บอกมาเถอะว่าเกิดอะไรขึ้น”

พระโกกาลิกนึกเสียใจ ที่ได้ทำรุนแรงกับพระเทวทัตเกินไป เพราะเข้าใจว่าพระเทวทัตปล่อยให้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานเข้ามาหาเอาพระทั้งหลายไป จึงได้กล่าวขอขมาว่า “ยกโทษให้ผมเถิดท่านเทวทัต ผมเข้าใจว่าท่านรู้เรื่องนี้ดี จึงได้ทำรุนแรงลงไปกับท่านเช่นนั้น ผมทำด้วยความหุนหันพลันแล่น เพราะความโกรธจัด แต่ผมมีความปรารถนาดีกับท่านจริง ๆ ไม่อยากเห็นความพินาศของท่าน จึงได้พยายามตักเตือนท่านเสมอว่า อย่าคบกับท่านสารีบุตรและท่านโมคคัลลานผู้ปรารถนาลามก”

“เอาเถอะท่านโกกาลิก ผมไม่ถือโทษท่านหรอก ผมรู้ว่าท่านหวังดีต่อผม โปรดเล่าเรื่องของท่านให้ฟังเถอะ ผมกำลังรอฟังอยู่แล้ว”

“ก็ท่านลองไปดูที่กุฎิเหล่านั้นซิ ดูซิว่าบัดนี้มีพระอยู่ที่รูป เห็นไหม?”

“เอ๊ะ! ท่านโกกาลิก นี่พระของผมไปไหนหมด เข้าป่าไปทำ

สมณธรรมรี? ชาวบ้านมานิมนต์ไปเทศนารึ? หรือว่าพากันลี้กไปหมดแล้ว? เป็นอย่างไรกันท่านโกกาลิก รีบบอกมาซิ!” พระเทวทัตโกรธจัด โโลหิตซึ่งหยุดไปชั่วคราวเมื่อก็่นั้น บัดนี้ได้ไหลออกมาอีก

“ท่านเทวทัต! ข้อกังขาสงสัยของท่านทั้งหมดที่ว่ามานั้นผิดหมด พระเหล่านั้นได้ตามพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานไปหาพระสมณโคดมเสียแล้ว”

“เอ๊ะ! ท่านสารีบุตรกับท่านโมคคัลลานพวพระของผมไปรี? เลวจริง ๆ คงเป็นความประสงค์ของพระสมณโคดมสินะ พระสมณโคดมผู้ปรารถนามาก ก็ยังปรารถนาไม่รู้จบสิน้อยุนั้นเอง”

อาพาธของพระเทวทัตได้แรงกล้ายิ่งขึ้น เพราะมีทั้งความเจ็บกายและความเจ็บใจเข้ารุมสุมอก โโลหิตสด ๆ ก็ได้ไหลออกมาจากปากของท่านไม่ได้หยุดหย่อน จากโลหิตสดเหลวเป็นโลหิตก้อนนิ จนพระเทวทัตทรุดหนักลงลุกไม่ขึ้น ต้องนอนเขว่อยู่กับที่เป็นเวลาเก้าเดือนเต็ม ๆ มีอาการซูบซีดผ่ายผอม ร่างกายสะพร่งไปด้วยเส้นเอ็นน้อยใหญ่ ซี่โครงมีเท่าไรปรากฏให้เห็นชัด เสียงที่พูดสั้นสะบัดระริกกระรัว และแหบเครืออ ยามนั่งกายสั่นระริกกระรูดั่งผีทับทรวง เป็นที่น่าสงสารยิ่งนัก

อันความอาพาธผสมกับความชรา ได้ทำให้พระเทวทัตรู้สึกสำนึกผิดในความชั่ว ที่ตัวได้กระทำไปกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่เคยกระทำผิดในตัวท่านเลย แม้แต่การคิดพยาบาทจองเวร

จอมพลลาญ เมื่อรู้สึกสำนึกผิดได้พระเทวทัตก็ให้ร่ำร้อนนอนไม่หลับ กระสับกระส่าย คิดอยู่ว่า ทำอย่างไรดีหนอจึงจะได้ไปขอขมาโทษต่อพระผู้มีพระภาคในเรื่องความผิดที่คิดร้ายหมายอาฆาตแต่ก่อนมา เพราะแน่ใจว่า ท่านเองจะต้องตายในไม่ช้าอย่างแน่นอนด้วยโรคนี้

วันหนึ่ง ท่านได้เรียกลูกศิษย์พวกคฤหัสถ์ที่นับถือในตัวท่านให้มาหาแล้วกล่าวขึ้นว่า “เจริญสุขเกิดอุบาสก อาตมาเห็นท่าจะอยู่ได้ไม่กี่เวลาแล้ว มัจจุรากำลังส่งเสนามารังควาญอาตมาอยู่แล้ว และจะรังควาญยิ่งขึ้น จนกระทั่งพระยามัจจุราชมารับอาตมาไปเอง คงเป็นในวันสองวันข้างหน้าแล้วแหละอุบาสก แต่...แต่ก่อนจะตาย อาตมาใคร่จะปลดเปลื้องความขุ่นข้องหมองใจลงเสียบ้าง หากได้อาศัยอุบาสก อาตมาจึงจะสำเร็จความประสงค์อันนั้นได้” พระเทวทัตพูดทิ้งท้ายไว้ แล้วเหลือบมองดูสานุศิษย์ของตนว่าสนใจฟังหรือเปล่า และทั้งหยุดเว้นระยะให้นายเหนี่ยวด้วย

“พระคุณเจ้าที่เคารพ จะให้กระผมช่วยเหลือพระคุณเจ้าอย่างไรบ้าง กระผมก็ยินดีจะช่วย อย่าได้เกรงใจเลย กรุณาบอกมาเถอะขอรับพระคุณเจ้า” พวกอุบาสกกล่าวขึ้น

“อาตมาใคร่จะให้อุบาสกหามอาตมา ไปเฝ้าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระเชตวันวิหาร เมืองสาวัตถี เพราะถ้าอาตมายังไม่ได้ไปเฝ้า อาตมาจะตายอย่างทรมันทรมานที่สุด”

“แต่...แต่พระคุณเจ้าเป็นศัตรูกับพระพุทธเจ้าไม่ใช่หรือ? ทำไมจึงจะไปเฝ้าพระองค์ท่านเล่า?” อุบาสกเหล่านั้นกล่าวคัดค้าน

ขึ้น

“จริงเหลืออุบาสก อาตมาเป็นข้าศึกศัตรูกับพระผู้มีพระภาค แต่พระองค์ท่านไม่ได้เป็นศัตรูกับอาตมาเลย พระองค์ท่านไม่เคยคิดร้ายในอาตมาแม้แต่เท่าปลายเส้นผม พระทัยของพระองค์ยังรักอาตมาเหมือนกับสาวกอื่นๆ” พระเทวทัตกล่าวถึงตอนนี้ สีหน้าของท่านสลดใจขึ้น มองขึ้นไปบนท้องฟ้าแล้วค่อยบ้ายหน้าไปยังทิศเหนือตรงที่พระวิหารเชตวันตั้งอยู่ แล้วค่อย ๆ ยกมือทั้งคู่ขึ้นนมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยความเคารพอย่างจริงใจ แล้วกล่าวต่อไปว่า

“นำชมจริง ๆ นำพระทัยของพระผู้มีพระภาค นำชมเหลือเกินอุบาสก หากไม่ได้อีกแล้วในโลกนี้ บุคคลผู้ที่มีจิตใจเหมือนกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้ พระองค์มีพระทัยรักใคร่สมน้ำเสมอในบุคคลทั่ว ๆ ไป เช่น ในนายขมังธนู ในโจรองคุลิมาล ในช้างธนะบาล ในพระราหุลพุทธชิโนรส และแม้ในอาตมา เทวทัต”

“ดูอุบาสก อาตมาได้ทำผิดไปแล้ว อาตมาเพิ่งได้รู้สึกสำนึกตัว แต่มันสายเสียแล้ว ความมักใหญ่ใฝ่สูง ความอิจฉาริษยา และขัตติยะมานะเหลือได้ชักนำให้อาตมาคิดผิดและทำผิด อุบาสกยังอยากจะฟังอยู่หรือ? ถ้าจะฟังอาตมาจะเล่าความหลังให้ฟัง เป็นความหลังแห่งความผิดพลาดของอาตมา บางทีมันอาจจะทำให้อาตมาเบาใจลงได้บ้าง หากอาตมาจะระบายมันออกมาเสียจากใจ โปรดฟังคำให้การของอาตมา”

หงส์เป็นเหตุ

พระเทวทัตหยุดนิ่ง เพื่อนึกทบทวนความจำในหนหลังให้มัน รื้อฟื้นกลับคืนขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ท่านมองขึ้นไปยังท้องฟ้า สีคราม ซึ่งมีเมฆบาง ๆ ลอยเข้ามาปิดบังแสงแห่งพระสุริยเทพบ้าง เป็นบางครั้งว นกสีเขาคลายห่านฝูงหนึ่งกำลังบินมา และผ่านคยาสีสะนั่นไปทางทิศตะวันออกอย่างรีบร้อน พระเทวทัตรู้สึกเศร้าสลดใจอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเห็นหงส์ฝูงนั้น แล้วท่านก็กล่าวทำลายความเจ็บปวรีขึ้นว่า :-

“ดูกรอุบาสก ดูซิ! นันฝูงหงส์กำลังบินผ่านไป โชคดีนะ โชคมันดีจริง ๆ ที่มันบินให้อาตมาเห็นในยามนี้ ยามที่อาตมากำลัง รู้สึกสำนึกผิดคิดกลัวต่อความชั่ว แต่ถ้าหากมันบินให้อาตมาเห็น เมื่อครั้งยังเป็นกุมารน้อยละก็ หงส์เอ๋ย สูเจ้าคงกลับไปยังรังไม่ครบ ตามจำนวนเป็นแน่แท้ เพราะใคร ๆ เขาก็เล่าลือกันทั่วไปทั้งใน กรุงกบิลพัสดุ์และกรุงเทวทหะว่า เจ้าชายเทวทัตผู้แม่นสร จนมี สำนวนติดปากกันทั่วไปว่า เจ้านี้ยังแม่นเหมือนเจ้าชายเทวทัต”

“ดูกรอุบาสก สมัยเมื่ออาตมาอายุยังน้อย ๆ พระบิดาสุปปพุทธะ เจ้าผู้ครองเทวทหนคร รับสั่งให้อาตมาไปศึกษาศิลปวิทยากับครู วิศวามิตร พร้อมกับศากยกุมารอื่น ๆ ซึ่งมีเจ้าชายสิทธัตถะ รัชทายาทแห่งนครกบิลพัสดุ์รวมอยู่ด้วย เราเรียนวิชาหลายอย่าง เช่น ยุทธศาสตร์ มีการเรียนเรื่องวิธีขี่ม้า ทั้งม้าแข่งและม้ารบ การยิง สร มวยปล้ำ และกลวิธีการรบอื่น ๆ อีก วิชาคณิตศาสตร์ คือ วิธี

การคำนวณนับ บวก ลบ คูณ หาร เป็นต้น วิชาอักษรศาสตร์ คือ วิธีการอ่าน การเขียน วิชาคณิตศาสตร์ คือ วิธีการแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน วิชาคันธรรพศาสตร์ คือ การพ้อนรำ ขับร้อง และศาสตร์อื่น ๆ อีก แล้วแต่ใครจะชอบเรียนอย่างไร พระญาติของอาตมาองค์หนึ่งที่ทรงเรียนได้มากกว่าเพื่อน คือ ทรงเรียนได้ถึง ๑๘ ศาสตร์ภายในเวลาไม่นานนัก คือ เจ้าชายสิทธัตถะ ผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดมาก และนอกจากเฉลียวฉลาดแล้ว ท่านยังมีวิริยอุตสาหะมากกว่าใคร ๆ อีกด้วย ฉะนั้น ท่านจึงเรียนได้รวดเร็ว เราหลายองค์พากันปรึกษาท่านในข้อนี้ พระกุมารพระองค์นี้ นอกจากท่านสนพระทัยในการศึกษาวิทยาการต่าง ๆ แล้ว ท่านยังมีการวรรณอันสูงอีกด้วย แม้ว่าท่านจะทรงดำรงอยู่ในตำแหน่งมกุฏราชกุมาร ผู้จะครองบัลลังก์แห่งกบิลพัสดุ์นครในอนาคตอันใกล้อยู่ในขณะนั้นก็ตาม ท่านก็ยังไม่ทรงละที่จะแสดงความเคารพนอบน้อมต่อครูบาอาจารย์ในฐานะศิษย์ เช่น ทรงเคารพต่อครูวิศวามิตร ผู้ประสาธน์วิทยาการ ทั้งนี้เพราะทรงระลึกอยู่เสมอว่า โดยอาศัยครูอาจารย์นั่นเอง คนเราจึงได้รับสิ่งที่มีค่า คือความรู้ ส่วนอาตมานั้นชอบวิชาียงศร และวิชาขี่ม้ามากกว่าวิชาอื่น ๆ และชำนาญในวิชาการแขนงนี้เป็นพิเศษเสียด้วย อาจจะถูกกล่าวได้ว่า การยิงศรของอาตมานั้นแม่นยำเหมือนจับวาง อาตมาเคยเที่ยวทำพนันใครต่อใครหลายองค์ รวมทั้งเจ้าชายสิทธัตถะด้วย ก็ไม่มีใครกล้ารับคำท้าของอาตมา”

“ดูกรอุบาลก ครึ่งหนึ่ง ขณะที่อาตมากับเจ้าชายสิทธัตถะ

และพระกุมารอื่น ๆ กำลังเล่นเพลินกันอยู่ในพระราชอุทยานของ
เจ้าชายสิทธัตถะ ขณะนั้นเป็นเวลาบ่าย แดดร่มลมพัดเอื่อย ๆ ไม้
กำลังใบกไหวไปมาอย่างอ่อน ๆ ท้องฟ้าเป็นสีครามเหมือนยามนี้
แหละ และขณะนั้น ผึ้งหงส์ผึ้งหนึ่งกำลังบินส่งเสียงร้องก้องกังวาน
มาด้วยความร่าเริง เพราะค่าที่มันได้ไปหากินอย่างอิมท้องมา และ
ยังคงมีเหลือเป็นเหยื่อนำไปเผื่อลูกและเมียในรังบ้างเล็ก ๆ
น้อย ๆ ทันใดนั้นโดยที่ใคร ๆ มิได้คาดคิดหมายไว้ก่อน อาตมาเจ้า
ชายเทวทัตผู้แม่นคร ก็ได้เกิดจิตอกุศลขึ้นว่า “ชะช้า อ้ายหงส์
ตระนง เจ้าอวดคืออย่างไรนะ จึงบังอาจบินข้ามศีรษะของข้าผู้เป็น
เพชรฆาตเอกของเจ้า” แล้วอาตมาก็ดึงลูกศรที่ตะพายไว้ที่
หลัง พาดเข้ากับสายคร และใช้กำลังหนุ่มของอาตมาน้าวสายมา
แล้วปล่อยไปโดยรวดเร็ว เสียงลูกศรแหวกอากาศดังเขวียว! ขวับ!
หงส์ผู้เคราะห์ร้ายตัวหนึ่งซึ่งบินมาเป็นตัวสุดท้ายก็ได้รับเคราะห์
กรรมนั้น ลูกศรอันกำซาบด้วยยาพิษลูกนั้น ปักจึกเข้าตรงโคน
ปีก ยังผลให้มันต้องล่องลอยถลาลงมายังพื้นดิน ดิ้นรนกระ-
ว่นกระวายด้วยความเจ็บปวด”

“ดูกรอุบาสก ท่านคงนึกว่าหงส์ตัวนั้นต้องตายแน่ใช่
ไหม! อาจจะมีจริงนะอุบาสก หากอาตมาวิ่งไปถึงก่อน แต่โชคยังมี
แก่หงส์ตัวนั้นอยู่ เจ้าชายสิทธัตถะ หรือเจ้าชายใจพระที่เพื่อน ๆ
ชอบเรียกกัน ท่านมีฝีเท้าเร็วกว่าอาตมา ได้วิ่งไปถึงหงส์ตัวนั้นก่อน
ใคร ๆ และได้อุ้มมันขึ้นอย่างทะนุถนอม ทรงชักลูกศรออกจาก
ปีกนกอย่างระมัดระวังกลัวมันจะเจ็บ แล้วทรงยัดไปไม่มีรศเย็นเข้า

ไปในแผลเพื่อให้โลหิตหยุดไหล และทรงลูบประคองไปมาอย่างเบา ๆ เพื่อบรรเทาความเจ็บและความกลัวของนกนั้น อาตมาขัดเคืองใจมากในการที่พระญาติของอาตมามาแย่งนกไปเสียดังนี้ อาตมาโกรธจนหน้าแดงเป็นสายเลือด มือทั้ง ๒ กำแน่น กัดริมฝีปากจนแดงเพราะหือเลือด ตะโกนร้องก้องทั้งพระราชอุทยานว่า “สิทธิ์ตะจงคือนกนั้นให้ข้าเสียโดยดั้นะ มันเป็นสมบัติของข้า เพราะข้าต่างหากที่ยังมันตกด้วยลูกศรของข้าเอง”

“ดูกรอุบาสก บุรุษใจพระผู้ขึ้นหาโกรธอาตมาไม่ ท่านไม่แสดงสีพระพักตร์ให้เห็นเลยว่ากลัวและโกรธอาตมา ท่านยังคงอุ้มเจ้าหงส์นั้นไว้อย่างเดิม เมื่อเห็นอาตมาร้องด่าว่าท่านมากเข้า ท่านก็ถอดหงส์ไว้แทบอก ทรงท่าเหมือนให้คนอื่นรู้ว่า ใครจะมาแย่งนกนั้นไปก็เท่ากับเอาหัวใจของท่านไปด้วย อาตมาทั้งโกรธทั้งแค้นได้ยื่นกรานจะให้เจ้าชายใจพระนั้นคือนกให้แก่อาตมาให้ได้ ถึงอย่างไรก็ตาม เจ้าชายใจพระของอาตมา ก็ยังคงปฏิเสธที่จะมอบนกเจ็บตัวนั้นให้อาตมา ได้ตรัสอย่างเรียบ ๆ ว่า :-

“พระสหายเทวทัต! ธรรมเนียมเรามีอยู่ว่า อันนกใดที่ถูกยิงและได้ตายลงเพราะถูกยิง นกนั้นท่านว่าเป็นสมบัติของผู้ยิงแท้ แต่หากนกนั้นรอดตายเพราะมีผู้ช่วยเหลือมัน นกนั้นต้องตกเป็นสมบัติของผู้ช่วยเหลือชีวิตมันไว้”

“ดูกรอุบาสก ขณะนั้นอาตมานำหน้ามิดด้วยโทสะจัด จึงไม่เข้าใจในเหตุผลข้อนั้น ได้เดินเข้าไปใกล้หมายใจจะแย่งชิงให้ได้ ปากตะโกนก้องว่า “ถึงอย่างไรก็ต้องเป็นของข้า เพราะข้าเป็นคนยิง

ตก หากข้าไม่ยิงมันตกลงมา ท่านจะช่วยเหลือมันได้อย่างไร? โปรดส่งมาให้แค่โดยดีเถอะสิหัตถะเถ ไม่อย่างนั้นเราต้องผิดใจกันแน่ ข้าไม่ยอมจริง ๆ!”

“ดูกรอุบาสก พระกุมารใจพระของอาตมาจ้องมองมายังอาตมาด้วยดวงเนตรที่สดใส และเผยโอรุอันแดงระเรื่อดังสีดอกกุหลาบ ตรัสเสนอว่า “พระสหายเทวทัต! ข้อพิพาทระหว่างเรานี้จักสงบลงได้ หากเรานำไปสู่โรงมหาริณัจฉัยเพื่อรับการพิพากษาชี้ขาด ในที่ประชุมแห่งนักปราชญ์ราชบัณฑิต พระสหายจะเห็นเป็นอย่างไร?” “ตกลง!” อาตมากล่าวขึ้น เพราะเข้าใจว่าถึงอย่างไรอาตมาต้องชนะแน่”

“ดูกรอุบาสก ท่านคงจะนึกว่าอาตมาต้องชนะเหมือนกันใช่ไหม แต่อาตมาต้องประสบกับความพ่ายแพ้เป็นครั้งแรกในชีวิต ผู้พิพากษาได้ซักถามเราทั้งสองจนละเอียดถี่ถ้วนแล้ว ปล่อยให้เราทั้งสองนั่งรอคอยอยู่ ท่านนักปราชญ์เหล่านั้นก็เข้าประชุมกันอย่างเคร่งเครียด บางคนเห็นว่าควรเป็นของสิหัตถะเถ แต่บางคนเห็นว่าควรเป็นของอาตมาโดยเหตุผลต่าง ๆ กัน ไม่เป็นที่ยุติลงได้ ในบัดดลนั้น มีนักปราชญ์คนหนึ่งท่าทางคมคายพอดู ได้ลุกขึ้นกล่าวแก่ที่ประชุมว่า “ว่ากันโดยแท้จริงแล้ว ชีวิตต้องเป็นของผู้ที่พยายามจะช่วยเหลือชีวิตนั้นไว้ ชีวิตต้องไม่เป็นของผู้พยายามแต่จะทำลายมัน นกที่กำลังเจ็บอยู่นี้เมื่อกล่าวโดยสิทธิอันชอบธรรมแล้ว ต้องตกเป็นของเจ้าชายสิหัตถะเถ ผู้พยายามจะช่วยชีวิตมันไว้แต่ฝ่ายเดียว ดังนั้น ขอให้ที่ประชุมได้ยกนกตัวนี้ถวายแก่เจ้าชายสิหัตถะเถ

เกิด” ทุกคนในที่ประชุมลงความเห็นด้วยกับถ้อยแถลงแสดงผลอันเที่ยงธรรมนั้น ดังนั้น ผลของการตัดสินก็คือ เจ้าชายใจพระของอาตมาเป็นผู้ชนะ ได้รับหงส์ตัวนั้นไปอย่างสบายพระทัย”

“ดูกรอุบาสก เจ้าชายสิทธัตถะนั้น ครั้นชนะแล้วก็ทรงเล็งดูนกนั้นจนแผลหายสนิทแล้ว ก็ปล่อยนกนั้นไปสู่ความเป็นอิสระของมัน เพราะพระองค์ตรัสว่า “ธรรมดาสัตว์ป่านั้นก็ชอบอยู่ป่ามากกว่าอยู่บ้าน แม้จะกักขังมันไว้ในกรงทองให้ข้าวและน้ำอย่างดี แก่มัน มันก็คงไม่พอใจเท่ากับการไผ่ผินบินไปในอากาศหาอาหารกินเอง หรือได้อยู่ในความอบอุ่นด้วยลูกรักและเมียขวัญของมัน อันที่อยู่และอาหารการกินนั้น มันดีตรงที่ผู้อยู่และผู้กินต้องการเท่านั้น หากเขาไม่ต้องการ มันก็ไม่ต่างอะไรกับห้องขังและข้าวปลายเกรียนนั้นแหละ การจะต้องการอะไร ๆ ขึ้นอยู่กับรสนิยมของผู้นั้น รสนิยมของคนย่อมต่างกันไป ยิ่งของสัตว์มันแล้วยิ่งต่างกันมากกับของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เจ้าชายสิทธัตถะผู้ใจพระ จึงไม่ยอมขังหงส์ที่ท่านรักใคร่สงสารนั้นไว้เชยชม”

“ดูกรอุบาสก อาตมาเสียใจมากจนไม่สามารถจะบรรยายเป็นคำพูดให้ท่านฟังได้ในบัดนี้ เพราะอาตมาเข้าใจว่า การที่เจ้าชายสิทธัตถะกระทำไปนั้น เป็นการเยาะเย้ยอาตมา เป็นการแกล้งกันแท้ ๆ อาตมาจึงได้ผูกใจโกรธและอาฆาตว่า “สักวันหนึ่งคงเป็นที่เราบ้าง เราจะทำให้สิทธัตถะถึงกับเลือดตกยางออกทีเดียว” แล้วตั้งแต่

นั้นมาอาตมากับเจ้าชายสิทธัตถะก็เป็นไม้เบื่อไม้เมากันเรื่อย
มา โดยอาตมาได้พยายามขัดขวางการกระทำของเจ้าชายสิทธัตถะ
ทุกอย่าง ส่วนเจ้าชายสิทธัตถะจะทราบหรือเปล่า อาตมาไม่ทราบได้”

๑๕ การประลองฝีมือ ➤

“ดูกรอุบาสก ต่อมาสมัยหนึ่ง เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา พระเจ้าลุมสฺสโธทนะได้ขอเจ้าหญิงยโสธรา น้องสาวของอาตมาซึ่งอายุพรรษาเท่ากัน ต่อพระบิดาของอาตมา มาให้อภิเษกสมรสกับเจ้าชายสิทธัตถะ อาตมาไม่ยินยอมให้ แต่ขัดคำสั่งของพระบิดาไม่ได้ ท่านตรัสว่าเราเป็นญาติด้วยกัน เรามีธรรมเนียมนิยมนกันว่า เราจะไมื่อยอมแต่งงานกับชนชาติอื่น นอกจากเชื้อชาติอริยกะ และในเผ่าอริยกะนั้นแล้ว เราจะไมื่อยอมแต่งงานกับใครเช่นกัน เว้นแต่ศากยวงศ์กับโลกิยวงศ์ ซึ่งเป็นวงศ์พี่วงศ์น้องด้วยกันเท่านั้น แต่อาตมาก็ตั้งใจไว้ว่าจะขัดจงพระให้ได้”

“ดูกรอุบาสก ในหมู่พวกศากยะเรา ซึ่งเป็นเชื้อชาติที่เข้มแข็งกล้าหาญแห่งเชิงเขาหิมาลัยนั้น เรามีธรรมเนียมประเพณีสืบมาอยู่อย่างหนึ่งว่า เมื่อชายหนุ่มคนใดประสงค์จะสมรส ขึ้นแรกชายหนุ่มคนนั้นต้องแสดงตนเองให้คนทั้งหลายเห็นว่าตนเป็นคนฉลาด สามารถในการขี่ม้า การใช้ศรและลูกศร และการฟันดาบเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ ดังนั้น เจ้าชายสิทธัตถะ แม้ทรงเป็นรัชทายาทแห่งราชบัลลังก์กบิลพัสดุ์ ก็ต้องอนุวัติตามประเพณีเช่นเดียวกับชายหนุ่มอื่น ๆ นั้นหมายถึงโอกาสดีมาถึงอาตมาผู้อาฆาตแล้ว อาตมาได้สมัครเข้าประลองฝีมือกับเจ้าชายสิทธัตถะด้วยผู้หนึ่ง และพอใคร ๆ ทราบว่าคู่แข่งสำคัญจะเข้าประลองฝีมือกัน ประ-

ชาชนก็แตกตื่นพากันโจษจันกันมาก และคาดกันว่าในวันกำหนดการแข่งขัน คงมีประชาชนหลังไหลเข้าชมแน่นชนิดเป็นแน่นอน”

“ดูรูอาสก การคาดคะเนของประชาชนและแม่ของอาตมานั้นไม่ผิดเลย เพราะในวันกำหนดการประลองฝีมือกันซึ่งทำกันในสนามสำหรับประลองฝีมือ ในกรุงบิลพัสดุ์ ต่อหน้าพระที่นั่งของกษัตริย์ทั้งสองพระนคร คือ กบิลพัสดุ์และเทวทหะ ปรากฏว่ามีประชาชนหลังไหลเข้าไปแออัดยัดเยียดกันก่อนเวลากำหนดตั้งหลายชั่วโมง และมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์กันต่าง ๆ นานาดังก็กก้องกันไปหมด ในบรรดาผู้ที่เข้าชมนั้น ก็ยังแบ่งออกอีก ๒ พวก คือ ผู้ที่เข้าชมการประลองฝีมือกันจริง ๆ ซึ่งอาจจะจะเป็นนักพนันขันต่อกันพวกหนึ่ง และอีกพวกหนึ่งนั้นมิได้มุ่งหมายจะพนันขันต่ออะไรกับใครหรอก หากแต่เข้าชมความงามของเจ้าชายศากยะ และเจ้าหญิงศากยะทั้งหลาย ซึ่งจะปรากฏโฉมในวันนี้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนต้องการจะชมโฉมเจ้าชายรัชทายาทแห่งกรุงบิลพัสดุ์ ซึ่งทรงความงามเป็นเลิศกว่าเจ้าชายใด ๆ และเจ้าหญิงแห่งนครเทวทหะ ซึ่งโฉมงามกว่าเจ้าหญิงทั้งหลายดุจเดียวกัน ยิ่งได้ทราบกันว่าเจ้าหญิงและเจ้าชายคู่นี้จะอภิเษกสมรสกัน หากฝ่ายเจ้าชายจะชนะในการประลองครั้งนี้ ประชาชนประเภทสองนี้ก็ยิ่งหลังไหลเข้าชมเป็นจำนวนหมื่นจำนวนแสนเอาทีเดียว จนแออัดยัดเยียดไม่มีที่แม้จะยืน”

“ดูรูอาสก ครั้นได้เวลา บรรดาพระประยูรญาติผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายศากยะและโกลิยะ อันมีพระเจ้าลุมสุทโธทนะ และพระชนก

สุปปพุทธะเป็นประธานก็เสด็จมาถึง พร้อมด้วยพวกขุนนางและเสนามาตย์ราชเลขาทั้งปวง ตลอดจนพระมหาสีริ้อยลงไปจนถึงหม่อมและนางข้าหลวง ต่อจากนั้นก็ขบวนของพระราชธิดา ในจำนวนนั้นก็มีเจ้าหญิงยโสธราน้องสาวของอาตมาอยู่ด้วย เมื่อทั้งหมดได้นั่งประจำ ณ ที่นั่งแห่งตน ๆ แล้ว พระเจ้าลูกกิตติรัส เบิกตัวผู้ประลองฝีมือ เจ้าชายทั้งหลายที่เข้าประลองฝีมือก็เดินเข้าสนามท่ามกลางเสียงปรบมือเชียร์อย่างเอิกเกริกไกลาหลกัมปนาท”

“ดูกรอุบาสก อาตมาเกือบลืมบอกไปว่า ผู้ที่จะประลองฝีมือ ยิงศร ชีมัว พันดาบ คราวนี้เป็นใครบ้าง ฉะนั้น จึงขอบอกเสียเลย คือ เจ้าชายสิทธัตถะ เจ้าชายอนุรุธะ เจ้าชายอนันท์ เจ้าชายกิมพิละ เจ้าชายภักคุ เจ้าชายภักทียะ เจ้าชายนันทะ และอาตมา เจ้าชายเทวทัต ซึ่งล้วนมีแต่ความชำนาญความสามารถด้วยกันทั้งนั้น”

“ดูกรอุบาสก การประลองฝีมืออันดับแรก คือ การยิงศรเริ่มขึ้น ใคร ๆ ก็พากันเชียร์อาตมากันทั้งนั้น เพราะคาดกันว่าฝีมือยิงศรของอาตมาเป็นยอดเยี่ยมกว่าใคร ๆ ในบรรดาที่เข้าประลอง ทำเอาอาตมาใจพองไปทีเดียว และก็เป็นอย่างจริงเอาจริง เพราะอาตมาสามารถยิงได้ถูกเป้าหมายมากกว่าของเจ้าชายอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่อาตมาได้ขอเลื่อนเป้าหมายนั้นให้ไกลออกไปกว่าขององค์อื่น ๆ องค์สุดท้ายของการประลองยิงศร คือ เจ้าชายสิทธัตถะ พอจับลูกศรขึ้น ใคร ๆ เขาก็กล่าวว่าแพ้อาตมาอย่างแบบอร์ เพราะกิริยาท่าทางและพระ

ลักษณะองค์เວຂອງທ່ານ ດູ່ອ່ອນແອມີນຳເປັນນັກເລງຍິງສຽງເລຍ ແລະເກຣງກັນວ່າທ່ານຈະເອາແຮງທີ່ໄໝ້ໄປນຳວັດຕະກຳໃຫຍ່ນັ້ນໄດ້ ແຕ່ ໂອ! ນຳປະຊາຊາດຈິງໆ ອາດມາເອງກໍແທ້ຈິງຈະເປັນສາຍຕາຕົນເອງ ທ່ານຄ່ອຍໆ ຍົກຕົນຂຶ້ນເລີ່ມແລະນຳມາເຢັ່ງເບາໆ ເທົ່ານັ້ນ ຕົນທີ່ ອາດມາເອງໄດ້ຍິ່ງມາຫຼັກໆ ນັ້ນກໍພັດທັດສະບັ້ນລຽງ ປະຊາຊາດຜູ້ ເຂົ້າໝູ່ທັງຫຼາຍຕັດສິນໃຈຟຣິງເຟລິດເພາະຜິດເກາດ ພະເຈົ້າລູງເອງກໍມີ ສີພະພັກຕຣ໌ສໄສຂຶ້ນກ່ວາກ່ອນ ແລະທັນໃດນັ້ນເຈົ້າຊາຍສີທຣ໌ຕະຕຣ໌ສ ໃຫ້ຄົນໄປນຳຕົນເລີກຄັ້ງສະມັຍພະເຈົ້າຕາຂອງພະເຈົ້າລູງຂອງອາດມາ ຈຶ່ງຍັງເກັບຮັກສາໄວ້ໃນຣາຊວັງມາ ພວກເສນາມາຕຣ໌ຍຫຼາຍສິບຄົນຊ່ວຍກັນ ຫາມາວາງໄວ້ທີ່ສຳນຳ ແລະທຳມາດກຳລັງຈະສະເໜີເພື່ອ ເຈົ້າຊາຍ ສີທຣ໌ຕະໃຫ້ນຳຕົນເລີກນັ້ນມາທຳໄມ້ກັນ ທ່ານກໍຍົກຕົນຂຶ້ນໄສ່ສາຍ ແລະວາງລູກສຽງພາດກັບສາຍນັ້ນຢ່າງວ່ອງໄວ ແລ້ວນຳສາຍປ່ອຍລູກສຽງ ໃຫ້ເລັກອອກໄປດັ່ງກຶກກ້ອງ ຕ້ອງກັບເປົ້າໝາຍທີ່ອາດມາທຳຄືດີໄວ້ ແຕ່ເທຣກ ແລະຈັບພັດນັ້ນເສຍປະຊາຊາດກໍປຸກມືອກຶກກ້ອງກັບປາກ ປະກາດວ່າເຈົ້າຊາຍສີທຣ໌ຕະຂະໜະແລ້ວໆ!”

“ດູ່ກອຸບາສກ ໃນການປະລິນິດຕິທຳທາງການພັນດາບນັ້ນ ກໍຕົ້ນ ເດີນໄມ້ແພ້ກຳແພ້ກຳຍິງສຽງເມື່ອນັ້ນ ຕົວເອງໃນການແພ້ກຳພັນດາບ ນີ້ ເຫັນຈະເປັນເຈົ້າຊາຍນັ້ນທະ ພະອຸນຊາຣ໌ພະພິດາເດີຍວັດກັນຂອງ ເຈົ້າຊາຍສີທຣ໌ຕະ ເພາະໃຜໆ ກໍເຢັ່ງກັນວ່າທ່ານຂະໜະແລ້ວ ເພາະ ທ່ານຮຳນາດໃນເລີກຮູ້ການພັນດາບນີ້ເປັນພິເສດຈິງໆ ອາດມາເອງກໍຮູ້ ສິດຕະວິຊາວ່າຖ້າຈະແພ້ກໍຈະແພ້ເຈົ້າຊາຍນັ້ນທະນີ້ເທົ່ານັ້ນ ແຕ່ສຳລັບ ເຈົ້າຊາຍສີທຣ໌ຕະແລ້ວອາດມາມັ້ນໃຈວ່າ ອາດມາແພ້ ເພາະເຈົ້າຊາຍ

สิทธิ์ตะเฆ่ไม่เก่งกล้าสามารถในทางนี้โดยเฉพาะ แต่ครั้งลงมือประลองกันจริง ๆ อาตมาและใคร ๆ ก็ต้องแพ้แก่เจ้าชายสิทธิ์ตะเฆ่หมด”

“ดูกรอุบาสก ถ้าท่านได้ดูการแข่งขันอยู่ ณ ที่นั้นด้วย ท่านก็คงจะงงันไปในอภินิหารนั้นเหมือน ๆ กับผู้ดูคนอื่น ๆ ด้วย คือพอได้เวลากรรมการก็ให้สัญญาณให้ตัดต้นไม้ที่เตรียมไว้คนละต้นให้ขาดภายในเวลาที่กำหนดให้ ใครทำเวลาได้เร็วที่สุดเป็นผู้ชนะ เจ้าชายทั้งหลายต่างก็ทำเวลามาได้อย่างรวดเร็วทั้งนั้น แต่ของอาตมายังแพ้เจ้าชายนันทะ ซึ่งฟันเพียง ๒ ทีก็ขาด ยิ่งความประหลาดใจให้เกิดแก่ผู้ชมยิ่งนัก แต่ครั้งถึงวาระของเจ้าชายสิทธิ์ตะเฆ่ ประชาชนก็ยิ่งประหลาดใจยิ่งขึ้น เพราะท่านฟันเพียงครั้งเดียวแล้วก็ทรงยืนนิ่งเฉยทำทีประหนึ่งออกมาแรงไว้แข่งขันอย่างอื่น และที่ฟันไปแล้วก็ทรงฟันเพียงเบา ๆ ในสายตาของผู้ดู ผู้ดูทั้งหลายก็นึกว่าทำไมพระองค์ไม่ทรงฟันอีก เพราะปรากฏว่าต้นไม้ นั้นยังไม่ขาด มันจึงไม่ล้ม แต่ทุกคนก็แปลกใจอย่างมาก เมื่อลมพัดมา ไม้ต้นนั้นก็ค่อยเอนเบนลำต้นล้มลง รอยที่ตัดขาดนั้นช่างเสมอนเหมือนหน้ากลองที่ชิงไว้จนถึง ประชาชนทั้งหลายเมื่อหายประหลาดใจก็ร้องไชโย ให้แก่เจ้าชายสิทธิ์ตะเฆ่อีกครั้งหนึ่ง”

“ดูกรอุบาสก ส่วนการประลองฝีมือในการแข่งม้า นั้นเล่า ก็รู้สึกตื่นเต้นประทับใจแก่ใคร ๆ ผู้เข้าชมยิ่งนัก แม้แก่อาตมาผู้เข้าแข่งด้วยคนหนึ่ง เพราะผู้เข้าแข่งแต่ละคนมีความเชี่ยวชาญชำนาญในการขี่พลิกแพลงต่าง ๆ แต่ในที่สุดเราทั้งหมดก็พ่ายแพ้แก่ฝีเท้าของม้ากัณฐกะของเจ้าชายสิทธิ์ตะเฆ่ อาตมาผู้หนึ่งที่ได้คัดค้าน

การชนะของเจ้าชายสิทธัตถะครั้งนี้ เพราะเป็นการชนะที่มีได้ด้วยความซื่อสัตย์ของผู้อื่นเลย ฝีมืออย่างมั่งคั่งนั้นใคร ๆ ซื่อก็คงหาเอาชนะคู่แข่งได้ทั้งนั้น เพราะถ้าซื่อสัตย์ทำเร็วออกอย่างนั้น ใครซื่อก็แพ้เลยเต็มที่ ครั้นค้ำแล้วอาตมาก็เสนอวิธีแข่งใหม่ว่า “เอาอย่างนี้ไหมละ ให้แข่งขันกันใหม่ ให้เจ้าชายสิทธัตถะมาขี่ม้าของข้าพเจ้า และข้าพเจ้าจะขี่ม้ากัณฐกะตัวนั้น หากเจ้าชายสิทธัตถะสามารถชนะข้าพเจ้าอีก ก็จะถือว่าท่านชำนาญจริง” แต่เจ้าชายอนรุทธะได้เสนอว่า “ข้าพเจ้าเห็นว่าม้าของเราที่นำเข้าแข่งวันนี้ แต่ละตัวก็ได้คัดกันมาแล้วและได้ฝึกซ้อมกันเป็นอย่างดีแล้ว ถึงอย่างไรเสีย ฝีมืออย่างนี้คงจะได้ช่วยเราทุกคนแล้วตามส่วน ข้าพเจ้าขอเสนอให้เราปราบม้าพยศซึ่งยังไม่ได้ฝึกกันดีกว่า หากใครขึ้นขี่หลังมันได้นานมากกว่าคนอื่น ก็ถือเป็นชนะ ข้าพเจ้าเสนออย่างนี้ ใครจะเห็นเป็นประการใด?” เจ้าชายทุกองค์ทรงเห็นด้วยกับข้อเสนอของเจ้าชายอนรุทธะ แต่เราก็แปลกใจเมื่อเห็นเจ้าชายสิทธัตถะมีได้เสนออย่างไร คงประทับยั้งนิ่ง เมื่อเราถามว่า “ท่านเห็นอย่างไร?” ก็ทรงตอบว่า “เอาอย่างไรก็เอากัน” ดังนั้น การประลองฝีมือในการปราบม้าดำเปลี่ยวตัวพยศก็เริ่มขึ้น”

“ดูอรุณาสก การประลองฝีมือในการปราบม้าพยศนี้ ช่างสนุกตื่นเต้นเสียยิ่งกว่าการแข่งขันม้า ที่ทำมาก่อนหน้านั้นมากมายหลายเท่า นัก คนผู้ชมต่างรู้สึกหวาดเสียวสะดุ้งตกใจ ใครเอาใจช่วยผู้ใด พอผู้นั้นถูกม้าสะบัดตกลงยังพื้นดิน บางคนถึงกับเป็นลมสลบไปก็มี แม้อาตมาเองในบัดนี้ก็ยังรู้สึกหวาด ๆ ไม่หายเมื่อหวนนึกถึง เพราะ

อาตมาเองก็พลัดตกจากหลังม้า และเกือบถูกม้าเหยียบซ้ำเสียด้วยซ้ำ โชคดีที่มีพนักงานมาช่วยกันไว้ทัน ไม่อย่างนั้นคงตายไปแล้ว นี่อีกทีหนึ่ง หากตายในคราวนั้นเสีย ก็จะได้ไม่น้อยนะอุบาสก เพราะจะได้ไม่ทำกรรมอันหนัก อย่างที่ได้ทำมาแล้วในบัดนี้”

“ดูรูปอุบาสก ในการประลองฝีมือปราบม้าพยศนั้น เราชายหนุ่มแต่ละองค์ จะต้องผลัดเปลี่ยนกันแสดงความสามารถที่จะขึ้นหลังมันให้ได้นานที่สุดเท่าที่จะสามารถ และเราทั้งหลายก็ดูเหมือนได้ใช้ความสามารถกันเป็นพิเศษจริง ๆ มีความรู้เท่าไรจึงได้ออกมาใช้ จนหมดภูมิหมดปัญญาเอาทีเดียว แต่ผลปรากฏว่า เราทุกคนก็เริ่ดมาถูกม้าอันลำพองและดุร้ายตัวนั้นสะบัดให้ล้มลงมายังพื้นดินทุกรายไป อันยังความหวาดเสียวสยดสยองของพองเกล้าให้แก่ผู้ชมยิ่งนัก กระทั่งเวียนมาถึงอันดับของเจ้าชายอนรุทธะ ผู้ซึ่งใคร ๆ ก็คาดกันว่าคงชนะ เพราะท่านเป็นนักขี่ม้าที่ยอดจริง ๆ เคยได้รับยกย่องว่าเป็นนักขี่ม้าที่ยอดเยี่ยมในประเทศมาแล้ว และดูเหมือนความหวังของประชาชนคนดูก็ใกล้ต่อความจริงขึ้น เมื่อเจ้าชายอนรุทธะสามารถขึ้นนั่งบนหลังม้าพยศนั้นได้อย่างง่ายดาย โดยการใช้อย่างความพยายามเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งเรียกเสียงปรบมือไชโยให้ร้องก้องกัมปนาทไปทั้งสนามทีเดียวว่า เจ้าชายอนรุทธะจงเจริญ ครั้นทรงนั่งบนหลังม้าได้อย่างเรียบร้อยแล้ว ก็ทรงใช้แล่หัวกลงไปที่หลังของมันอย่างเบา ๆ เพื่อเตือนให้มันวิ่งไปรอบ ๆ สนามแต่จิตใจต่อมา โดยที่ใครไม่ได้คาดฝันถึง ม้าร้ายตัวนั้นก็ไถ่แวงศีรษะของมันมาโดยเร็ว จับเอาขาของเจ้าชายอนรุทธะอย่างรุนแรงด้วย

พันอันทั้งใหญ่และคมคายของมัน แล้วดึงกระซางให้เจ้าชายหลุดจากหลังของมัน เหยียงลงไปยังพื้นดินอย่างรวดเร็ว แต่โชคคิตีที่เจ้าหน้าที่คนหนึ่งจับไว้ทัน และคนอื่น ๆ ก็ช่วยกันกันพาเอาเจ้าชายอนุรุทรให้รอดจากการถูกม้าเหยียบไว้ได้ ไม่อย่างนั้นเจ้าชายอนุรุทรก็คงมีหวังอายุไม่ยืนมาถึงบัดนี้แน่ เหตุการณ์ครั้งนี้ได้ทำความสยดสยองของพองเกล้าแก่ผู้ชมไปตาม ๆ กัน ทุกคนเจียนจะไม่มีความเสี่ยง และเป็นเหตุการณ์ที่ลือกันมานานทีเดียว”

“ดูกรอุบาลส ก็ยังเหลือเจ้าชายสิทธัตถะอยู่องค์เดียวเท่านั้นที่ยังไม่ได้ใช้ความสามารถปราบม้าตัวนั้น แต่ใคร ๆ ก็คาดกันว่าคงถูกเจ้าม้าพยศตัวนั้นทำเอาสะบักสะบอมไปเช่นเดียวกัน ผู้ชมส่วนมากจึงร้องคัดค้านอันวอนมิให้เจ้าชายสิทธัตถะเข้าไปปราบม้านั้น เพราะเกรงจะได้รับอันตราย หลายเสียงดังมาจากอัมมจันทรด้านที่เหล่าพระสนมที่เลี้ยงและราชาธิดาประทับอยู่ว่า “เจ้าชายสิทธัตถะอย่าเข้าไปใกล้ม้าบ้าตัวนั้นเลย มันดุร้ายจริง ๆ ประเดี๋ยวพระองค์จะถูกม้าตัวนั้นกัดเอา อย่างเจ้าชายอนุรุทรอีก” แต่เจ้าชายสิทธัตถะก็ได้ทรงฟังเสียงนั้น ทรงดำเนินเข้าไปหาม้าตัวนั้นด้วยพระกิริยาท่าทางอย่างปกติ ครั้นถึงตัวม้าได้ทรงวางพระหัตถ์ข้างหนึ่งลงบนคอม้า และพระหัตถ์อีกข้างหนึ่งทรงลูบไปมาที่จมูกของม้า ทรงก้มพระพักตร์เข้าไปใกล้ใบหูของมัน แล้วตรัสอย่างอ่อนหวานว่า “ขอโทษเถิดนะเพื่อนม้าที่รัก ข้าพเจ้าจะขอขึ้นขี่บน” พอเป็นพิธีหน่อยเดียวเท่านั้น มิใช่จะบังคับขู่เบี่ยงกระทำให้ แต่อย่างใดเลย ข้าพเจ้าไม่เคยมาสัตว์ที่มีชีวิตให้ตายด้วยความจง

เคยสักครั้งเดียวในชีวิตนี้ ข้าพเจ้ารักชีวิตทุกชีวิตเท่ากัน ไม่ว่าชีวิตคนหรือสัตว์ เพราะไม่ว่าคนหรือสัตว์ย่อมมีความรักตัวกลัวตายเหมือนกันหมด ไม่มีใครปรารถนาให้คนอื่นมาฆ่าตัวหรือทรمانตัวนี้เป็นสามัญสำนึกของสัตว์ผู้มีชีวิตทุกประเภท เชื่อข้าพเจ้าเถิดว่าข้าพเจ้าเป็นเพื่อนที่ดีของท่าน” ขณะที่พระองค์ตรัส ม้าพยศที่เคยดุร้ายก็กลายเป็นม้าที่แสนรู้ ยืนฟังอยู่อย่างสงบนิ่ง ครั้นตรัสจบก็ซบเคียรแสดงความเคารพแก่เจ้าชาย แล้วค่อย ๆ ก้มน้อมกายลงเพื่อต้อนรับเจ้าชาย และทันใดนั้นเจ้าชายผู้สุขุมละเอียดอ่อนก็กระโดดขึ้นนั่งบนหลังม้าพยศได้อย่างสบาย ท่ามกลางความมวงงงงวยสงสัยของผู้ดูผู้ชมอย่างยิ่ง และยังแปลกประหลาดใจมากขึ้นเมื่อเห็นเจ้าชายสิทธิธัตตะสามารถบังคับให้ม้าเดินหน้าถอยหลังได้ตามความปรารถนา โดยมีได้ไ้เส้ไบยติเลย แม้เมื่อพระองค์ต้องการให้ม้าวิ่ง มันก็วิ่งไปอย่างรวดเร็วและเข้าได้ทุกอย่าง”

“ดูกรอุบาสก อาตมาเองก็ไม่นึกไม่ฝันว่าเจ้าชายสิทธิธัตตะจะทรงสามารถปราบม้านี้ได้ถึงอย่างนี้ โอ! พระบารมีของพระองค์ท่านมากจริง ๆ ประชาชนทั้งหลายได้พากันไชโยให้ร้องแสดงความดีใจ ต่อชัยชนะของเจ้าชายสิทธิธัตตะเป็นอันมาก “พอแล้ว! การประลองฝีมือควรจะสิ้นสุดลงได้แล้ว! เจ้าชายสิทธิธัตตะควรจะได้รับชัยชนะโดยเอกฉันท์!” เสียงประชาชนส่งเสียงร้องรอบสนามยังความปลื้มปิติให้แก่พระเจ้าลุนเป็นที่ยิ่ง แม้เจ้าหญิงยโสธราเองก็ทรงพอพระทัยในชัยชนะนี้มิ่น้อยเลย เพราะอาตมาเหลือบไปมองดูเห็นพระพักตร์สดใสแจ่มละไมในที่ พระบิดา

ของอาตมาก็เสด็จจากพระที่นั่ง ทรงประกาศชัยชนะของเจ้าชายสิทหัตตะ และทรงประกาศตกลงเรื่องการอภิเษกสมรสระหว่างเจ้าชายสิทหัตตะกับเจ้าหญิงยโสธรา ภายในสองสามวันข้างหน้า นั้น ยังความเกษมสันต์หรรษาแก่ชาวประชาทั้งผองสองนครทีเดียว”

“ดูกรอุบาสก อาตมาคิดว่าเจ้าชายหนุ่มอื่น ๆ ซึ่งล้วนเป็นพระญาติของเราด้วยกัน และได้เข้าประลองฝีมือด้วยกันในครั้งนี้นี้ คงเห็นดีด้วยกับชัยชนะของเจ้าชายสิทหัตตะ เพราะอาตมาสังเกตเห็นทุกคนเข้าไปแสดงความดีใจ กับเจ้าชายสิทหัตตะในชัยชนะของพระองค์ เว้นแต่อาตมาผู้เดียวที่มีได้ไปแสดงความดีใจ และมีได้พูดอะไรทั้งนั้น เพราะนั่นเป็นการพ่ายแพ้ครั้งที่สองของอาตมา เป็นการพ่ายแพ้ที่ค่อนข้างจะยับเยินที่สุด อาตมาหมดหนทางที่จะขัดขวางการอภิเษกสมรสของเจ้าชายสิทหัตตะเสียแล้ว”

เจ้าชายสิทธัตถะออกผนวช

“ดูกรอุบาสก อาตมาได้เดินออกจากสนามประลองฝีมือด้วยใบหน้าที่บอกบุญไม่รับ เพราะระบมไปด้วยแรงอาฆาต อาตมาเพิ่งเข้าใจบัดนี้เองว่า เราย่อมไม่สงบด้วยการจงเผลอ แต่ว่าในขณะนั้นอวิชชามันปิดบังไว้ มิให้เห็นอรรถเห็นธรรมอะไรเลย พอไปถึงวังก็ล้มตัวลงนอน คิดหาอุบายจะทำลายพิธีและอุบายที่ตามล้างผลาญเจ้าชายสิทธัตถะต่อไป”

“ดูกรอุบาสก อันธรรมดาคนที่โกรธกันเป็นศัตรูกัน ก็ชอบที่จะได้เห็นและทราบความพินาศนิพหยาของกันและกัน เดือดร้อนใจและกระวนกระวายใจเมื่อได้ทราบข่าวดีของผู้นั้น ดีใจสบายใจเมื่อได้ทราบข่าวร้ายของผู้นั้น มักจะหาสมภารพรกพวกไว้เพื่อป้องกันตัว และคอยรังควาญ รังแก ใส่ร้าย และให้ร้าย ตลอดจนไปทำร้ายต่อหน้า หรือตอบทำร้ายลับหลัง อันจะยังทุกข์เวทนาหรือความตายให้เกิดแก่ผู้นั้น ตราบใดก็ตามที่ตนยังแก้แค้นหรือล้างแค้นไม่ได้ ก็คอยหาโอกาสอยู่เสมอ ข้อนี้เป็นความจริง อาตมาเองก็เป็นเช่นนั้น คราวใดที่ได้ทราบเจ้าชายสิทธัตถะได้รับความสุข อาตมาเองรู้สึกมีความสุขทุกขมาก แต่คราวใดหากได้ทราบเจ้าชายสิทธัตถะกำลังมีความสุข อาตมากลับมีความสุข มันแปลกจริง ๆ นะอุบาสก แต่ขณะนั้นอาตมาหาความสุขจริงข้อนี้ไม่ เพราะพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า ผู้โกรธย่อมไม่รู้อรรถ ผู้โกรธย่อมไม่เห็นธรรม อาตมากล้ารับรองว่า เจ้าชายสิทธัตถะมิได้ทรงรู้สึกนึกคิดอย่างอาตมาเลย แม้

ท่านจะทรงทราบดีว่าอาตมาคงตัวเป็นศัตรูต่อท่าน”

“ดูกรอุบาสก อาตมากลุ้มใจ เสียใจ เดือดร้อนใจ และคิดริษยา อาฆาตเจ้าชายสิทธัตถะเรื่อยมา ตั้งแต่ได้แพ้การประลองฝีมือ คราวนั้น ยิ่งได้ทราบว่าเจ้าชายสิทธัตถะกำลังมีความสุขอย่างยิ่ง ซึ่งนับว่าหาผู้มีใดเสมอเหมือนมิได้ในสมัยนั้น และแม้ในสมัยที่แล้ว ๆ มา เพราะมีเครื่องบำรุงบำเรอในทางโลกก็ทุกอย่าง อาตมายังไม่พอใจมากขึ้น และคอยสดับข่าวนี้ด้วยความกระวนกระวายใจที่สุด เพราะเพลิงแห่งความริษยา และความอาฆาตได้คุ้ขึ้นเผาไหม้”

“ดูกรอุบาสก ท่านคงอยากจะทราบสินะว่า ทำไมอาตมาจึงกล่าวว่าเจ้าชายสิทธัตถะมีความสุขที่สุดในโลก ฉะนั้น อาตมาจะขอเล่าให้ฟังเสียเลย คือ พระเจ้าลุนสุทโธทนะได้ทรงทราบจากคำทำนายของพรหมณ์ผู้ทำนายมหาบุริสลักษณะของเจ้าชายสิทธัตถะในวันที่ ๕ หลังจากเจ้าชายสิทธัตถะประสูติว่า “พระกุมารนี้มีมหาบุริสลักษณะครบ ๓๒ ประการ เป็นผู้มั่งมีบุญ ต่อไปภายหน้าจะได้เป็นใหญ่ คือ ถ้าหากอยู่ครองนครวาสจกได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มีพระราชอำนาจจรรคมหาสมุทรทั้ง ๔ แต่ถ้าออกบวชจักได้เป็นพระบรมศาสดาเอกในโลก” แต่พระเจ้าลุนสุทโธทนะ ทรงประสงค์จะให้เจ้าชายสิทธัตถะ ได้เป็นพระมหากษัตริย์มากกว่าเป็นพระศาสดาเอก จึงได้ทรงเลี้ยงดูเจ้าชายสิทธัตถะอย่างดีเรื่อยมา ครั้นเจ้าชายสิทธัตถะทรงเจริญวัยขึ้น ก็ทรงให้การศึกษาในทางโลกเป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังทรงบำรุงบำเรอด้วยความสุขทางโลกียอีกหลายอย่าง เช่น ทรงให้ชุดสระน้ำ ๓ สระ ให้ปลุกบัว ๓ ชนิด คือ

ปทุมชาติ = บัวหลวง อุบล = บัวเขียว บุนนาค = บัวขาว ทรงสร้างอุทยาน ซึ่งสระพังไปด้วยไม้ดอกนานาพันธุ์ และให้สร้างปราสาท ๓ หลัง เพื่ออยู่สุขสำราญใน ๓ ฤดู คือ ฤดูร้อนหลังหนึ่ง ฤดูฝนหลังหนึ่ง และฤดูหนาวอีกหลังหนึ่ง และเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเจริญวัยได้ ๑๖ พรรษา พระเจ้าลุมก็ได้จัดการอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงยโสธราภริยาราชธิดาของอาตมา ดังที่เล่ามาแล้วนั้น นี่แหละคือเหยื่อล่อให้เจ้าชายสิทธัตถะติดอยู่ในโลก ที่พระเจ้าลุมจัดสรรมาให้เจ้าชายสิทธัตถะ”

“ดูกรอุบาสก พระเจ้าลุมสุทโธทนะทรงโสมนัสว่า พระโอรสของพระองค์จักไม่ไผ่ผันถึงการสละบัลลังก์ออกไปบวชเป็นนักบวชแน่นอน แต่เพื่อให้แนพระทัยยิ่งขึ้น พระเจ้าลุมจึงได้รับสั่งห้ามมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งในปราสาทของเจ้าชายสิทธัตถะนั้น เอยถึงสิ่งอันนำมาซึ่งความเศร้าสลด เช่น ความแก่ ความเจ็บ หรือความตาย เป็นต้นเลยแม้แต่คำเดียว คนในนั้นจักต้องพยายามทุกอย่างทุกทางให้เป็นเสมือนว่า สิ่งอันไม่น่าปรารถนานั้นมิได้มีอยู่เลยในโลกนี้ ยิ่งไปกว่านั้น พระเจ้าลุมยังรับสั่งกับคนรับใช้ทั้งภายในและภายนอกปราสาทว่า หากใครมีรูปร่างลักษณะล่อว่าชรา หรืออ่อนเพลีย หรือเจ็บไข้ได้ป่วย ปรากฏออกมาแม้เพียงนิดเดียว เขาผู้นั้นต้องนิรเทศตัวเองออกนอกปราสาททันที อย่าให้เจ้าชายสิทธัตถะเห็นอย่างเด็ดขาด”

“ดูกรอุบาสก ก็และในปราสาทของเจ้าชายสิทธัตถะนั้นจะมีบุรุษอื่นเข้าออกนอกในไม่ได้เลย นอกเสียจากหนุ่มสาวที่พระเจ้าลุม

ทรงจัดไว้ให้เป็นพระสหายของเจ้าชายสิทธัตถะเท่านั้น หนุ่มสาว เหล่านั้นก็มีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส จิตใจร่าเริง แสดงถึงความสุขสำราญ เพราะพระเจ้าลุนทรมุ่งให้เจ้าชายสิทธัตถะทราบว่ โลกนี้เต็มไปด้วยการยิ้ม การหัวเราะ การสนุกสนานของพวกหนุ่มสาว มิได้ประสงค์ให้เจ้าชายสิทธัตถะทราบเรื่องความทุกข์ระทมขมขื่นอื่นใดเลย เพื่อให้ความประสงค์ของพระองค์สัมฤทธิ์ผลสมพระประสงค์ พระเจ้าลุนทรจึงรับสั่งให้สร้างกำแพงปราสาทขึ้นสูงๆ ล้อมรอบบริเวณปราสาทและอุทยาน และทรงสั่งกำชับกับคนเฝ้าประตูว่า หากเจ้าชายสิทธัตถะปรารถนาจะออกนอกกำแพงปราสาท ให้ห้ามไว้ อย่าให้ออกไป ไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทั้งสิ้น”

“ดูกรอุบาสก นารีขยาในความสุขสำราญของเจ้าชายสิทธัตถะ เสียจริง ๆ อาตมาไม่สบายใจเลยที่คู่แข่งของอาตมามีสภาพเป็น อย่างนี้ แต่แล้วอาตมาก็รู้สึกประหลาดใจ และเป็นสุขใจอย่างบอก ... ไม่ถูก เมื่อทราบว่าเจ้าชายสิทธัตถะเองมิได้เป็นสุขสำราญพระทัยสมดังที่พระเจ้าลุนทรปรารถนาเลย พระองค์ประทับเหม่อมองพระพักตร์สลด วันหนึ่ง อาตมาได้ทราบข่าวว่า พระเจ้าลุนทรได้อนุญาตให้เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จประพาสพระนครกบิลพัสดุ์เป็นการ เพราะทรงทนการอ้อนวอนของเจ้าชายไม่ไหว แต่แม้จะทรงอนุญาตให้เสด็จออกได้ก็จริง แต่ได้ตระเตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว พระเจ้าลุนทรประกาศให้ประชาชนได้ทำความสะอาดบ้านเมืองไว้ต้อนรับเจ้าชาย และห้ามคนแก่ คนเจ็บ หรือแม้คนจนที่ไม่มีเสื้อผ้าดี ๆ ใส่ออกไปปรากฏตัวในทางที่จะเสด็จลยเป็นอันขาด ทั้งนี้เพื่อมิให้เจ้าชาย

ได้เห็นภาพที่น่าความสลดใจมาให้ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เจ้าชายก็ยังได้เห็นคนแก่เข้าจนได้ เมื่อพูดถึงคนแก่คนนี้แล้วก็อยากจะเล่าให้ฟังว่า น่าแปลกใจจริง ๆ ไม่รู้เแกมาจากไหนและมาได้อย่างไร เพราะมีตำราวงหลวงคอยระแวดระวังอย่างกวดขัน เรื่องนี้ประชาชนโจษจันกันมากเหมือนกัน เพราะเป็นสาเหตุอันหนึ่งที่ทำให้เจ้าชายออกบวช คนที่รักไม่ให้เจ้าชายออกบวช ก็วิจารณ์เรื่องคนแก่คนนั้นไปทางเสีย ๆ หาย ๆ ส่วนคนที่รักให้เจ้าชายออกบวชก็วิจารณ์ว่าเป็นเทพนิมิตลงมา ชักนำให้เจ้าชายมีจิตคิดโน้มน้อมไปในทางเบื่อหน่ายเพศคฤหัสถ์ แต่สำหรับอาตมาเองในขณะนั้นเห็นดีด้วยที่มีคนแก่มาปรากฏให้เจ้าชายเห็น ทั้งนี้มิได้หมายความว่าอาตมาต้องการ หรือประสงค์ให้เจ้าชายออกบวชหรอก แต่เพียงแต่ต้องการจะเห็นความเศร้าโศกของเจ้าชายสิทธัตถะเท่านั้น เพราะความเศร้าโศก ความหายนะของศัตรุเป็นยอดปรารถนา และเป็นความสุขใจของศัตรุคู่แข่งกันฝ่ายตรงกันข้าม”

“ดูกรอุบาสก ท่านเชื่อหรือไม่ว่า เจ้าชายสิทธัตถะได้สละความสุข ที่พระเจ้าลุมจัดบำรุงบำเรออย่างมโหฬารยิ่งนั้นเสียสิ้น นับแต่ได้เห็นคนแก่แต่วันนั้นมา พระองค์มีแต่ความปริวิตกและความหวาดกลัวต่อความทุกข์ อันเกิดจากความแก่ที่จะมาหาพระองค์ในกาลข้างหน้า เพราะภาพคนแก่ได้ปรากฏแก่พระองค์ทั้งเวลาบรรทมหลับและเวลาตื่น แม้พระเจ้าลุมก็สามารถแก้ไขปัญหาคือนี้ได้ จึงต้องทรงอนุญาตให้เจ้าชายออกเที่ยวไปในหนต่อไหน

ได้ตามลำพังอย่างไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ก็เพื่อมิให้เจ้าชายมีเวลาหยุดคิดเรื่องคนแก่ และหากได้มีโอกาสเสด็จประพาสพระนครได้ตามอำเภอใจ ก็จะทำให้เจ้าชายได้เคยชินกับเรื่องคนแก่อย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่งในระหว่างเสด็จประพาส ก็มีโอกาสดำทอดพระเนตรราชสมบัติ และพลกนิกรของพระองค์ อันจะทำให้พระองค์รู้สึกรักราชสมบัติและประชาชนของพระองค์ แล้วจะล้มเลิกเรื่องจะออกบวช ในตอนแรกที่อาตมาทราบอุบายนี้ ก็รู้สึกไม่พอใจอยู่เหมือนกัน เพราะอาตมาก็เชื่อว่าแผนการของพระเจ้าลุลงสำเร็จแน่ เพราะหากว่าเจ้าชายสิทธัตถะได้ทราบว่าคนเราทุกคนที่เกิดมาต้องประสบความแก่ ไม่มีใครหลีกเลี่ยง เพราะความแก่เป็นเรื่องธรรมดาไม่เห็นจะน่ากลัวอะไรเลย คนทั้งหลายเขาจึงไม่กลัวกัน แต่...แต่แล้วอาตมา....เจ้าชายเทวทัตผู้อาฆาตในสมัยนั้นถึงกับหัวเราะก๊ากเมื่อได้ทราบข่าวดีว่าเจ้าชายสิทธัตถะมีความเศร้าสลดใจยิ่งขึ้น รู้สึกเบื่อหน่ายต่อโลกวิสัยยิ่งขึ้น เพราะได้ทอดพระเนตรเห็น คนเจ็บและคนตาย เข้าอีก”

“คุณอุบาลก อาตมาได้ทราบข่าวจากคนใกล้ชิดกับเจ้าชายสิทธัตถะในกาลต่อมาว่า หลังจากได้เสด็จกลับสู่พระตำหนักแล้ว เจ้าชายสิทธัตถะมีทรงสำราญพระทัยเลย ไม่เสวย ไม่สนุกสนาน ไม่สำราญด้วยนาฏกิตติณารีพ้องทั้งหลายดังเคยสำราญ แต่กลับทรงโปรดประทับนั่งแต่ลำพังพระองค์เดียว มีพระเนตรเหม่อมองไปข้างหน้า บางคราวก็ก้มพระพักตร์ลงทอดพระเนตรเบื้องล่าง บางทีก็ทรงหลับเนตรนิ่ง ๆ ไม่ขยับเขยื้อนพระวรกายเลยเป็นเวลา

นาน ๆ แม้น้องนางยโสธราของอาตมา จะทรงพลอบประโลมให้
หายเศร้ารักเท่าใด ๆ ก็ไม่มีอะไรดีขึ้นเลย อาตมาถึงกับปรบมือร้อง
ไชโยออกมาอย่างลืมหื้มเมื่อได้ยินข่าวนี้ เพราะอาตมาตระหนักดีว่า
ผิวเมียคู่นี้ต้องแยกกันแน่นอนแล้ว ถึงแม้ไม่ใช่เพราะอาตมาเป็นต้น
เหตุ ก็ยังนับว่าดีโขอยู่แล้ว เพราะนั่นเป็นจุดประสงค์ของอาตมาผู้
อาฆาตทีเดียว ไร่ไถ่ เทวทัตผู้คิดชั่ว!” พระเทวทัตเล่ามาถึงตอน
นี้ รู้สึกเศร้าสลดยิ่งขึ้น มีอาการเหนื่อยอ่อน เอนหลังลงนอนฟังกับ
หมอน ถอนหายใจยาว ๆ ๒ - ๓ ครั้ง แล้วเล่าต่อไปว่า :-

“ดูกรอุบาสก ท่านคงไม่ทราบสินะว่า เจ้าชายสิทธัตถะประทับ
นั่งขัดสมาธินาน ๆ นั้น ท่านประทับนั่งทำไม? ท่านทรงคิดอะไร
บ้าง? น่าแปลกจริง ๆ ท่านอุบาสก จะเป็นเพราะบุญบารมีแต่ปาง
บรรพมาตามทัน และช่วยตักเตือนให้ทรงระลึกตัวก็อาจจะเป็นได้นะ
ท่านอุบาสก เขาบอกว่า ท่านทรงคิดหาวิธีจะให้พ้นไปจากความ
แก่ ความเจ็บ และความตาย ดูซิอุบาสก เรื่องอย่างนี้ใครเขาคิดกัน!
โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกเราพวกศากยະหนุ่ม ๆ ซึ่งมีเครื่องบำรุงบำเรอ
งามอย่างพร้อมเพรียงมิบกพร่อง อาตมาเองในสมัยนั้นก็ไม่ใช่
นักว่าจะเป็นไปได้ เพราะเรื่องแก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมชาติไม่มีใคร
ใครจะพ้นไปได้ แม้พวกสมณชีพรามณ์ที่อ้างตนว่าสละโลก ๆ
แล้วก็เถอะ ยังไม่มีใครพ้นทุกข์นี้ไปได้สักคนเดียว ต่อมามีคนเขาเล่า
ให้ฟังว่า เจ้าชายสิทธัตถะซึ่งกำลังค้นหาทางพ้นทุกข์อยู่นั้น วันหนึ่ง
ขณะพระองค์ประทับอยู่ในพระราชอุทยานกับนายฉันทะพระสหาย
ร่วมหทัย ก็ได้พบกับสมณะองค์หนึ่ง นัยว่าไม่ทราบนามโคตรและ

สถานที่อยู่ของท่าน แต่ได้พบกับเจ้าชายสิทธัตถะโดยบังเอิญและ
ขณะที่เหมาะสมจริง ๆ คือ ขณะที่เจ้าชายกำลังหาคำตอบปัญหา
ว่า ทางดับทุกข์นั้นมีไหม? มันคืออะไร? แล้วพระองค์ก็ได้คำตอบ
จากสมณะนั้น”

“ดูกรอุบาลก สมณะรูปนั้นรูปร่างสูงตระหง่าน งามอย่าง
สงบนและสง่า ทรงผ้าสีเหลืองอร่าม กำลังเดินเข้ามาใกล้พระราช
อุทยานที่เจ้าชายกำลังประทับอยู่ พระองค์ตรัสถามว่า “ท่านคือใคร
มาจากสถานที่แห่งใด?” ตรัสถามแล้วทรงเพ่งมองตรงดวงหน้า
ของสมณะนั้นอย่างมิกะพริบ แต่สายพระเนตรเต็มไปด้วยอาการ
วิงวอนอย่างศิษย์ผู้รักได้ถามข้อกังขาสงสัยในบทเรียนกับอาจารย์
ด้วยความเคารพฉะนั้น สมณะรูปนั้นก้าวเข้ามายืนใกล้ ๆ ด้วย
อาการสงบน แล้วตอบอย่างเรียบ ๆ ว่า “ดูข้าเป็นสมณะ ดูข้า
ถูกรบกวนในทางจิต เนื่องจากปัญหาเรื่องความชรา พยาธิ และ
มรณะ อันยังไม่มีทางอื่นจะเอาชนะได้ ดูข้าจึงได้เสียดสละบ้านเรือน
ออกแสวงหาทางแห่งความรอดพ้นทุกข์ภัยทั้งปวง โลกและ
สัตว์โลกทั้งหลายเหล่านี้กำลังถูกลึกขม ชิงกันหมุนตัวไปหาความ
ทรุดโทรมอยู่ทุกเมื่อเชียววัน มีแต่สังขารเท่านั้นที่เป็นของคงที่
ตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลง ตลอดกาลเป็นนิจ ดูข้ามีมโนปณิธานอัน
แน่วแน่มั่นคงต่อความสุขอันมิรู้จักเสื่อมสลาย ต่อขุมทรัพย์มหาศาล
อันไม่มีวันหมดสิ้น และต่อสภาพอันคงทนไม่มีการตั้งต้นอีกต่อไป
ทั้งไม่มีวันสิ้นสุดด้วย ด้วยเหตุผลดังนี้แล ดูข้าจึงได้เลิกร้างความ
หวังอันเป็นโลกีย์วิสัยทุก ๆ ประการเสียโดยสิ้นเชิง แล้วออก

หลักเรือนอยู่ ณ ห้องถ้ำลำนาวไพร ตามโชคเงินเนินไสล อันห่างไกล
จากเสียงรบกวนประสาธ เพื่อมีชีวิตอยู่อย่างวิเวกสงบสงัด มีอาหาร
ที่เขามอบให้ด้วยศรัทธาเป็นอาสีพสำหรับเยียวยาชีวิตอัธภาพ
ดูข้าได้มอบตนให้แก่สิ่งซึ่งปรารถนาดังกล่าวมาแล้วนี้แต่อย่างเดียว
เท่านั้น เพราะเห็นว่ามันจะดีไม่น้อย หากข้าจะพึงเข้าถึงสภาพนี้
เสียก่อน ก่อนหน้าที่อัธภาพนี้จะสลายทำลายลับไป”

“คุณอุบาสก เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสถามต่อไปว่า “ท่านเห็น
ว่าความสุข เป็นสิ่งที่คนเราจะสามารถบรรลุถึงได้ในโลกนี้
โลกอันกำลังหมุนไปโดยไม่มีการหยุดพักนี้ และก่อนที่ความตายจะ
เข้ามาถึงกระนั้นหรือ? สาธุ! ขอให้สมดังคำที่ท่านกล่าวเถิดนะ
ท่านสมณะ!

“ข้าพเจ้าได้รับการกระทบกระเทือนใจอย่างหนัก อันเกิดจาก
ได้เห็นสภาพแห่งโลกนี้อันไร้สาระแก่นสาร มันทำให้ข้าพเจ้าต้อง
เศร้าสลดรันทดใจ รู้สึกเอือมระอาว่าโลกนี้เป็นสถานที่ที่ไม่น่าอยู่
แท้ ๆ ทุกสิ่งทุกอย่างต่างก็มากลุ้มร่มที่ดวงใจของข้าพเจ้า จนข้าพเจ้า
แทบอกแตกตายเพราะไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้”

“คุณอุบาสก สมณะรูปนั้นตอบว่า “ที่ใดมีความร้อนที่นั่น
ต้องมีความเย็นไว้แก่กัน ที่ใดมีมืดที่นั่นต้องมีความสว่างไว้แก่มืด
สู่เจ้าจงดูเถิด แม้สัตว์ทั้งผองนี้ก็เถอะ ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจแห่ง
การย่ำยีบีบบังคับของความทุกข์ แต่สัตว์เหล่านั้นก็ยังกำลังประกอบตน
พัวพันอยู่ด้วยรสชาติแห่งความเพลิดเพลินเป็นของคู่กันไป เพราะ
ความทุกข์และความสุขเป็นของคู่กัน ที่ใดมีทุกข์ที่นั่นสุขก็มี

ได้ สุขและทุกข์เกี่ยวเนื่องกันอย่างใกล้ชิด เหมือนดวงไฟและความดับไปแห่งดวงไฟนั้น ซึ่งแอบแฝงอยู่ในดวงไฟนั้นนั่นเอง

“ฉะนั้น สู้เจ้าจงแสวงหาทางดับทุกข์เสียเถิด หากสู้เจ้าเห็นว่าการกำลังถูกทุกข์มาครอบงำย่ำยีสู้เจ้า เหมือนกับบุรุษที่ถูกไฟไหม้ร้อนอยู่บนศีรษะ ทางที่ถูกที่ควรต้องรีบดับจนแสงนภาสระน้ำใหญ่ อันอยู่ในที่ที่ใกล้ที่สุด แล้วดำมุดลงไป เพื่อให้ไฟนั้นดับมอดไปโดยเร็วมิใช่หรือ? สู้เจ้าก็เช่นเดียวกัน ควรรีบหาสระน้ำอันกว้างใหญ่ ที่ใคร ๆ ลงไปอาบกินแล้ว จักไม่รู้จักแก่ เจ็บ ตาย สระนั้น คือ นิพพาน เพื่อรดตัวสู้เจ้าให้เยือกเย็น ระงับความร้อนอันเกิดจากไฟกิเลส นานาชนิดโดยเร็วเถิด เมื่อสระน้ำมีอยู่ แต่หาเป็นผู้ใดไปอาบกินให้สุขสำราญไม่ นั่นไม่ใช่ความผิดของสระน้ำมิใช่หรือ? ในทำนองเดียวกัน หนทางที่เดินไปสู่ความดับทุกข์มีอยู่ แต่หาเป็นผู้ใดเดินไปสู่ทางนั้นไม่ นั่นก็ไม่ใช่ความผิดของหนทางเช่นเดียวกัน แท้จริงมันเป็นความผิดของผู้ไม่เดินทางมิใช่หรือ? อนึ่ง คนเจ็บที่กำลังร้องให้ครวญครางปางตายอยู่ เมื่อมีผู้มาบอกว่า หมอดีสำหรับรักษาโรคของท่านอยู่ที่นั่นแน่ะ ไปหาเขาสิ! แต่เขาก็หาไปหาหมอคนนั้นไม่ และเขาก็ยังบ่นปวดด้วยความเจ็บปวดอยู่วันแล้ววันเล่า โรคก็ไม่หาย ในที่สุดก็ตายเปล่า และนั่นเป็นความผิดของหมอ ที่ไม่สามารถรักษาเขากระนั้นหรือ? หรือว่านั่นเป็นความผิดของคนผู้แนะนำที่ไม่สามารถที่จะโน้มน้าอมโนใจคนไข้ให้ไปหาหมอได้? ก็ไม่ใช่ทั้งสองอย่าง ความจริงเป็นความผิดของคนไข้เองต่างหาก ที่ไม่พยายามแสวงหาหมอดี ๆ มาแก้ไข แม้รู้แล้วยังเฉยอยู่ ข้อนี้ฉันใด แม้สู้เจ้าผู้ทุกข์ทน

หม่นหมองอยู่ในขณะนี้ ก็ฉันนั้น จงรีบแสวงหาโมกขธรรม ธรรมเป็นเหตุให้ถึงความพ้นทุกข์เสียเถิด บัดนี้ถึงโอกาสอันเหมาะสมแล้ว อย่าได้มัวรีรออยู่เลย การงานทุกชนิดจะผลิตผลได้ด้วยการรีบรื้อก็หาไม่สักอย่างเดียว แท้จริง งานทุกอย่าง ความหวังทุกชนิด สำเร็จลงด้วยความพยายามทั้งนั้น ขอเชิญผู้เจ้าผู้มหาบุรุษจงลดความสุขส่วนตนอันเล็กน้อย เพื่อความสุขของมหาชนอันหาประมาณมิได้เถิด”

“ดูกรอุบาลก เจ้าชายสิทธัตถะทรงพอพระทัยในคำแนะนำของสมณะรูปนั้นอย่างยิ่ง ทรงพึงนิมิตพิเศษผู้มากด้วยคารวธรรม นั่งฟังครุอธิบายบทเรียนอันยอดเยี่ยมนั้น ครั้นสมณะกล่าวจบ ท่านได้ตรัสขึ้นแสดงอาการปริวิตกพระทัยว่า “ข้าแต่ท่านสมณะ ท่านได้กรุณานำข่าวดีมาให้ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอย่างสูง แต่ข้าพเจ้ายังสงสัยอยู่ว่า คนหนุ่ม อย่างข้าพเจ้านี้ สามารถจะแสวงหาโมกขธรรมได้สำเร็จแหละหรือ พระบิดาของข้าพเจ้าต้องการให้ข้าพเจ้าครองเมืองแทนท่าน เคยตรัสว่าการออกบวชนั้นเห็นมีแต่คนแก่ที่ไม่มีกำลังจะประกอบอาชีพได้แล้วเท่านั้น ส่วนคนหนุ่มอย่างข้าพเจ้าชอบที่จะแสวงหาความสุขตามโลกียวิสัยไปก่อน ข้อนี้เป็นไฉน จะเป็นจริงดังพระบิดาตรัสหรืออย่างไร?”

“ดูกรอุบาลก ท่านสมณะนั้นเหลือบมองดูเจ้าชายของเราแวบหนึ่ง แล้วกลับสำรวจอย่างเดิม กล่าวขึ้นอย่างหนักแน่นว่า “ดูเจ้าควรจำไว้ว่า การแสวงหาโมกขธรรมนั้นมิได้เกี่ยวกับวัยเลย

แต่เกี่ยวข้องกับด้านจิตใจ เป็นความจริงที่ว่า คนแก่ย่อมมีเรี่ยวแรงสู้คนหนุ่มไม่ได้ไม่ว่าในกรณีใด ๆ แม้ในกรณีประพาศิธรรมก็เช่นเดียวกัน สูเจ้าสำคัญข้อนี้เป็นไหน? คือ คนสองคนเข้าไปในป่าเพื่อหาไม้คนหนึ่งออกเดินทางตั้งแต่เช้าตรู่ ครั้นถึงป่าก็ตัดเอา ๆ จนเพียงพอแก่ความต้องการแล้วกลับบ้านแต่ยังวันมิทันค่ำ ย่อมสะดวกสบายดี ส่วนอีกคนหนึ่งในตอนเช้าก็นึกว่ายังเข้าอยู่ ก่อออกไปตอนเที่ยงดีกว่า แล้วหาความสุขเพลิดเพลินเรื่อยไป จนเที่ยงวันก็นึกว่ายังเที่ยงอยู่อีกนานกว่าจะค่ำแล้วเล่นเพลินอยู่ ครั้นจนค่ำเขาคิดว่า เอ๊ะ! นี่ใกล้ค่ำแล้ว อย่างกระนั้นเลย เราจำต้องรีบไปป่าดีกว่า แล้วเขาก็รีบไป พอไปถึงป่าก็พอดีค้ำมีด หาได้ไม้ตามที่ต้องการไม่ ดูกรมหาบุรุษผู้จะตรัสเป็นพระพุทธเจ้าเอ๋ย สูเจ้าจงเปรียบเทียบกับคนหนุ่มและคนแก่ดูสิ! แล้วจะเห็นได้ว่า ใครจะมีภาวียดีกว่ากัน ชายคนแรกนั้นเปรียบเหมือนกับคนหนุ่ม ผู้มีกำลังวังชาดี และมีโอกาส มีเวลายาวกว่าคนแก่ ก็ย่อมแสวงหาโมกขธรรมหรือบำเพ็ญธรรมได้ดีกว่าคนแก่ ส่วนคนที่สองเปรียบได้กับคนแก่ ซึ่งได้ประมาทมัวเมาด้วยรักสุขสนุกสนานในตอนหนุ่ม ๆ ครั้นตอนชรา จะทำอะไรก็ไม่ถนัดด้วยกำลังอ่อนและเวลาที่สั้นเสียอีก นี่แหละเป็นคำตอบว่า พระคำรัสของพระบิดาของสูเจ้านั้นผิดแท้ ๆ ไม่ควรยึดถือ และความเห็นเช่นนี้เป็นความคิดเห็นของคนสามัญทั่วไป”

“ดูกรอุบาลก ตามข่าวกล่าวว่า เจ้าชายสิทธัตถะมีความปีติยินดี จนแสดงออกทางพระโอษฐ์ว่า “โอ! เป็นลาภของเราจริง ๆ

ที่เราได้มัทกุเทศก์ที่ดี เอาละ เราจะต้องออกบวชในคืนนี้ และต้องตัดบ่วงที่กำลังผูกเราอยู่ ทั้งที่จะมาผูกเราในกาลข้างหน้า เราดีใจจริง ๆ ดีใจที่ตัดบ่วงได้ ดีใจเหมือนนกที่ติดบ่วง พยายามจนหลุดพ้นจากบ่วง บินขึ้นสู่อากาศด้วยความร่าเริงบันเทิงใจ เพราะใจเป็นอิสระระนั้น”

ส่วนสมณะนั้น ครั้นได้ยินพระดำรัสของเจ้าชายสิทธัตถะดังนั้นก็เชื่อใจได้ว่า คำชักชวนของตนไม่เป็นหมัน จึงอำลาหลักไป และไม่มีใครเคยพบท่านอีกเลย นับตั้งแต่บัดนั้นจนบัดนี้ น่าอัศจรรย์จริง ๆ! ชรอยจะเป็นเทวทูตแก่ลี้กลงมาชักนำให้เจ้าชายออกบวชจริงตามคำเล่าลือกระมัง?”

“ดูกรอุบาลก เจ้าชายสิทธัตถะทรงประทับสำราญในพระราชอุทยานจนกระทั่งค่ำ จึงเสด็จกลับสู่พระราชวัง ในตอนกลางวันมีคนนำข่าวการประสูติของพระโอรสไปกราบทูลก็ยังไม่ได้เสด็จกลับ และในคืนนั้นเอง พระองค์ก็เสด็จหนีออกบวช ซึ่งมีนายฉันทะไปเป็นเพื่อน ครั้นรุ่งขึ้น ข่าวการหายตัวไปอย่างลึกลับของเจ้าชายสิทธัตถะก็แพร่สะพัดไปทั่วพระนคร ประชาชนจับกลุ่มกันวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ นานา แต่ส่วนมากลงความเห็นว่า คงเสด็จหนีไปบวชแน่ เพราะมีพระทัยแน่วเียงไปทางนั้นอย่างเห็นได้ชัดมานานแล้ว ฝ่ายพระประยูรญาติทั้งหลายต่างก็เป็นทุกข์โศกกันหมด และที่เป็นทุกข์มากที่สุด เห็นจะเป็นเจ้าหญิงยโสธรา กับพระเจ้าลุม เพราะเจ้าหญิงยโสธรานั้นไม่ยอมเสด็จลงจากปราสาทเลย ก่นแต่เศร้าโศกร่ำพันร่ำพันมิหยุดหย่อน พระบิดาของอาตมาทั้งเสียดาย ทั้งโกรธ

ทั้งแค้นที่เจ้าชายทิ้งพระธิดาของพระองค์ให้เป็นหม้าย พระเจ้าลึง
รับสั่งให้คนออกเที่ยวตามทุกแห่งที่เคยเสด็จประพาส ก็ไม่พบ
ทรงมีพระทัยกระสับกระส่ายที่สุด พระเนตรนองไปด้วยพระสุข
ตัสสร้าพันว่า “ลูกเอ๋ย พ่อพยายามประทับระครองเจ้า ทะนุถนอม
เจ้าอย่างดีแล้ว ไม่มีพ่อคนใดในโลกนี้จะรักลูกอย่างพ่อนี้เลย
พ่อหวังให้เจ้าปกครองบ้านเมืองแทนพ่อ เพราะนั่นเป็นหน้าที่ของ
พ่อโดยตรง ที่จะมอบสมบัติของพ่อให้ลูกในสมัยอันสมควร แต่
เจ้ามิใยดีกับสมบัติของพ่อเลย เจ้าได้สละสมบัตินั้นเสีย เท่ากับเจ้า
ได้ทำลายความรักของพ่อ เพราะพ่อขอมอบราชสมบัตินี้ให้เจ้า
ด้วยความรักอันบริสุทธิ์ ลูกเอ๋ย เจ้าช่างไม่เห็นความหวังดีของพ่อ
เลย พ่อหวังให้เจ้าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ผู้จะปกครองชมพูทวีป
ทั้งสิ้น พ่อเคยนอนฝันหวานว่า สักวันหนึ่งจะได้ชมบุญบารมีของลูก
จะได้ดูแสนยานุภาพของลูกที่แผ่ไปปกเหนือนครต่าง ๆ แต่.....
แต่แล้วพ่อผิดหวัง ผิดหวังสิ้นดี สูญสิ้นทั้งหมด” แล้วพระเจ้าลึงก็
ถึงวิสาณูญภาพสลดลง”

“ดูกรอุบาสก แม้อาตมาจะมีใจเข้มแข็งอย่างไรก็ตาม ในยาม
นั้น อาตมาก็รู้สึกเศร้าลงไปเหมือนกัน ทั้งนี้มิใช่เสียใจที่เจ้าชาย
สืบทัดละออกบวชหรอก แต่เพราะเห็นน้ำพระเนตรของพระญาติทั้ง
หลายเข้า เลยพาลให้อดกลั้นน้ำตาไว้ไม่ได้เหมือนกัน ในขณะที่
พระญาติทั้งหลายกำลังคร่ำครวญกันอยู่นั้น ไม่มีใครรู้จักจะปลอบ
ใครได้ เพราะต่างองค์ต่างก็เศร้าพระทัยเหมือนกัน มีอยู่คนเดียวเท่านั้น
ที่พอจะชี้แจงแสดงเหตุผลให้พระญาติทั้งหลายหายเศร้าโศกลง

ได้บ้าง เขาผู้นั้นคือ นายฉันทะ ผู้ซึ่งได้ตามเสด็จในเวลาออกบวช และได้กลับมาพร้อมกับเครื่องทรงของเจ้าชายสิทธัตถะ เขาได้กราบทูลเรื่องราวตอนออกผนวชถวายพระเจ้าลุมพินีว่า “ข้าแต่ महाराज ในคืนนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้เฝ้ายามอยู่ที่ประตูพระราชวัง ด้วยคิดว่า ภัยพิบัติอันใดจะมาย่ำยีเจ้าชาย ภัยนั้นต้องผ่านข้าพระพุทธเจ้าก่อน ข้าพระพุทธเจ้าจะยอมพลีชีวิตถวายเจ้าชายได้เสมอ เมื่อมีภัยอันตรายมาถึงเจ้าชาย พระสหายคู่ใจของข้าพระองค์ ในตอนเที่ยงคืน ขณะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าม่อหลับ ศีรษะทับอยู่กับธรณีประตู ก็ถูกเจ้าชายทรงปลุกให้ลุกขึ้น ตรัสกับข้าพระพุทธเจ้าว่า “ฉันทะเอ๋ย ลุกขึ้นเถิด ฉันจะจากวังไปบวช ณ บัดนี้ สหายจงไปผูกเจ้าม้ากัณฐกะมาให้ฉันที่เถิด ผูกเครื่องทรงให้ครบถ้วนด้วยเร็ว ๆ เข้า เวลานั้นไม่คอย ถึงเวลาแล้วที่ฉันจะลาจากพระราชวัง อันเรื่องรองผ่องอำไพ ซึ่งใคร ๆ เข้าใจว่า ฉันคงมีความสุขสำราญที่ได้อยู่ปราศจากพระราชวังเช่นนี้ แต่ความจริงมันมีสภาพไม่ต่างอะไรกับคุก ที่คุมขังนักโทษเลยสำหรับฉัน ไปเถิดฉันทะ อย่ารีรออยู่เลย เพื่อนไม่เคยขัดคำสั่งของฉันเลย ทำไมคราวนี้จึงได้ขัดคำสั่งของฉันเล่า?”

ข้าพระพุทธเจ้าคิดคำนึงขึ้น “ข้าแต่พระลูกเจ้า จะมีเป็นเรื่องมหัศจรรย์อันยิ่งใหญ่ละหรือ! ที่เจ้าชายผู้สมบูรณ์ด้วยโลกียสุขทุกประการเช่นพระองค์ จะพึงสละความสุขอันนั้นเสีย จะมีเป็นการผิดพลาดครั้งใหญ่ยิ่งของนักปราชญ์ที่ได้ทำนายว่า พระองค์จักต้องเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มีพระราชอำนาจจรดมหาสมุทรทั้ง ๔ จะมี

เป็นการนำความผิดหวังอันยิ่งใหญ่มาให้แก่พระชนกนาถ และพระประยูรญาติของพระองค์ละหรือ? และจะมีเป็นการคิดผิดไปหรือ ที่พระองค์จะทรงละความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ออกบำเพ็ญตนเป็นนักพรต ถือกะลาเที่ยวขออาหารเขาเสวยไปวันหนึ่ง ๆ ขอพระลูกเจ้าจงทรงใช้พระปัญญาพิจารณาใคร่ครวญดูให้จงดี ระหว่างความวิเวกวิ้งเวงอ้างว้าง และการทนทุกข์ทรมานด้วยการขาดแคลนสารพัดอย่างแบบนักบวช กับการมีอำนาจบาทใหญ่ มีเกียรติโอ้อ่า มีปราสาทราชฐานอันให้ความสุขทุกคำเข้า ดุจทิพย์วิมานในแดนสุขาวดีเช่นนี้ พระองค์จะทรงเลือกเอาข้างไหน?” ครั้นข้าพระพุทธเจ้าทึ่งไม่ตายเข้าแบบนี้ แทนที่เจ้าชายจะทรงโตนอ่อนผ่อนตาม กลับตรัสว่า “สหายเอ๋ย ความวิเวกอ้างว้างนั้นแหละ เป็นยอดปรารถนาของฉัน เพราะมันมีค่ายิ่งกว่ามหาอาณาจักรและสรรพสิ่งทั้งหลาย ซึ่งมีสภาพเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของสิ่งทั้งหลายที่เป็นของภายนอกกาย ฉันจะไปสร้างนครขึ้นใหม่ให้เป็นธรรมมาณาจักร แล้วฉันเองจะสถาปนาขึ้นเป็นธรรมราชา มีอำนาจเหนือกว่าราชาทั้งหลาย ข้อที่ว่านักปราชญ์ทำนายฉันผิดไปนั้น ก็ไม่จริงนัก เพราะคำทำนายนั้นหาไร้ผลทีเดียว ไม่ จะว่าถูกก็ได้ เพราะฉันจะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ที่มีธรรมเป็นจักร เรียกว่า ธรรมจักร ฉันจะแผ่อาญาของฉันให้ขยายกว้างขวางจรดมหาสมุทรทั้ง ๔ โดยอำนาจแห่งธรรมจักรนั้น และข้อที่ว่าพระบิดาและพระญาติทั้งหลายจะผิดหวัง จะโคกเศร้าเสียพระทัยนั้น ฉันเห็นว่า หากฉันจะมอบความรักอันพันพันอยู่กับสิ่ง

ที่ฉันรัก และฉันเป็นความเห็นแก่ตัว เพื่อความสุขสนุกสนานแก่ตน
ถ้ายึดมั่นนี้ ให้แก่พระบิดาและพระญาติ มันไม่ถูกต้องเลย สหาย
เอ๋ย ฉันเห็นว่า การที่ฉันจักละท่านไปสู่ความวิเวก เพื่อค้นหาสัจ
ธรรมอันสูงส่งนั้นแหละ เป็นความรักที่ถูกต้องที่ชอบตามธรรมเนียม
ที่ถูก ๆ จะพึงให้แก่บิดา มารดา และญาติ ๆ เพราะนั่นแหละ
เป็นความรักแท้ และฉันจะขอมอบความรักแท้นี้ให้แก่พระชนก
พระน้านาง พระชายา พระโอรส และพระญาติทั้งหลาย อย่า
คัดค้านเลยเพื่อนเอ๋ย แน่เหลือเกินไม่มีใครและอะไรจะมาขัดขวาง
ความมุ่งหมายของฉันได้ เพราะฉันได้ตกลงใจแน่วแน่แล้ว จงไปนำ
ม้ากัณฐะมาให้ฉันเร็ว ๆ เถิด”

ข้าแต่เมหาราชเจ้า พระอาณานิพพานเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้า
หมดปัญญาจะขัดขวางได้ จึงไปจัดม้ามาตามพระประสงค์ จากนั้น
เจ้าชายก็เสด็จขึ้นหลังม้ากัณฐะควบออกจากกำแพงพระราชวัง
ซึ่งมีข้าพระพุทธเจ้าติดตามเสด็จไปด้วย เพราะเกรงจะมีอันตราย
เกิดขึ้นแก่เจ้าชาย ครั้นถึงแม่น้ำอโนมาภิเสด็จลง ทรงเปลี่ยนเครื่อง
ทรงทั้งหมดส่งให้ข้าพระพุทธเจ้า แล้วทรงเอาพระขรรค์ตัดพระเมาลี
อธิษฐานเพศเป็นบรรพชิต ตรัสกับข้าพระพุทธเจ้าว่า “สหายเอ๋ย
การที่ท่านพยายามติดตามฉันนี้นั้น เป็นการจงรักภักดีของท่านแล้ว
และจัดเป็นลาภอันยิ่งใหญ่ของท่านด้วย ขอท่านจงมีส่วนในผลอัน
จะมีเพราะการบวชของฉันเถิด สหายเอ๋ย จงนำม้า เครื่องประดับอัน
มีค่า พระขรรค์ และกองเมาลีนี้ไปถวายพระบิดาของฉัน ช่วยทูล
พระองค์ว่า ขอพระองค์จงทรงอนุโมทนาในการเสียสละครั้งใหญ่

ของฉันด้วย คงไม่มีใครในโลกนี้ที่จะสละความสุขตนเพื่อแสวงหา
สิ่งอันเป็นประโยชน์แก่ชาวโลก อย่างที่ฉันกำลังทำอยู่นี้ ฉันสละ
ความสุขและความรักของฉัน เพื่อช่วยชาวโลกทั้งหลาย ฉันจะเที่ยว
ไปแต่ตามลำพังเพื่อแสวงหาทางดับทุกข์ เมื่อฉันพบแล้ว ฉันจะ
กลับมาเช็ดน้ำพระเนตรของพระบิดาและพระญาติทั้งหลาย ด้วยผ้า
คือสังฆกรรมอันประเสริฐ ขอพระองค์จงรอคอยจนกว่าฉันจะกลับ
มาพร้อมกับสิ่งที่ฉันค้นพบ อย่าได้ทรงเศร้าโศกเสียพระทัยเลย
หากไม่พบสิ่งที่มุ่งหมาย จักไม่กลับเด็ดขาด และไม่มีอะไรจะ
ขัดขวางความตั้งใจนี้ แม้แต่ความตายก็ขัดขวางไม่ได้ ขอพระ-
องค์จงเกษมสำราญ ปราศจากพระโรคพาธ และภัยพิบัติเกิด
ขอพระองค์จงทรงเชื่อมั่นเรื่องความปลอดภัยของฉัน และขอให้
ทรงเชื่อมั่นว่า ฉันจักต้องสมหมายแน่นอน” ข้าแต่มหाराชาเจ้า
ข้าพระพุทธเจ้าจนด้วยเกล้า จึงได้นำสิ่งที่เจ้าชายทรงมอบหมาย
มา มากราบบังคมทูลพระกรุณา ณ บัดนี้ พระเจ้าข้า แต่ว่าม้า
กัณฐกะอันแสนจงรักภักดีต่อเจ้านายของมัน ได้ถึงแก่ความตาย
เสียกลางทางแล้ว พระเจ้าข้า เห็นจะเป็นเพราะเสียใจ หรือเพราะ
อะไรก็เหลือเดา พระเจ้าข้า”

❖ ขบวนการตรัสรู้ ❖

“ดูกรอุบาลก คำกราบทูลของนายฉันนะนั้นนับว่าได้ผลดีเกินคาด เพราะสามารถระงับพระวิโยคของพระเจ้าลุนและประยูรญาติองค์อื่น ๆ ลงได้อย่างน่าอัศจรรย์ แต่ก็ยังมีอยู่องค์หนึ่งซึ่งยังมีความเศร้าระทมอยู่มิสร่างซา แม้ว่าใครจะปลอบประโลมอย่างไร ก็มิเคยลืมนึกถึงเจ้าชายในดวงใจของเธอเลย อนิจจา นาสงสาร! เธอจะเป็นใครไปไม่ได้เลย นอกจากยโสธรา หรือพิมพา น้องสาวของอาตมาเท่านั้น เธอคร่ำครวญอยู่ด้วยความน้อยพระทัยว่า โยโยโยธราผู้อาภัพเลย เจ้ามีความชั่วช้าสามานย์ประการใดหรือ จึงเป็นเหตุให้พระลูกเจ้าจงเกลียดจงชัง ต้องเสด็จหนีจากวังไปเสียโดยมิได้ตรัสสั่งเสียเลยแม้แต่คำเดียว ถ้าหากพระองค์จะตรัสสักคำเดียว ว่ายโสธรา มีความชั่วเลวทราม ซึ่งจะนำความเสื่อมเสียมาสู่พระองค์ เป็นอย่างนั้นอย่างนี้แล้ว ยโสธรานี้ก็ยินดีที่จะยอมหลีกปลีกตัวไปเสียเอง มิพักต้องให้พระลูกเจ้าต้องได้รับความทุกข์ระทมด้วยเสด็จนิราศพระนคร จำต้องถูกลมแดดเผาพัดเป่าให้ทรงได้รับแต่ความลำบากทุกคำเข้าอย่างนี้”

“ดูกรอุบาลก ว่ากันถึงความซื่อสัตย์สุจริต ความมีใจจงรักภักดี ต่อสามีกันแล้ว อาตมาไม่เคยเห็นหญิงใดเสมอเหมือนยโสธรา นี้เลย นับตั้งแต่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวชแล้ว เธอก็สูญเสียความสุขสำราญทุกอย่าง เธอตรัสว่า เมื่อพระสามีมีความทุกข์ เราจะหาความสุขได้อย่างไร อาตมาเคยเห็นเคยทราบแต่ว่า สตรี

ส่วนมากเมื่อสามีไม่อยู่ ก็ไปมาหาสู่กับชายอื่น เรื่องอะไรจะมานั่งรำพึงรำพันถึงคนที่เขาไม่รักเล่า แต่น้องสาวของอาตมานี้แปลก เมื่อทราบว่่าเจ้าชายสิทธัตถะทรงผ้ากาสาวะ (ผ้าย้อมด้วยน้ำฝาด) เธอก็ทรงผ้ากาสาวะด้วย เมื่อเธอทราบว่่าเจ้าชายบรรทมตามโคนไม้ไร้พระยี่ภู่และพระเชนย เธอก็บรรทมแผ่นกระดานพื้นห้องบรรทม ไม่ยอมบรรทมเหนือพระแท่นบรรทม ดังเคยมา และเมื่อทราบว่่าเจ้าชายสิทธัตถะเสวยกระยาหารเพียงมือเดียวต่อวัน ก็กระทำเช่นนั้นด้วย จนร่างกายผ่ายผอม ครึ่งหนึ่ง พระบิดาของอาตมาบังคับให้เธอกลับไปอยู่ที่นครเทวทหะตามเดิม และให้ทรงเลิกคิดถึงเจ้าชายสิทธัตถะเสีย แต่เธอก็ไม่ยอมกลับ ตรัสว่่า หากจะตายเพราะความจงรักภักดีต่อพระสวามีแล้ว เธอก็ทรงยินดี ดีกว่าจะให้ใคร ๆ ประณามว่่าหญิงนอกใจ หรือหญิงสองใจ”

“ดูกรอุบาสก แล้วเธอก็ทรงทำตามพระทัยสัจย์ซื่อของเธอเรื่อยมาเป็นเดือนเป็นปี และจนกระทั่งกาลผ่านไปถึง ๖ ปี นับแต่เจ้าชายออกบวช พระเจ้าลุม และพระญาติผู้ใหญ่ทั้งหลาย ก็ทรงรอคอยสดับตรับฟังข่าวคราวการบำเพ็ญพรตของเจ้าชายสิทธัตถะอยู่อย่างกระวนกระวายพระทัย แต่ก็ทรงเชื่อในความเด็ดเดี่ยวอดทนของเจ้าชาย และต่างก็ทรงหวังว่่า เจ้าชายจะต้องสำเร็จผลในสิ่งซึ่งเจ้าชายตั้งพระทัยไว้นั่นเอง และท่ามกลางการรอคอยของพระญาติทั้งหลายนั้นเอง ก็มีข่าวจากพ่อค้าต่างเมืองมาจากมคธรู้ว่่า “เจ้าชายแห่งนครกิลพัสดุ์ ผู้สละราชสมบัติออกบวช และไปบำเพ็ญพรตอยู่ ณ ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เขตมคธนั้น บัดนี้ได้ ตรัสรู้เป็นพระ

สัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เมื่อวันเพ็ญวิสาขมาสนี้เอง” มีข่าวต่อมาว่า “เจ้าชายหนุ่มรัชทายาทแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ผู้ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าแล้วนั้น บัดนี้ได้เสด็จไปโปรดภิกษุเบญจวัคคีย์ที่เคยเป็นผู้อุปฐากท่านมาก่อนครั้งหนึ่ง” และราว ๓ เดือนต่อมามีข่าวว่า “ขณะนี้พระสมณโคดมพุทธเจ้า ได้เสด็จไปโปรดพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริราชแห่งมคธรัฐ และกำลังประทับอยู่ที่เวฬุวัน โกลันครราชคฤห์”

“ดูกรอุบาลก ท่านลองทายดูทีหรือว่า พระเจ้าลุงของอาตมา จะทรงยินดีต่อข่าวนี้เพียงไร เพราะความหวังความปรารถนาที่จะได้ทรงเห็นหน้าพระโอรสอันสุดที่รักของพระองค์นั้นใกล้เข้ามาแล้ว พระดำรัสสั่งฝากของเจ้าชายว่า “เมื่อฉันพบแล้ว ฉันจะกลับมาเช็ดน้ำพระเนตรของพระบิดาและพระญาติทั้งหลาย ด้วยผ้าคือสังฆารมอันประเสริฐ ขอพระองค์จงรอคอยจนกว่าฉันจะกลับมาพร้อมด้วยสิ่งที่ฉันค้นพบ” นี่น่าจะเป็นความจริงขึ้นมาแล้ว อาตมาทราบว่พระเจ้าลุงทรงปลาบปลื้มพระทัยยิ่งต่อข่าวนี้ และดำรัสให้คนรีบไปทูลอาราธนาพระพุทธรเจ้าทันทีที่ทรงได้ข่าวการตรัสรู้ และได้ไปประทับอยู่ที่นครราชคฤห์ แต่คนทีไปทูลอาราธนาพวกแรก ก็หายเงิบเหมือนเข้ากลีบเมฆ ไม่มีใครกลับมาทูลข่าวคราวอะไรเลย พระเจ้าลุงทรงกระวนกระวายพระทัยมาก เพราะทรงกระหายใคร่ทอดพระเนตรพระโอรส ดูเหมือนว่า ยิ่งได้ทรงสดับกิตติศัพท์คุณงามความดีของพระพุทธรเจ้ามากขึ้นเพียงใด ก็ทรงกระหายจะทอดพระเนตรพระพุทธรเจ้ามากขึ้นเพียงนั้น นี่แหละอุบาลก น้ำพระทัยอัน

งามของพระเจ้าลึงค์ผู้รักบุตรสุดดวงหฤทัยนิยเนตรก็ไม่ปาน สมแล้ว
ที่พระองค์เคยตรัสว่า “ไม่มีพ่อคนใดในโลกนี้จะรักลูกอย่างพ่อนี้
เลย” ว่ากันว่า พระเจ้าลึงค์ได้ทรงส่งคนไปทูลอาราธนาพระพุทธรเจ้า
ถึง ๙ พวกแล้ว ก็ไม่มีใครมาทูลแจ้งข่าวให้ทรงทราบว่ พระพุทธร-
เจ้าจะเสด็จมาหรือไม่ ครั้งสุดท้ายได้ส่งท่านอำมาตย์กาพูทาเยีไป
เป็นรุ่นที่สิบ จึงได้ข่าวแน่นอนว่า พระพุทธรเจ้าจะเสด็จนิวัติพระนคร
แน่นอน ในตอนฤดูร้อนของปีนั้น เพราะหนทางเสด็จสะดวกสบาย
ดีกว่าฤดูฝน หรือฤดูอื่น ๆ เมื่อทรงทราบข่าวเช่นนั้น พระเจ้าลึงค์ก็
แสนจะทรงยินดีปรีดา ตรัสสั่งให้ให้ตระเตรียมสร้างที่พักไว้รับรอง
ตรัสถามอำมาตย์ที่เคยไปเฝ้าพระพุทธรเจ้า ณ เวพูวัน นครราชคฤห์
ว่า “นี่พ่อ! เจ้าเห็นลูกเราชอบพักในที่เช่นไร? เราได้ข่าวว่าพักอยู่ใน
เวพูวัน เออเวพูวันเป็นไฉน? ไหนเล่าให้เราฟังซิ” อำมาตย์คนนั้น
ทูลว่า “พระพุทธรเจ้าทรงพอพระทัยในความวิเวกสงบสงัด ไม่พอ
พระทัยด้วยความคลุกคลีด้วยหมู่ด้วยพวก พระเจ้าข้า พระเวพูวัน
ที่ประทับนั้น เป็นพระราชอุทยานป่าไม้ไผ่ของพระเจ้าพิมพิสาร
ตั้งอยู่นอกพระนครราชคฤห์ มีบริเวณทั่วไปร่มรื่นดี ป่าไม้ไผ่นั้น
ธรรมชาติได้ตกแต่งไว้อย่างเป็นระเบียบเรียงรายกันเป็นกอ ๆ ไป พื้น
ที่ที่ว่างก็โล่งเตียนปราศจากธูลี ดินนั้นเล่าก็แน่นดี ไม่เป็นฝุ่นเหมือน
ทางเกวียน นอกจากกอไผ่แล้วยังมีไม้ดอกนานาพันธุ์ถูกจัดสรรค้
ปลูกไว้เป็นระยะกันดี นอกจากนี้ก็มีไม้ใบอีกมากมาย ถูกปลูกไว้
เรียงรายได้ระยะกะเป็นแถว เป็นแนวดูร่มรื่นขึ้นจ่าเหมือนอยู่ใน
สวรรค์ก็ปานกัน ยิ่งไปกว่านั้น เวพูวันก็มีเสียงสกุณานานาชนิด

ต่างก็มีเสียงขับเพลงวังเวงวิเวกน่าชวนฟังเสียนี้กระไร แล้วยังมีสระน้ำใส ปลูกใบบัวสดสวย น่าใคร่ชมเสียจริง ๆ ในสระนั้นมีปลานานาพันธุ์ ต่างผุดต่างว่ายไปมาด้วยใจร่าเริง เพราะไม่มีหมุ่ศัตรูอันตรายจากหมุ่มนุษย์ใจดำอำมหิตที่จะคิดทำลายมัน นี่แหละพระเจ้าข้า ลักษณะพระเวฬุวัน พระอารามแห่งแรกของพระพุทธเจ้า”

“ดูกรอุบาสก พระเจ้าลุนใครจะสร้างที่พักของพระพุทธเจ้า และภิกษุสงฆ์ ให้เหมือนกับพระเวฬุวันของพระเจ้าพิมพิสาร ราชาแห่งแคว้นมคธนั้นกระมัง? จึงให้สร้างนิโครธารามขึ้น มีกฎที่พักของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ และทรงจัดการให้มรณและมรณาลงบสดเหมือนพระเวฬุวัน นอกจากทรงจัดสถานที่สำหรับต้อนรับเสด็จพระพุทธเจ้าแล้ว พระเจ้าลุนยังทรงกะตัวบุคคลผู้จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าไว้เสร็จ ท่านตรัสว่า “พวกกุมารสากยะทั้งหลาย ชายหญิง ต้องนั่งข้างหน้าเพื่อจะได้ไหว้ลูกเราได้ถนัด ส่วนเราพวกผู้ใหญ่จะนั่งในตอนหลัง ๆ ด้วยว่าลูกเราอายุก็ยังน้อย จะให้พวกญาติผู้ใหญ่ไหว้หรือก็ดูกระไรอยู่ ออกจะผิดธรรมเนียมของเรชาวศากยกษัตริย์ไปที่จะไหว้ลูกหลาน” ครั้นถึงวันกำหนดเสด็จถึงนครกบิลพัสดุ์ พวกพระญาติทั้งหลายผู้น้อยผู้ใหญ่รวมทั้งอาตมาด้วย ก็ไปต้อนรับกันอย่างคับคั่งเป็นประวัติกาลมา นานาอัศจรรย์! ไม่มีการประชุมคราวใดที่พร้อมเพรียงกันถึงขนาดนี้เลย ความจริงอาตมาก็ยังไม่หายอาฆาตดอก แต่เห็นพระญาติเขาไปกันหมด ก็จำต้องไปด้วย การไปของอาตมาครั้งนั้น มีความหมาย ๒ ประการ คือ เพื่อดูคู่แข่งของอาตมาว่า มีความทุกข์ร้อนแค่ไหน

หลังจากได้ทำทุกกรกิจริยามา ๖ ปี และที่ว่าได้เป็นพระพุทธรูปเจ้านั้น
เป็นอย่างไร มีอะไรดีขึ้นบ้าง เรื่องนี้ก็เป็นของธรรมดาจะอุปาสก
คนเกลียดกันก็อดที่จะริษยากันไม่ได้ จริงไหม?” พระเทพทัตเล่า
มาถึงตอนนี้ก็หยุดพักหายใจน้อยอยู่ครู่หนึ่ง มองดูคู่สนทนาว่าสนใจ
ฟังดีอยู่หรืออย่างไร ครั้นหายใจน้อยแล้วก็เล่าต่อไปใหม่

❖ เสด็จนิวัตนครกบิลพัสดุ์ ❖

“ดูกรอุบาสก ท่านอาจจะสงสัยขึ้นนะว่า ทำไมอำมาตย์ตั้ง ๙ รุ่นที่พระเจ้าลุมสงไปทูลเชิญพระพุทธเจ้านั้น ไปไหนกันหมด จึงไม่กราบทูลตามรับสั่ง? ความจริงเขาไปถึงนครราชคฤห์กันทั้งนั้นแหละ และต่างก็ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ฟังพระธรรมเทศนา จนได้บรรลุมรรคผลกันไปตาม ๆ กันทุกคน และได้ขอบวชต่อพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตให้บวชสิ้นทุกคน แต่ปัญหาว่าทำไมในจำนวนราชทูต ๙ รุ่นนั้นจึงไม่มีใครสักคนเดียวกล้าทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าให้เสด็จนครกบิลพัสดุ์ ตามความประสงค์ของพระเจ้าลุมสงเล่า? เรื่องนี้ก็ออกจะคลุมเครืออยู่สักหน่อยนะอุบาสก บางคนก็บอกว่าพวกทูตของพระเจ้าลุมสงที่ไปเฝ้านั้น ครั้นได้ฟังธรรมแล้วก็บรรลุเป็นพระอรหันต์ไปหมด แล้วก็เลยลืมทูลเชิญพระพุทธเจ้า เพราะมีความสุขอยู่ด้วยความหลุดพ้นทุกข์ คำบอกเล่านี้ก็ออกจะขัด ๆ อยู่ เพราะลักษณะลืมเลือนนั้นคงไม่มีในพระอรหันต์ พระอรหันต์ท่านฆ่าความหลงความลืมเสียได้แล้ว จึงไม่หลงไม่ลืม กลายเป็นคนตื่นอยู่ตลอดเวลา แต่บางคนบอกว่า พระพุทธองค์ทรงประสงค์จะให้พวกเขาหลงลืมดำรงสังขารของพระเจ้าลุมสง จึงทำพุทธปาฏิหาริย์บังคับใจเขาไว้เสีย ข้อนี้ก็ไม่ว่ากับพระคุณของพระพุทธเจ้า ข้อ ญาติตถจริยา คือประพาศิตนให้เป็นประโยชน์ แก่ญาติ อีกอย่างหนึ่ง หากพระพุทธองค์จะไม่ทรงประสงค์เสด็จไป ก็ไม่มีใครจะทำอะไรพระองค์ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ไม่มีความจำเป็นอะไร

ที่พระองค์จะทรงทำพระพุทธานุภาพให้ข้าลืมหูลเสีย อาตมาว่า น่าจะเป็นเพราะพระอรหันต์ ซึ่งเดิมเป็นราชบุตรของพระเจ้าลุนนั้น ท่านหนักในคารวธรรมมาก และท่านก็รู้จักกาลเทศะดีพอที่ไม่กล้า หูลเชิญในโอกาสที่ไม่เหมาะสม ด้วยขณะนั้นพระพุทธองค์เพิ่ง เสด็จมาถึงนครราชคฤห์ใหม่ ๆ กำลังทรงวางรากฐานการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในที่นั้นให้มั่นคง และยังได้พระเจ้าพิมพิสาร ราชาราชแห่งนครราชคฤห์นี้เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกด้วย เช่นนั้น ก็ทำให้งานของพระองค์กำลังก้าวหน้าอยู่ที่เดียว เมืองงาน ใหม่และใหญ่ ทั้งทำได้โดยยากยิ่งนี้กำลังผลิดอกออกผลได้อย่างดี ยิ่งอยู่เช่นนี้ ถ้าใครกล้าไปขัดจังหวะให้พระองค์ทรงหยุดเสียชั่วคราว เพื่อไปโปรดพระบิดาก่อน ก็แน่ละคน ๆ นั้นสมควรจะประณามได้ว่า ไม่รู้จักกาลเทศะ อันธรรมาดาพระอรหันต์ทั้งหลายย่อมรู้จัก กาลเทศะเสมอ ดังนั้น ท่านจึงรอโอกาสอยู่ อนึ่ง ขณะนั้นก็เป็น ฤดูฝน หนทางเสด็จจากนครราชคฤห์สู่กิลพัสดุ์ไม่สะดวกเลย จึงไม่หูลเชิญ”

“ดูกรอุบาสก ที่ท่านอาจสงสัยว่า ท่านกาฬทายีจะทำไม หูลเชิญจนได้ ท่านอุบาสกอย่าลืมว่า พระกาฬทายีไปที่หลังเขา งานเผยแผ่ตอนนั้นอาจจะดำเนินไปด้วยดีแล้ว เพราะมีพระสาวก มากมายแล้ว มีคนนับถือพระพุทธศาสนามากขึ้นแล้ว ทั้งท่าน กาฬทายีเอง ก็เคยเป็นพระสหายเก่าแก่ของพระพุทธเจ้าด้วย จึงกล้าหูลเชิญ แต่ข้าว่ามิได้ตรงไปหูลเชิญเลย ต้องคอยจังหวะ อยู่เหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับหนทางที่เสด็จนั้น ใน

ตอนที่ท่านไปถึงนั้นดีขึ้นกว่าเก่าแล้ว เพราะตอนนั้นเป็นฤดูกิมหันต์แล้ว จึงสะดวกสบายในการเสด็จของพระพุทธเจ้า”

ดูกรอุบาสก ในการทูลเชิญเสด็จนั้น ท่านกาฬุทายีได้กล่าวคาถาพรรณานานทาง ถวายถึง ๖๔ คาถาว่า :-

ข้าแต่สมเด็จพระสัมพันธัญญ์ทรงพระสิริเจริญด้วยสิริโสภาด้วยอริยรูกษชาติทั้งหลายล้วนทรงซึ่งเรือนพุ่มอันงาม แผลผลัดเสียซึ่งใบแก่ออกใบอ่อนกอปรด้วยช่ออรชร ผลซึ่งผลโสภณไพโรจน์ไปทั้งป่า ข้าแต่พระพุทธองค์ผู้ทรงมหาพิริยภาพ ในสมัยนี้สมควรที่พระชินสีห์อันมีพระฉวีพรรณโอภาสแผ่ออกจากพระสรีรกาย จะเสด็จพระพุทธลีลาโดยสถลพนัสนั้น

อนึ่ง รูกษชาติทั้งหลายวิจิตรไปด้วยยอดอันแดงออกใหม่ มีพรรณอันแดงประดับไปด้วยใบระดับอ่อนทุกกิ่งก้าน ปานประหนึ่งจวารถนมนทปอันปกป้อง ณ เบื้องบน สถลมารคทั้งสองข้างอริยวิถีก็มีพฤกษชาติทั้งหลายหลาก ล้วนทรงกุสุมชาติอันแบ่งบานหอมระรื่นรสสุคันธาควรเจริญใจ บ้างก็ผลดิบห่ามสุกใสอ่อนแก่ประการล้วนผลอาหารอันกอปรด้วยโอชารสควรจะบริโภค บรรเทาเสียซึ่งความอยากรำงับกระวนกระวาย แลใบพฤกษชาติทั้งหลายล้วนมีโอภาสอันเขียวครุวนาตุจโมรกลาป มีสาขาอันรื่นรมณีสฐาน ปานประหนึ่งว่าจะชักชวนเชิญชวนอันเดินทางให้หยุดพัก สำนักรให้เหือดหายกายอันเหน็ดเหนื่อยมา มีทั้งสุ่มท่อมพุ่มลดาประดับด้วยบุษมาลี แลประหนึ่งมณฑปดูขุขื่นช่ออรชรอุดม พุ่มขจรเกสรกุสุมเสาวรสดลระเวงไพโร สรรพคณะพินกันน้อยใหญ่ วิจิตด้วย

ด้วยนานาพรรณ มีนิลวรรณเป็นต้นยลตระการตา ต่างไขนาน
คัพพีโดยภาษา ดุจประโลมด้วยมธุระสำเนียงอันเสนาะควรจะเปรม
ปรีดิ์ อีกทั้งสัตว์จตุบาทมฤคชาติก็มีพรรณพิไลต่าง ๆ บ้างก็เชิดนุ
ภูทางเหลือบเล็งเฟ่งพิศดวงเนตรงามเจริญตา

กลางเหล้าก็เล่นไปสู่ทิศานุทิศโดยรอบ แลพื้นภูมิภาคทั้งปวง
ก็ก่อปรด้วยหญ้าแพรกพรรณเขียวขจี ทั้งกุสมมาลีก็หล่นลงเรียราย
อาเกียรณไปด้วยทรายสะอาดสะอ้าน ปานประหนึ่งว่าดาดด้วยแก้ว
มุกดา ดูผลพฤกษาก็สุกเหลือง รุ่งเรืองดุจสีทองเทือกไปทั่วทิศ
ทั้งสถลแกวทางก็รื่นราบดุจแสงสว่างประดิษฐ์ตกแต่งเสมอเป็น
อันดี ในบริเวณวนาลี้กแสนสุขสนุกสำราญ ดุจทิพยันทวันอุทยาน
สวนสวรรค์อันวิจิตรด้วยวิวิธนานาทุมาชาติ ล้วนทรงกุสมเสาวคนธ์
สะอาดควรจะอภิรมย์ มีทั้งสระใบกขรณอันอุดมด้วยรัตนาด้วยบงกช
ชาติบุณทริกปทุมชุ่มช่อชูไสว และกระแสน้ำก็เย็นใสบริสุทธิ์เต็ม
เปี่ยมบริบูรณ์ไม่มีได้บกพร่อง ละอองเกสร โกลนสุคนธ์จรรจาย
หายหอมเป็นที่หรรษาปราโมทย์แก่หมู่มนุษย์อมรบรรษัทอันได้ทัศน
ฝูงสกุณปักษาก็ร่าเริงลงจับอาศัยในอุบลบุปผชาติอันเบิกบาน
ต่างไขนานคัพพีสารภิมรมย์ชมเชยคู่อยู่สะพรั่งเพรียกพร้อมจันจรจา
ตามอภินิสิตภาษาแซ่เสียงสุนทรสำน่าน บ้างก็คาบเอาเกสรปทุม-
มาลย์แล้วบินโฉบไปโดยทิศต่าง ๆ พลางร้องท้อถอยแก่กัน กลิ่นโกสม
บุปผชาตินั้นก็หอมฟุ้งไปในทิศทิศาดล หนึ่งในเดือนสกลทูลฐาน
มีทั้งคชสารข้ามันสัจจระเทียวท่องข้ามท้องนทีแลคีรีหัวระหาร
แปลงคัพพีสำน่านร้องก้องไถยจนาทสำเนียงพันพิลึก จะได้สดับทั้ง

เสียงสินธุธาราอันไหลหลัง ดังครันครีกอันอุโฆษควรจะพิศวง
แล้วจะได้เห็นหมู่ไมรคณามีโลมาเวียนระว่างประดับสดสีขนเขียว
คืออินทนิลมณี มีแวววงอลงกตในกำหางอย่างแสรวดคูวิจิตร
สถิตอยู่ในทิศต่าง ๆ แลหมู่มยุราบ้างก็ย่างย้ายรำแพนแผ่พ้อง
พร้อมด้วยนิกรคณาวยุยาตราอยู่บนยอดบรรพตอันสูง เปล่ง
มธุรสสำเนียงแข่งขานกันอยู่ต่าง ๆ

บางเหล่าที่ชคณาเนกนานาชาติพิลาสด้วยสีขนโสมกนไพจิตร
สถิตบนคีรีรายเรียงเปล่งศัพท์ซ้องเสียงแข่งแซ่สดับโสตเสนาะ
มโนภิรมย์ บนเนินสิงขรพนมอาเกียรณ์ไฉยรดาษด้วยบุปผชาติอัน
เป่งบาน ล้วนทรงสุนทรหอมหวานเฟื่องฟุ้งรุ่งเรืองจิต พื้นภูมิภาค
ภูผาก็โสภาพรรณไพโรจน์รุ่งเรืองไปโดยรอบ กอปรด้วยเหวละหาร
ธารเขาชะไระรินสินธุฟองฝอยย้อยหยาด กระเซ็นชานปาน
ประหนึ่งวิไลสทกตกแต่ที่ขั้มพราภาศเยือกเย็น เช่นหยาดทิพย์
อุทกธาราสวรรค์ในนันทาโบกขรณีแห่งท่าเทพโกสัยสักกเทวราช
เป็นที่รมณียสุขสันนิवासแห่งนานามฤคปากษาชาติทั้งหลาย อนึ่ง
ทั้งสองข้างอรัญมรรคา ก็เรียงรายระดับด้วยบึงป่อท้อธารทุกระหาร
วังชลทุกตำบลวนาตรสถาน ควรจะเบิกบานบันเทิงจิตแห่ง
พระยติโยคพาจรบรรพชิตอันบำเพ็ญเพียรเล่าเรียนเจริญสมถธรรม
คันถธุระสมถวิปัสสนา ตามระยะมรรคาก็มีคามนิคมอุดมด้วย
อันนพานาหารภัต สรรพสุปพยัญชนวิกิตินานับปการบมิได้กัณดาร
ด้วยปิตนพาท บรรดาอนเณกรชาติก็กอปรด้วยศรัทธา ปราภรณาวะ
ใคร่พบเห็นพระทศพลแต่พื้นชนวนขวายในการกุศลสิ่งสรรพสุจริต

อนึ่งพื้นพนสัณทวิจิตรไปด้วยโกสมเรณูอันตกลดอง หมู่มรณังกู
แลหมู่มะเลงทับทองลงดินดาษคสังเคล้าเอารสเรณูบุปผชาตินานา
มีทั้งดงอ้อแฝกคาสองข้างทางทุพนัส ร่มแสงสุริยาครวนาดุจจากัน
ด้วยฉัตรไปตลอดหนทาง ในที่ระหว่างระยะละโยชน์ก็มีบ้านตำบล
หนึ่งไปโดยลำดับมรรควิถี เป็นหนทางหยุดพักสำนึกมิได้ลำบาก
มี ทั้งศาลาแลโรงใหญ่กว้างก็มาก อีกบึงบ่อพ้ออาศัยเป็นสุขไปทุก
ถิ่นสถาน ทั้งสระสวนสนุกสำราญอารมณ์รำบร่อนพายุรำเพยพัด
อ่อนพ้อเย็นสบาย กาลนี้พื้นนภากาศก็ขจางขจายูจัดราก
เมฆพลาหมกมิได้ปกปิดกำบัง ทั้งทิพาการรังสีก็อ่อนแสงบมิได้จรัส
แสงร้อนกล้า เป็นสมัยที่พระศาสดาจะเสด็จพระพุทธานุภาพโดย
อารัญมรรคาในคราวนี้

อนึ่ง อันว่าราชธานีอันมีนามบัญญัติคือกบิลพัสดุ์ มหานคร
อลังการด้วยยอนกนนานาปริโภคภิรมย์สำราญปานประดุจเทพธานี
มิฉะนั้นเปรียบประดุจบุรีในอูตรกुरुทวีป วิจิตรไปด้วยเชิงเทินแล
ปราการชุ่มทวารบ้อมค้ำย ภายนอกก็มีคูแควล้อมโดยรอบ กอปร
ด้วยห้องแห่งสินธุธาราอันดาดาสล้นเบญจโกมลมุขชาตินานา
ทั้งถ่องแถวสถลมรรคาอันพิจิตรพิศเพียงสุทัศน์เทพนคร เป็นที่สโมสร
สถิตสำนักแห่งอัครบรมชาติตติยสักยโอรสราชกุมาร อันทรงซึ่งโสภณ
วิภูษณอลังการปานประหนึ่งเทพบุตรวิสุทธิสุภาภรณ์ในอมรเทวโลก
ทั้งกรุงสิริสุขโศภนมหาราชธานี ก็มีพระกมลอาโรคเพื่อทัศน
การ ซึ่งพระบวรศาสตราจารย์อัครปิยบุตร ดำรัสใช้ ๑๐ อำมาตย์มา
ถึง ๑๐ ครั้งกับทั้งบริวารบุรุษ ๑๐ พัน มาอัญเชิญเสด็จ

พระสัพพัญญูสู่พระนคร แม้มิเห็นองค์พระพุทธรูปแล้วก็ได้ทรงสดับ
พุทธฎีกา ก็จะมีพระกมลอุระแสนโศกครอบงำข้าท้าวทิวะขามวิวาย
พระนฤทัยโหม่นัส ข้าพระบาทปรารถนาจะให้เสด็จไปแล้วโดย
พระทัยบรมกษัตริย์ให้เลื่อมสร้างโคกาดูรทิวะ เมื่อสมเด็จพระบรม-
นรินทร์ผู้เป็นปิ่นสัตว์วิบาทได้ทัศนาพระพุทธรูปแล้ว ก็จะมีพระกมล
นฤทัยประมุขไปด้วยเบญจปริดาปราโมทย์มโนภิรมย์ จะบรรเทาที่
เกรียมกรรมทุกขบาราศ ข้าแต่พระปิ่นปราชญ์ผู้ประเสริฐด้วยพระคุณ
คือญาณทัศน์วิมุตติ เสมอด้วยมกุฏเกศนิกรประชาเทพามนุษย์
ควรที่จะเสด็จพระพุทธรูปดำเนินสู่สำนักพระราชบิดาในคราวนี้

อนึ่ง ประชาชนที่มีประโยชน์ด้วยกระทำนา ก็ไถหว่านซึ่งพืช
พันธุ์ ธัญญาหารได้ผล แลชนชาวพานิชทั้งหลายที่มีได้กระทำนา
ก็มาซื้อหา ไปสีตำกระทำเป็นต้นทุลาชาติ แลการโรนแห่แห่งนิกร
ประชาราษฎร์ทั้งปวงก็แล้วเสร็จ สมควรที่จะเสด็จโดยภูมิภาคมรรคา
พระฉัพพิ์ระภาภิเษกออกจากพระพุทธรูปสรีรกาย พรรณราย
รุจิโรภาสของพื้นอากาศแลปฐพี บรรดาคนธรรพพิทยาทกีนนรี
กีนนรอันสัจจรในพนาเวศ ก็ขับร้องสร้องศัพท์มธุรสรวเรศ
พระเดชพระคุณานุภาพเพียกวร้องไพเราะสำเนียงเสนาะสนั่น
ไปโนไพสณฑ์สถลอรัญมรรคา และพระอริยสงฆ์ทั้งหลายก็ปราศ-
จากความปรารถนาชวนชวายในการเล่น เว้นจากยินดีใน
สัทธารมณ ในพนัสพนมก็เป็นทีไรฐานสมควรที่พระอริยสงฆ์จะ
เสพลำราญด้วยวิเวกจิต ดุจสถิตในอารามอรัญวิหารเสนาสน์
อาจให้สำเร็จกิจบรรพชิตสมณธรรมอันมิได้อากุลด้วยทุกข์ เป็น

สุขุมในภิรมย์เจริญ ซึ่งมีปิตีแห่งพระยติโยคาวจรเจ้า

อนึ่งเล่าจะได้จาริกไปสถิตในคามนิคมชนบทประเทศธานี
น้อยใหญ่ อันเป็นที่อาศัยแห่งมหาชนอยู่เป็นนิตย์ ได้โปรดเวไนยสัตว์
ให้สำเร็จกิจมรรคผลพระอมตมหานิพพาน ทนทั้งหลายจะได้นำเพ็ญ
ทานต่าง ๆ คืออन्नปानาหาร เสนาสน์สุคันธวิเลปนามาลาชาติ
สรรพพามิสทานสำเร็จการกุศลโกฐาสุในที่นั้น ประการหนึ่งสรรพ
นรชาติที่มีอิสริยยศแลบริวารโดยเดชผลกุศลวิบาก หากบำเพ็ญมา
แต่ปุโรชาติจะก่อปรด้วยประสาทศรัทธา ประพฤติบุญกิริยาวัตถุ
ต่าง ๆ เพิ่มเติมเป็นปัจจัยในปัจจุบันแลอนาคตกาล

อนึ่ง หนทางพื้นฐานก็มีโอกาสด้วยแสงนิสาการเทวราชในราตรี
บุปผาชาติทั้งหลายได้สัมผัสสรสังกรรังสีก็เบิกบาน แลเสาวคนธ์คุณ
ประการ กัจจระหลบจบจิงหวัดวันสเมทนีดลสถลวิถี แลรัศมี
แห่งกายศศิธรเทพบุตรบริบูรณ์ดุจดุจขอพระพุทธร่องค้งยังมโนรถ
ประสงค์แห่งข้าพระบาทให้สำเร็จบริบูรณ์ดุจนั่น อันว่าเทศกาลกับมิ
ร่อนนักบิเณรนักพอสุขสำราญกายแลจิต เป็นสมัยที่พระสุคตบพิตร
จะเสด็จพระพุทธรลีลาจาริกไปสู่สุกฤษณครในครั้งนี้อ”

“ดูกรอุบาสก อาตมาจะขอเล่าเหตุการณ์สำคัญ ๆ ซึ่งเกิดขึ้น
ขณะที่พระพุทธรเจ้าเสด็จนิวัติพระนครครั้งนี้ให้ท่านฟังเป็นลำดับไป
ขอให้ตั้งใจฟัง ถึงแม้อาตมาจะรู้สึกเหน็ดเหนื่อย และกำลังมีทุกข
เวทนาอันแรงกล้ามารบกวนอยู่ก็ตาม อาตมาก็จะเล่าให้ฟังจนแจ่ม

แจ้ง เพราะอาตมาเห็นว่า วิธีนี้เท่านั้นที่จะพอบรรเทาความกระวน-
กระวายใจของอาตมาลงได้บ้าง แม้ในครั้งหนุ่มแน่นอาตมาได้ผูก
อาฆาตในพระองค์ก็ตามเกิด แต่นัดนี้อาตมาสำนึกในความผิดแล้ว
มองเห็นโทษของตนได้แล้ว มองเห็นคุณของพระองค์ได้เด่นชัดแล้ว
อาตมาจะขอตอบแทนพระคุณของพระพุทธองค์ด้วยการสารภาพผิด
และสรรเสริญพระคุณ ถึงใครจะหาว่า เทวทัตเป็นคนชั่วก็ช่างเขา
เกิด เพราะชั่วจริง แต่อาตมาก็จะขอฝากความดีไว้ในโลกสักอย่าง
หนึ่ง นั่นคือ “เป็นผู้สำนึกบาป”

“ดูกรอุบาสก พระพุทธองค์เสด็จนิวัติพระนครครั้งนั้น มีพระ
ภิกษุสงฆ์ตามเสด็จสองหมื่นองค์ เสด็จมาถึงตอนเย็น ครั้นประทับ
นั่งเหนืออาสนะที่ตกแต่งไว้อย่างดีแล้ว พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดก็นั่ง
ลงทางเบื้องพระปรศ्वซ้ายขวา และทางพระปฤษฎางค์ดูเป็นรูป
พระจันทร์ครึ่งซีก ทุกรูปมีอาการสงบเรียบร้อย ไม่มีเสียงกระแอม
กระไอ หรือบ่นรำรำพันเรื่องเหนื่อยยากจากการเดินทางเลย นิ่ง
อัศจรรย์เหลือเกิน! ต่อจากนั้นบรรดาศากยกุมารทั้งหลายก็กระทำ
อภิวาท ตามการกำหนดนัดหมายของพระเจ้าลุง ส่วนพระญาติ
ผู้ใหญ่ก็คงยึดมั่นในกติกาสัญญาเดิม คือไม่ยอมไหว้พระพุทธองค์
เพราะทรงถือว่า มีพระชนมายุแก่กว่าพระพุทธองค์ แต่ไม่จริงดอก
อุบาสก พระเจ้าลุงเองเป็นผู้ทำลายกติกาก่อนองค์แรก แล้วพระญาติ
องค์อื่น ๆ ก็ทรงทำตามหมด เพราะอะไรหรือ? ก็เพราะพุทธา-
ภินิหาร ที่ทรงบันดาลให้พระญาติทั้งหลายทรงทราบว่ พระองค์
เป็นพระพุทธเจ้าจริง ๆ นั่นเอง เมื่อพระญาติทั้งหมดมีศรัทธาพร้อมกัน

อภิวาทพระพุทธรองค์แล้ว ก็มีฝนโบกขรพรรษตกลงมาโดยไม่มีเค้าว่าจะตกเลย และน่าแปลกมากที่มันเป็นก้อนตกลงแล้วก็กลิ้งไปมิได้ไหลลงอย่างฝนธรรมดา เพราะเรื่องฝนนี้แหละเป็นเหตุ พระองค์จึงได้ทรงเทศน์เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ครั้นจบพระธรรมเทศนาแล้ว พระเจ้าลຸງและพระญาติทั้งหลายก็พากันกลับหมด นัยว่าไม่มีใครอาราธนาพระองค์เพื่อภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น ฉะนั้น ในวันรุ่งขึ้นพระองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จึงเสด็จออกบิณฑบาตตามลำดับเรือน เรื่องนี้ทำให้พระเจ้าลຸງกริ้วมาก ได้เสด็จไปหาพระองค์ถึงที่ที่กำลังทรงรับอาหารบิณฑบาตอยู่ แล้วตรัสปริภาษต่าง ๆ นานา แต่ครั้นพระศาสดาตรัสเล่าถึงธรรมเนียมแห่งพระบรมศาสดาทั้งหลาย แม้ในกาลก่อน ๆ ว่าถือการบิณฑบาตอย่างนี้เป็นอาจิณวัตร และตรัสถึงอานิสงส์แห่งการรับบิณฑบาตของพระให้ทรงทราบ ก็ทรงโสมนัสตรัสว่า “ลูกเอ๋ย ขณะที่ลูกกำลังทำทุกกรกิริยาอยู่นั้น มีเทวดาองค์หนึ่งมาบอกว่า เจ้ามิได้เสวยกระยาหารเป็นเวลา ๖ ทิวาราตรี สรีรกายเหี่ยวแห้งดุจช่อดอกนิลอุบลอันบุคคลโยนทิ้งเข้ากองไฟ และว่า เจ้าได้สิ้นพระชนม์ไปแล้ว แม้พ่อได้ยินดังนี้ก็มีได้เชื่อ เพราะเชื่อในความเด็ดเดี่ยวของเจ้า เชื่อตามคำสั่งฝากของเจ้า จึงได้กล่าวตอบเทวดาองค์นั้นไปว่า เราไม่เชื่อดอก เพราะตราบไฉลูกของเรามีได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว จักไม่ทำลายพระชนม์ตราบนั้น”

ในคราวเสด็จนิวัติพระนครครั้งนี้ พระองค์ทรงบำเพ็ญญาติสังเคราะห์ได้เป็นอย่างดี คือ ทรงเทศนาโปรดพระเจ้าลຸງสุทโธทนะ

จนสำเร็จเป็นพระอนาคามี พระน่านางปชาบดีได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน พระญาติอื่น ๆ ก็ได้รับรสสมตธรรมกันตามสมควรแก่อุปนิสัยแห่งตน แม้น้องนางพิมพาก็ได้บรรลุลหรรณเป็นพระโสดาบัน”

“ดูกรอุบาสก เขาเล่ากันถึงมูลเหตุที่พระองค์เสด็จไปโปรดน้องนางพิมพาว่า น้องนางพิมพานั้นมิได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธองค์เลย ครั้นในวันที่สามนับแต่วันที่พระองค์เสด็จมาถึง ก็เสด็จเข้าไปในราชนิเวศน์ของพระเจ้าลุมพินี และมีพระญาติจำนวนมากเข้าเฝ้าและสดับตรับฟังพระธรรมเทศนา แต่น้องนางพิมพาไม่ได้ไปด้วยอีก พระเจ้าลุมพินีจึงรับสั่งให้นางเปสกาปริจาริกาผู้หนึ่งไปทูลเชิญว่า บัดนี้พระศาสดาได้สถิตอยู่ ณ ราชวังนี้แล้ว จะทรงอนุเคราะห์รับเสด็จซึ่งความโคกเศร้าโศกอาดูรอันเพิ่มพูนมาตั้ง ๖ ปี นั้นให้เหือดหายด้วยธรรมเทศนา ขอให้เสด็จไปเถิด น้องนางพิมพาครั้นได้สดับคำกราบทูลเช่นนั้น ก็ยิ่งซำมีความเศร้าเสียพระทัยยิ่งขึ้น ตรัสรำพันว่า “ดูกรเปสกาปริจาริกา! พิมพาผู้เดียวเป็นตถกัลยาณี มีสรีรารมณ์อันทุพลภาพวิกลจริตไปทุกสิ่ง เป็นความจริงนะเจ้า จะขึ้นไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเล่า ก็เกรงจะทำให้เสื่อมเสียพระเกียรติยศไปแต่ปางก่อนยามเมื่อยังไม่เสด็จไปจาก ก็เคยเสด็จไปมาเข้าออกนิเวศน์ของพิมพาเป็นนิจนิรันดร์ทุกวันทุกราตรี ไม่ต้องมีกำนันนางใดไปทูลเชิญเสด็จ ก็เสด็จมาเอง ทรงสถิตเหนือพิจิตระลงการอาสน์ ตรัสประภาษแหม่นสรวลเล่นตามสบายพระทัย บางเวลาข้ายังไม่ทันรับเสด็จ ก็เสด็จไปสู่ที่ทรง ทรงดักอุทกวารีล้างพระบาทด้วยพระองค์เอง แล้วเสวยพระกระยาหารอันข้าตกแต่งไว้ถวาย ครั้น

แล้วก็เสด็จไปนิสังนาการสำราญพระกาย บนพระแท่นที่สิริ-
ไสยาสน์ที่ข้าปู่ลาดไว้ มาบัดนี้เหตุไฉนจะให้พิมพาไปเฝ้าพระภัสดา
ในที่อื่นเล่า? เจ้าจงกลับไปกราบทูลหม่อมพอด้วยว่า พิมพานี้เป็น
หญิงกาลกิณี พระลูกเจ้าจึงได้เสด็จหลีกหนีออกบรรพชา บัดนี้
เสด็จมาเยี่ยมพระบิดา ก็มีได้เสด็จมาสู่निเวศน์ของพิมพา เหตุที่
มโนรตปรารถนาของข้ามิได้สำเร็จบริบูรณ์ ขาดสูญเสียไปไม่สม
เจตนา ก็เพราะกรรมเก่าหากบันดาลให้เป็นไป ให้ต้องเดือดร้อน
หนักอก เหมือนดังใครยกภูเขาหลวงมาทุ่มทับไว้จะนั้น, ข้ามิได้
โกรธมิได้เกลียดสอหงใจอดกลั้นไว้ โดยถือเสียว่านั่นเป็นโทษทุจริต
ของตนแต่หนหลังมาตามทัน จึงได้อุตส่าห์ดำรงชนม์ชีพขึ้นมาได้
ปานนี้ พยายามหักห้ามมิได้คิดถึงความละอายขายหน้าที่เป็นหญิง
หม้ายชายทิ้งไป ดูกรเปสการี! จงกลับไปกราบทูลพระบิดาสัสสรุ-
ราชด้วยว่า พิมพานี้ขอถวายอภิวัตขอลาตายในวันนี้ หากพระลูก
เจ้าไม่ทรงปราณีไปเยี่ยมข้าพิมพาบ้าง ด้วยว่าพระภัสดาได้เสด็จ
เข้ามาสู่พระนครนี้ก็ถึง ๓ วันเข้าวันนี้แล้ว มิได้เสด็จไปดูแลพิมพาผู้
อาภัพนี้เลย เข้ามาสู่ราชวังแล้วเสด็จกลับออกไปเสียทุกวัน แม้วัน
นี้มีได้มีพระกรุณาปราณีเอื้อเฟื้อในพิมพา โดยเสด็จกลับออกไป
จากพระพาราเสียบอีกเล่า ก็ขอให้พระลูกเจ้ามาเฝ้าศพเกิด เพราะ
ได้รอคอยถ้ามาก็ช้านานแล้ว ถ้าทรงกรุณาในพิมพาอยู่บ้าง ก็ขอให้
เสด็จมาสู่นิเวศน์ของข้าพิมพาบ้าง สักหน่อยเดียวก็น่าดี จะเป็นการ
ช่วยชุบชีวิตของข้านี้ให้ดำรงตนไปได้อีกหลายวัน เจ้าจงกลับไปทูล
ตามถ้อยคำรำพันสั่งนี้เถิด”

“ดูกรอุบาสก นางเปสการีนี้นั้นไปกราบทูลพระเจ้าลุงตามรับ
 สิ่งนั้นทุกประการ ต่อเบื้องพระพักตร์ของพระบรมศาสดาซึ่งประ-
 ทับอยู่ที่นั่นด้วย พระเจ้าลุงจึงตรัสสรรเสริญคุณงามความดีของ
 พิมพา แล้วทูลเชิญให้พระพุทธร่องค์เสด็จไปสู่ปราสาทของพิมพาหาก
 ไม่เสด็จ ก็นาเสียดายที่จะต้องสูญเสียศรีสะเกไ้ และบางที่จะเสีย
 พระนัตตาไปด้วยคน ก็จะทำให้กระทบกระเทือนถึงการสืบสัน-
 ตติวงศ์ แห่งกษัตริย์คากยะเป็นแน่ ๆ เมื่อทรงรับคำทูลแล้ว พระพุท-
 ธ่องค์พร้อมด้วยอัครสาวกชายชวาคือพระสารีบุตรและพระโมคคัล-
 ลานและพระเจ้าลุงก็ได้เสด็จไปยังปราสาทของพิมพา ส่วนว่า
 พิมพานั้นกำลังทรงพระโคกหมองไหม้ด้วยความน้อยเนื้อต่ำใจ ที่
 พระสามีมิได้ปรานีต่อพระนาง ครั้นได้สดับข่าวจากสนมว่าพระผู้
 มีพระภาคเจ้าเสด็จมาสู่ปราสาทแล้ว ก็ค่อยคลายความโศกวิบโยค
 ทุกข์ลง ทรงระบายนมอัสสาสะปัสสาสะอันร่ำร้อนผ่อนยาว ๆ ออก
 ได้ ทรงออกมาจากห้องบรรทมด้วยพระกำลังที่อ่อนแออดโรย
 ครั้นทอดพระเนตรเห็นพระผู้มีพระภาคเจ้า ความเศร้าเสียพระทัย
 ประกอบกับความน้อยพระทัยที่ถูกทอดทิ้ง เข้าท่วมทับพระอุระ
 จนทำให้พระนางลืมนความอะลวยทรงทอดพระกายลง เอา
 พระเศียรกึ่งเกลือกบนพระยุคลบาทของพระศาสดา และทรงพระ-
 โศกาปริเทวนาการต่าง ๆ นานา”

“ดูกรอุบาสก พิมพาน้องสาวของอาตมา ครั้นได้กึ่งเกลือก
 โศกาแทบพระบาทพระศาสดา จนสายธาราแห่งน้ำพระเนตรรด
 พระบาททั้งคู่จนดูเปียกชุ่มไปฉะนี้แล้ว ก็ยังไม่หายความโศก-

เศร้า พระนางเจ้าจึงรำพันตัดพ้อว่า “ข้าแต่พระจอมขวัญของน้อง
 เอ๋ย พิมพานี้แสนจะอัปรีขามานย์ เป็นคนไร้ศักดิ์อิศฐาน
 เป็นตัวกาลกิณี พระสามีจึงทิ้งขว้างให้อ้างว้างเอกากายแต่ยังรุ่ม
 ดรณภาพ นี่เห็นจะเป็นเพราะบาปที่เคยสร้างก่อนหากตามทัน
 ก็สมควรแล้วที่จะได้รับวิบากกรรมนั้น ณ บัดนี้ ข้า่น้อยพิมพาเทวีก็
 หาน้อยใจไม่ เพราะถือเสียว่าเป็นกรรมตัว แต่ถ้าตรัสบอกความชั่ว
 ให้สักนิดหนึ่งก็ยังดี จะได้ปลีกกายหลีกหนีดีตัวจาก มิพักต้อง
 ให้พระลูกเจ้าต้องตกยากจากเวียงวัง เทียบวรอนเร่เซซังในกลาง
 ป่า เพราะทรงเกรงจะขายพระพักตราพระราชารัฐที่มีกาลกิณี
 นางนาฏเป็นคู่ครอง อนึ่งเล่า พระลูกเจ้าราहुณี่ก็มีโทษเป็นที่สอง
 หรือไฉน? จึงตัดเยื่อตัดใยมิปราณี จะทรงเยี่ยมเยียนลูกบ้างก็ยัง
 ดี เพราะเนื้อไขยังไม่มีโทษร้ายอะไรเลย สงสารเอ๋ยด้วยราहुลพระ-
 ลูกแก้ว ตั้งแต่เกิดมาแล้วมิได้เคยเห็นหน้าบิดาเลยสักครั้งเดียวจนบัด
 นี้ นั่นเป็นเพราะลูกกาลกิณีด้วยหรืออย่างไร? พระลูกเจ้าจึงตรัสรัก
 หักกัณฑ์ละทิ้งเสีย ดุจบุรุษผู้เล่นเบี้ยยอมเสียของมิเสียดาย หรือ
 เหมือนก้อนน้ำลายที่สำรอกจากโอษฐ์แล้วทิ้งเสีย จะได้มีอาลัยใจ
 ระเหยที่เสียของก็หามิได้ ไฉ่ว่าสนาของข้าพิมพานี้ไฉน! แต่ก่อนไร
 ครั้งยังเยาว์เป็นทริกา ท่านโหราผู้รู้ทำนายได้ทายหักว่า พิมพานี้มี
 บุญญาริการอภินิหารยิ่งใหญ่นัก สมควรจักเป็นมิ่งมเหสีดูล
 กษัตริย์จักรพรรดิราช แต่ไฉนคำทำนายนี้ก็เคลื่อนคลาดจากความจริง
 เช่นนี้ เพราะความจริงกลับเป็นหญิงที่ชายทิ้ง ข้างวิปริตจากความ
 จริงกันยิ่งนัก เช่นนี้แล้วจักให้เชื่อได้อย่างไรกัน!” จบคำรำพันแล้ว

ก็ทรงกลิ้งเกลือกปริเทวนวการอีกเป็นนาน นึก ๆ ดูก็น่าสงสารเสีย
นี่กระไรนะท่านอุบาสก”

“ดูกรอุบาสกบรรยาภาศในยามนั้นช่างเจียบสงัดสงบ ทุกคน
ในที่นั้นพากันอดอั้นตันใจ พลอยเศร้าโศกเสียใจร่ำไห้กันหมด
แม้แต่พระเจ้าลุนเองอดกลั้นพระอัสนุชลไฉไลได้เหมือนกัน ถ้าจะพูด
อย่างนักประพันธ์ก็ว่า ยามนั้นท่าฝนคือธารน้ำตาจากปากฟ้าคือ
นัยนาแต่ละคู่ ได้ไหลหลังพรั่งพรูสู่พื้นปราสาท แล้วซังนองจนท่วม
มากจนนั้น แดงคพระอรหันต์ศาสดาคงประทับนั่งมิได้ตรัสอะไร
เลย พระพักตร์ดูผิดแผกมิมีวามองแต่สักนิค ท่านอุบาสกคงคิด
ว่า พระพุทธองค์นี้ช่างพระทัยดำสินะ เปล่าเลยอุบาสก ธรรม-
ดาพระพุทธเจ้าย่อมไม่มีกิเลสให้เศร้าโศกเพราะอาลัยรัก ทั้งไม่มี
กิเลสให้ชิงชังเพราะรังเกียจโกรธแค้น แต่ทรงมีพระเมตตาที่แผ่
ไปกว้างขวางทั่วสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าเท่า ๆ กัน นี่คือน้ำพระทัย
ของพระพุทธเจ้า!”

“เมื่อน้องนางพิมพาได้กราบทูลรำพันจบลงแล้ว พระเจ้าลุน
ก็ทรงทูลสรรเสริญคุณพระนางว่า “ข้าแต่พระบรมครูแห่งนิกรสัตว์-
โลก ธิดาแห่งข้าพระพุทธเจ้า จำเดิมแต่กาลวิปโยคพระองค์
เสด็จออกสู่มหาภิเนษกรรม จะนั่งนอนยืนเดิน ณ ที่ไหน ๆ ก็ไม่มี
อารมณ์สุข มีแต่ทุกข์เศร้าโศกทุกทิวาราตรีมิได้ขาด ยามเมื่อเข้าสู่ที่
สิริไสยาสน์รัตนบัลลังก์ ก็ตั้งแต่ม้าให้ร้องหาพระภัสสะวาจนก่อน
รุ่ง ครั้นได้ข่าวว่าพระองค์ทรงนั่งหมั้นผ้ากาสาพัสดร์ ก็ปฏิบัตินั่งหมั้น
ผ้าย้อมผาดอันเศร้าหมอง ไม่นั่งผ้าทองดุกก่อนมา ครั้นได้ยินข่าว

ว่าพระองค์เสวยพระกระยาหารแต่เมล็ดเดียวขณะทำทุกกรกิริยา เธอก็บริโภคอย่างพระศาสดามีเพี้ยนผิด เมื่อได้ข่าวว่าพระองค์ทรงสถิต ณ พื้นปฐพีบรรทมกาย ก็สละซึ่งสุขสบายบนแท่นทอง นอนบนพื้นห้องอันหยาบแข็งเหมือนอย่างพระองค์บ้าง เมื่อทราบข่าวพระองค์ทรงเลิกล้างเครื่องวิเลปนະสุคนธชาติ ก็เลิกการพรมทากายให้ผุดผาดอย่างเคยมา กลับไม่ประดับตนด้วยบุปผากลิ่นกำจร เพียงแต่ทาแป้งพอกันร้อนระงับโรคอาพาธ เมื่อพระญาติเมืองเทวทหะจะนำกลับไปบำรุงรักษาให้ชื่นจิต ก็มีได้คิดจะกลับหลัง ผ้าแต่คอยพระองค์อยู่ในวังนี้แหละเป็นนาน จนกระทั่งจวบกาลบัดนี้ ข้าแต่ชินศรีเจ้าเอ๋ย จะมีนารีไหนเลยจะเปรียบปานกับดวงจิตที่ซื่อสัตย์สุจริตของเธอ ทั้งสามโลกคงไม่เจอหญิงอย่างนี้”

ครั้นพระเจ้าลุนทรวิสัย พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบว่า “ดูกรมหาบพิตร พิมพาเทวีจะมีจิตซื่อสัตย์สุจริตต่อสวามีแต่ในชาตินี้ก็หาไม่ แม้ในอดีตชาติ เมื่อคราวเกิดในกำเนิดสัตว์เดรัจฉานนั้น ก็มีจิตแน่นแนมไม่แปรผันไปยินดีในถ้อยคำแห่งพระเจ้ากรุงพาราณสีผู้ใหญ่อิ่งซึ่งมาวิงวอนประโลมเล่า คงเอาจิตใจไปคิดถึงตัวเราอย่างมันคง” เมื่อมีผู้ทูลถามว่า “ในกาลไหนพระเจ้าข้า!” ก็ทรงตรัสเทศนาเรื่องจันทกินนรชาดกโดยพิสดาร ซึ่งประหารเสียซึ่งโคกาดูรพูนเทวชนางพิมพาเทวี ด้วยพระวชิรอันนี้แหละ”

“ดูกรอุบาสก เนื้อความย่อในจันทกินนรชาดกนั้นมีดังนี้:- ในอดีตกาลนานมาแล้ว สมัยเมื่อพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในพระนครพาราณสี สมัยนั้นพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น

กนิษฐชื่อว่า จันทะ มีกนิษฐชื่อว่า จันทา เป็นภรรยา ทั้ง ๒ อาศัย
อยู่ที่จันทบรรพต ครั้นนั้นพระเจ้าพรหมทัตได้มอบราชสมบัติให้แก่
หม่อมาตย์ทรงผ้าเยื่อมผาด ๒ ผืน ทรงสอดพระเบญจาทูเข้าสู่ป่า
หิมพานต์ลำพังพระองค์เดียว เทียวยิงสัตว์แล้วเสวยเนื้อที่ได้มาเป็น
พระกระยาหาร เสด็จท่องเที่ยวไปถึงลำธารน้อยสายหนึ่ง แล้วเสด็จ
เลียบสายน้ำไปจนถึงต้นน้ำ ณ ที่นั้น พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็น
กนิษฐกนิษฐคูหนึ่งกำลังร้ายรำกันอยู่ พระองค์ทรงหลงใหลในความ
งามของจันทากนิษฐ จนพระองค์มิสามารถจะทรงดำรงพระองค์
ให้สงบได้ ทรงคิดว่า “หากเรายิงจันทกนิษฐผู้สามีเสียแล้ว จันทา
กนิษฐคงจะต้องตกเป็นชายาของเราเป็นแน่” ครั้นทรงคิดดีแล้วก็ทรง
ธนูยิงไปถูกจันทกนิษฐล้มกลิ้งขาดใจตาย แล้วพระองค์ก็เสด็จเข้า
ไปหาจันทากนิษฐตรัสปลอบโยนจันทากนิษฐที่กำลังเศร้าโศกเพราะ
สามีตายว่า “จันทาผู้มีดวงตาปานหมอกป่าเอ๋ย! แม่อย่าได้ร้องไห้
ไปเลย อย่าเศร้าโศกไปเลย ด้วยสามีของแม่นั้นก็ได้ตายไป
แล้ว ถึงจะร้องไห้หา เขาก็ไม่ฟื้นขึ้นมาแล้ว ในไม้อ้อสร้อยร่างของ
เขาก็จะเปื่อยเน่าสลายไป แม่จงทำใจให้ดีไว้ อนึ่งเล่า เมื่อสามีของ
แม่มยังมีชีวิตอยู่ ก็หาได้อุ้มชูให้แม่มีสุขอย่างแท้จริงเท่าไรไม่ อย่าง
ดีก็ชั่วแต่หาลูกไม้ให้กินเป็นอาหารในกลางป่าเท่านั้น ไม่มีทรัพย์
บริวารและยศศักดิ์อิศฐานอย่างอัक्रमเหลือของพระราชาธิราชเช่น
พี่ บัดนี้แม่มมีโชคดีแล้ว ด้วยผัวแก้วก็ตายไป พี่จะรับแม่ทรมวยไป
เป็นยอดมิ่งมเหสี แม่จักมียศศักดิ์อิศฐาน มีทรัพย์มีบริวารมั่งคั่ง
มีเหล่านารีล้อมหน้าล้อมหลังทุกค่ำเช้าทุกเวลา ขอเชิญเจ้าจงมา

เป็นชายาของพี่เสียเถิด นะจันทาทิรัก!”

จันทากินนรี ผู้กักตักในพระโพธิสัตว์ จึงทราบชัดว่า พระเจ้าพรหมทัตถึงสามีของนางตาย เพราะต้องการนางเป็นภรรยา จึงได้กล่าวประณามและสาปแช่งพระราชามากมาย ในตอนท้ายนางได้ทูลไปว่า พระชัรราชบุตร ถึงแม้จะตายขี้กียอม แต่จักให้เป็นชายาของท่านนั้นอย่าหวังเลย

พระเจ้าพรหมทัต ทรงละอายพระทัยต่อคำบริภาษของจันทากินนรีจึงเสด็จหนีจากไป เมื่อพระราชาเสด็จไปแล้ว จันทากินนรีก็เข้าประคองกอดจันทากินนรีผู้สามีพรำพรำพันต่าง ๆ นานา เป็นต้นว่า “โอ้กินนรเจ้าเอ๋ย เราเคยได้ร่วมสุขอภิรมย์กันทั้งสอง ตามโชตเงินทองถ้ำและลำคลองหนองน้ำใส เคยฟังเสียงน้ำไหลกระเซ็นสายอยู่ชู้ช่า แถวนั้นเป็นป่าดอกโกสุม นันท์ก็อดเขามิไฉยวชอุ่มนำทัศนาศา บางยอดก็สีเหลืองแดงหมอกขาวพราวตาน้ำใคร่ชม ที่ขุนเขาคันธมาทน์นั้นก็อุดมด้วยพรรณพฤกษเป็นไฉส เป็นสถานที่บำเพ็ญพรตของโยคี และเป็นที่สุดวิหारीของคณะยักษ กิณร กิณนรีเราทั้งสองเคยเสวยสุขสำราญกัน ณ ที่เหล่านี้เสมอมา เมื่อพี่มาสิ้นชีวิตไปเสียฉะนี้ สถานที่เหล่านี้จะมีความหมายอะไรแก่น้องเล่าณะเจ้าพี่...” แล้วนางก็ไต่กีราร้องไห้และบริภาษใส่ร้ายเทวดาอารักษ์ว่า ไม่มาช่วยดูแลรักษาสามีของตน จนท้าวสักกเทวราชลงมาช่วยให้กินนรฟื้นขึ้นมาแล้วทั้งสองก็ครองรักกันสืบไปจนสิ้นอายุขัยไปตามกรรม”

“ดูกรอุบาทก พิมพาน้องนางของอาตมา ครั้นได้สดับพระ-

ธรรมเทศนาสาธกนี้แล้ว ก็ค่อยสดขึ้นผ่องแผ้วบรรพชา จึงกราบกรานพระศาสดาปวารณาดนพิงพระรัตนตรัย ได้บรรลुरुจรรวมภิกษุมัยขึ้นพระโสดาบันในวันนั้น ต่อมาสมัยเมื่อพระน้านางปชบาดีโคตมียอกบวชเป็นภิกษุณี พิมพาภิเษกจ้อออกตามบวชด้วย และได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในที่สุด”

“ดูกรอุบาลก ได้ทราบว่าเป็นวันที่ ๔ นับแต่วันที่เสด็จมาถึงกรุงกบิลพัสดุ์ พระพุทธเจ้าก็เสด็จเข้าไปในพระราชวังของพระเจ้าลุมพินี วันนี้เป็นวันวิวาหมงคลคฤหปเวสนาภิเษกของเจ้าชายนันทะพระอนุชาของพระองค์ กับพระนางชนบทกัลยาณีนันทาหรือรูปนันทา ครั้นเสร็จภักติกแล้ว จึงประทานบาตรให้นันทกุมาร แล้วทรงมีบรรหารตรัสมงคลกถา เสร็จแล้วเสด็จลุกจากอาสนะมิได้หันมารับบาตรจากหัตถ์ของเจ้าชายนันทะ เจ้าชายนันทะจึงจำเป็นต้องนำบาตรไปส่งถวาย ด้วยความเคารพในพระพุทธองค์ ในพระทัยนั้นทรงนึกว่า พระองค์คงจักรับบาตรตรงนั้นตรงนี้แล้วก็เปล่าทั้งนั้น พระองค์เสด็จมุ่งพระพักตร์สู่นิโครธารามสถานที่ประทับ โดยมีได้หันมาตรัสอะไรเลย ฝ่ายนางชนบทกัลยาณีพอทรงทราบว่า พระพุทธเจ้าทรงพาพระนันทกุมารไปเสียแล้ว ก็ตกพระทัย เสด็จออกมาจากห้องบรรทม ทั้งๆที่แต่งองค์ไม่เรียบร้อย พระเศียรยังยุ่งเหยิง แล้วร้องทูลไปแต่ไกลว่า “ข้าแต่พระลูกเจ้า! ขอพระลูกเจ้าเสด็จกลับมาโดยด่วนด้วย” เมื่อพระนันทกุมารได้สดับเสียงนี้เข้า ทำให้พระทัยปั่นป่วนรวนเร จะกลับก็อยากกลับ ความ

กลัวเกรง และความเคารพในพระเชษฐาก็มาก จึงทรงตัดสินพระทัยว่า เมื่อพระพุทธรเจ้าทรงรับบาตรเมื่อใดก็จักเสด็จกลับทันที แต่...อุบาสก คิดใหม่ว่า ความจริงพระพุทธรองค์ทรงประสงค์จะน่านันทกุมารไปบวชแท้ ๆ จึงทรงทำอย่างนั้น พอเสด็จไปถึงที่พัก ก็ตรัสถามพระนันทกุมารทันทีว่า “นันทะ เธอจะบวชหรือไม่?” พระนันทกุมารนั้นตกตะลึงไม่รู้จะทูลอย่างไร เพราะในพระทัยทรงนึกถึงแต่คุณูปการของพระองค์ เสียงของเธอก็ก้องอยู่ในโสตประสาทว่า “ข้าแต่พระลูกเจ้า ขอพระลูกเจ้าจงเสด็จกลับมาโดยด่วนด้วย” แต่ครั้งจะปฏิเสธหรือไม่ ก็ยำเกรงในพระพุทธรองค์ จึงจำใจทูลรับว่า “บวชก็ได้ พระเจ้าข้า” แล้วทรงบวชให้”

“ดูกรอุบาสก พระเจ้าลຸງพอได้ทรงทราบว่าพระพุทธรเจ้าทรงพาพระนันทกุมารไปบวชเสียแล้ว ก็ทรงโทมนัสพระทัยยิ่งนัก พระพักตร์เศร้าสลด เสด็จเข้าสู่ที่บรรทมเสวยอริยมัตถทุกข์เป็นกำลัง จนมิอาจจะอดกลั้นพระโคกาดูรพูนทวษได้ แต่แล้วก็หักพระทัยได้เมื่อทรงคิดว่า “แม้นันทะลูกเราบวชเสียแล้วก็ไม่เป็นไร เรายังมีพระนัดดาอยู่อีกคน เดิมทีเราตั้งใจจะให้พ่อเขาครองราชย์แทนเรา แต่พ่อเขาออกบวชเสียก่อน จึงตั้งใจจะให้นันทะอาของเข และบัดนี้ อาของเขาก็ถูกนำไปบวชอีก ก็ตกเป็นหน้าที่ของเขา ก็ดีเหมือนกัน ไม่ได้ลูกได้หลานไว้ครองราชย์แทนก็ใช้ได้” แล้วพระพักตร์ก็กลับแจ่มใส ทรงยิ้มยิ้มละไมเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น”

“ดูกรอุบาสก ชาวอื่นไม่มีใครคาดฝันว่าจะเกิดขึ้นก็ได้เกิดขึ้นและผู้ที่ได้รับความกระทบกระเทือนที่สุดต่อชาวนี้นี้คือพระเจ้าลุงสุทโธทนะนั่นเอง เพราะพอได้สดับชาวนี้น่าอนพระองค์ถึงกับต้องหลั่งน้ำพระเนตร เสด็จไปอยู่ในห้องบรรทมแต่ลำพังเป็นนาน และแล้วก็ไม่ทรงสามารถระงับความเศร้าเสียพระทัยได้ จึงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธรเจ้าถึงที่ประทับ นั่นคือ ชาวที่พระพุทธรเจ้าทรงนำราหุลกุมารพุทธรชิโนรสไปบวชเป็นสามเณรในวันที่ ๗ นับแต่วันที่เสด็จมาเยือนนครกบิลพัสดุ์ของพระองค์ พระเจ้าลุงได้ระบายความเศร้าเสียพระทัย ในการที่พระพุทธรองค์นำราหุลกุมารมาบวชถวายให้ทราบจนหมดสิ้น แล้วทรงขอพรว่า “เพื่อมิให้พ่อแม่คนอื่น ๆ ต้องเดือดร้อนอย่างโหมในครั้งนี้ ขอพระองค์อย่าทรงบวชคนที่บิดามารดาไม่อนุญาตอีกเลย”

พระเทวทัตออกบวช

“ดูกรอุบาสก ขณะที่พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ในนครกบิลพัสดุ์นั้น เกียรติคุณชื่อเสียงของพระองค์โด่งดังมาก คนที่เคยเข้าเฝ้าพระองค์แล้วแม้ครั้งเดียว ก็กลับไปบ่นพร่ำรำพันถึงพระคุณของพระองค์ท่านอยู่หลาย ๆ วัน บางคนถึงกับไปเที่ยวชักชวนเพื่อน ๆ ให้ไปเฝ้ากันอีกอย่างไม่รู้จักเบื่อ ประชาชนชาวกบิลพัสดุ์และเทวทหะได้ออกบวชตามพระองค์เป็นจำนวนมาก แม้บรรดาพระสหายเก่าของพระองค์ ซึ่งเป็นพระประยูรญาติที่พระญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายได้ถวายให้เป็นพระสหายของพระองค์มาตั้งแต่สมัยพระราชพิธีขนานพระนามนั้น บัดนั้นก็ได้ออกบวชกันโดยส่วนมากแล้ว ครั้นเมื่อพระองค์เสด็จจาริกออกจากพระนครกบิลพัสดุ์ เพื่อโปรดสัตว์ ๗ ที่แห่งต่อไป ก็ยังมีคนเป็นจำนวนมากอาลัยอาวรณ์ถึงพระองค์ ด้วยใครจะให้พระองค์คงประทับต่อไปในพระนครนั้น บางพวกก็ทูลเชิญเพื่อให้เสด็จกลับมาอีก นี่แหละอุบาสก คนคืออยู่ที่ไหน ย่อมเป็นที่รักของคนดีในที่นั้น แต่หาเป็นที่รักของคนชั่วไม่ เพราะคนชั่วโดยทั่วไปไม่ชอบเห็นความดีของผู้อื่น คนชั่วชอบให้ตัวเด่น แต่ไม่ชอบเห็นคนอื่นเด่นกว่าตน ข้อนี้เป็นความจริงที่เดียวอุบาสก เพราะมันเกิดขึ้นแก่อาตมาเองแล้ว”

“ดูกรอุบาสก เจ้าชายเทวทัตในสมัยนั้น มีความคิดว่า “เทวทัตเอ๋ย เจ้าก็เป็นลูกกษัตริย์ เป็นคนมีตระกูลสูง เป็นคนได้

รับการศึกษาสูงจากราชสำนักที่ทรงเกียรติ เช่นเดียวกับเจ้าชาย สิทธิธตตะ แต่...เหตุไฉนเจ้าจึงยอมแพ้แก่เจ้าชายสิทธิธตตะ ผู้มี ราชศัตรุอันสำคัญของเจ้าเสียเล่า บัดนี้ เขามีเกียรติยศชื่อเสียง โด่งดังกระฉ่อนไปไกล เพราะได้บวชและได้เป็นพระพุทธรเจ้า ส่วนเจ้าละเป็นอะไรบ้าง เป็นเพียงเจ้าชายธรรมดาสามัญเท่านั้น เดียวนี้ ไม่มีใครเหลียวแลเลย ดูกรเทวทัต เจ้าอย่าเพ้อท้อถอย เจ้าจงจำไว้ว่าเจ้าคือ เทวทัต ซึ่งหมายถึงผู้ที่เทวาประทานลง มาให้เกิด เจ้ามีโชคนธรรมดาเลย สิทธิธตตะนะหรือจะสู้กับเจ้า ได้ ลูกขึ้นเกิดเทวทัต ลูกขึ้นต่อสู้กับเจ้าชายสิทธิธตตะต่อไป แม้ เมื่อเป็นคฤหัสถ์ เจ้าสู้ไม่ได้ก็ตาม แต่เจ้าก็จักต้องชนะในเพศ สมณะ พยายามต่อไป จนกว่าจะชนะ และจงเอาชนะให้จงได้ จงเอาชนะให้ได้สักวันหนึ่ง หากเอาชนะไม่ได้ ก็พยายามต่อไป อย่ายอมแพ้ มีลมหายใจอยู่ตราบใด จงต่อสู้เรื่อยไปจนกว่าจะ ตาย ครั้นเมื่อใกล้จะตาย หากว่ายังเอาชนะไม่ได้ นั่นแหละจึง ยอมแพ้ แต่ขณะนี้ยังมีลมอยู่ เจ้าจงสู้ วิธีต่อสู้ในขั้นต่อไปนี้ ออกจะยากสักหน่อย ไม่ต้องท้อใจ จงนึกถึงคติเก่าว่า บ่งหนาม ด้วยหนาม นั่นคือออกบวช บวชเพื่อตามล้าง” ครั้นคิดดังนี้แล้ว อาตมารู้สึกมีกำลังใจขึ้น ที่ท้อแท้ใจก็หายไปอย่างพลิดทิ้ง”

“ดูกรอุบาลก ต่อจากนั้นมา อาตมาก็พยายามหาโอกาส จะออกบวชให้ได้ แต่ยังหาโอกาสเหมาะสมไม่ได้สักที เกือบจะ หมดกำลังใจอยู่แล้ว ก็พอดีได้ยินข่าวว่าเจ้าชายอนรุทธะ เจ้าชายภททิยะ เจ้าชายกิมพิละ เจ้าชายอาณนท์ และเจ้าชายภคคุ

กำหนดนัดหมายกันจะออกบวชเพื่อเปลี่ยนวาตะที่ว่า “พวก
ศากยกุมารเหล่านี้ เห็นจะไม่ใช้ญาติกับพระพุทธเจ้า เพราะไม่
เห็นมีใครออกบวชตามเสด็จพระบรมศาสดากันเลย คนอื่น ๆ
ที่ไม่ใช่ญาติของพระพุทธเจ้าเสียอีก กลับออกบวชกันมากมาย”
อาตมาจึงถือโอกาสขอร่วมขบวนไปด้วย เพราะไม่มีใครล่วงรู้
แผนการอันอุบาทว์ของอาตมาเลย ครั้นเตรียมการกันพร้อมแล้ว
เราก็ตกเดินทางทันที เทียวสืบข่าวว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่
ที่ใด พอได้ข่าวว่า ขณะนี้กำลังทรงพักอยู่ที่อนุปิยัมพวัน เขต
แคว้นมัลละ เราก็ตกเร่งการเดินทางให้เร็วขึ้น ที่แรก ๆ ออก
จากนครนั้น เรามีบริวารติดตามมากมายเพื่อถือเครื่องเสวยเดินทาง
แต่พอทราบแน่นอนว่า พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่อนุปิย-
ัมพวัน แคว้นมัลละเท่านั้น เราก็ตกอนุญาตให้คนทั้งหลายกลับ
กันได้ ไม่ต้องติดตามต่อไป เพราะไม่ต้องการเครื่องเสวยกัน
แล้ว ทั้งนี้ก็เพื่อให้การเดินทางรวดเร็วขึ้นกว่าที่เดินกันเป็นขบวน
พอได้รับอนุญาตให้กลับได้ คนอื่น ๆ ก็พากันกลับหมด เหลือ
แต่นายช่างกลบชื่ออุบาลีคนเดียวที่ขอติดตามไปด้วย ดังนั้น
เรา ๒ คนจึงรีบเดินทางไปยังแคว้นมัลละทันที ครั้นถึงพรมแดน
แคว้นมัลละ เราตกลงกันว่า จะให้อุบาลีกลับ จึงพากันเปลี่ยน
เครื่องทรงทั้งหมดส่งให้แก่อุบาลีเพื่อนำกลับเมือง และเมื่อถึง
เมืองแล้ว ก็อาจเอาเครื่องทรงไปขายบำรุงเลี้ยงตัวไปได้หลาย
ปีทีเดียว แต่อุบาลีก็ไม่ยอมกลับ รับเอาเครื่องทรงที่เรามอบให้
แล้วร้องไห้ เมื่อถามก็ทูลว่า “ได้โปรดเกิดฝ่าบาท อย่าให้กระ-

หม่อมกลับเลย แม้จะทรงลงพระอาญาอย่างหนักเพียงใด กระหม่อมก็จะยอมรับพระอาญานั้นพระเจ้าข้า เพราะว่ากษัตริย์
สากยราชทั้งหลายทรงดูร้าย เมื่อทรงทราบว่ากระหม่อมกลับ
ไปแล้วผู้เดียว พร้อมด้วยห่อเครื่องทรงเช่นนี้ ก็จักเข้าพระทัย
เอาว่า อุบาสีนี้ทำร้ายพระราชกุมารแล้วนำเอาเครื่องทรงมา ก็
จักทรงลงพระราชอาญาแก่พระหม่อมถึงชีวิตันตราย อีก
ประการหนึ่ง ฝ่ายบาททั้งหลายยังทรงยอมเสียสละซึ่งเอาพาร
ราชสมบัติกับทั้งชาติดิยาภรณ์อันหาค่ามิได้ ปราศจากอาลัยดุจ
ก้อนขะพะแล้วเสด็จออกทรงบรรพชา ส่วนกระหม่อมนี้มีสมบัติ
สักเท่าไรหรือ?” เราสงสารมาก เพราะเคยรับใช้เรามาก และเป็น
เป็นผู้ที่จงรักภักดีในเราทั้งหลาย จึงตกลงอนุญาตให้อุบาสีร่วม
ทางต่อไป แล้วเราเดินทางต่อไปจนถึงอนุพยัมพวัน เข้าเฝ้า
พระพุทธเจ้า ภายหลังจากได้สนทนาถามสุขทุกข์ ความเป็นมา
และความเป็นไปพอสมควรแก่กาลเวลาแล้ว เราก็ทูลขออุปสมบท
พระองค์ทรงอนุญาตโดยดี เราตกลงให้อุบาสี นายช่างกลับบวช
ก่อน เพราะมีอายุมากกว่าพวกเรา เราจะได้ทำสามมีจิกรรมต่อ
ท่านได้สะดวก แล้วเราจึงบวชกันตามลำดับ ครั้นบวชแล้ว ต่าง
ก็ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติสมณธรรมกันอย่างเคร่งครัด ท่าน
ภักทียะได้สำเร็จไตรวิชาในพรชนันเอง ท่านอนุรุธะได้
ทิพพจักขุญาณ หลังจากได้ฟังมหาปริสวัตกกสูตร ก็ได้สำเร็จ
เป็นพระอรหันต์ ท่านอานนท์ได้บรรลุโสดาปัตติผล ท่านกิม-
พิละได้เจริญวิปัสสนาจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และท่าน

ภักคฺคฺก็ได้บำเพ็ญสมณธรรมจนได้เป็นพระอรหันต์เช่นเดียวกัน ส่วนอาตมาไม่มีแก้ไขเจริญธรรมอะไรมากมายนัก จึงได้เพียงโลกียฤทธิ์ อันสามารถนิรมิตรรูปร่างได้ต่างๆ แต่เป็นฤทธิ์ชั้นโลกียะ จึงเสื่อมได้ในภายหลัง ดังอาตมาจะได้เล่าให้ฟังโดยลำดับ”

พระเทวทัตเล่ามาถึงตอนนี้ มีท่าทางอ่อนระโหยโรยแรง มีเสียงครวญครางด้วยความเจ็บปวดแทรกอยู่เป็นจังหวะ ๆ และมีอาการไอเป็นระยะ ๆ ใบหน้าเศร้าจนซีดเซียว บอกถึงความเจ็บกายและเจ็บใจ หลังจากได้หยุดดื่มน้ำพอแก้คอแห้งแล้ว ท่านก็เริ่มสาธยายต่อไป

“ดูกรอุบาสก ครั้นพระพุทธองค์ทรงพักอยู่ ณ อนุปิยอัมพวัน สิ้นกาลผ่นหนึ่งแล้ว ก็เสด็จพระพุทธดำเนินไปยังนครโกสัมพี เพื่อโปรดเวไนยสัตว์ที่นั่นต่อไป พวกเราจึงตามเสด็จไปด้วย พุทธข้าวกวราเสด็จมาของพระองค์แพร่ไปเท่านั้น ประชาชนชาวโกสัมพีต่างก็ออกมาต้อนรับสัจจกันอย่างหนาแน่น เหมือนมิงงานมกรรมอันโอฬาร ฉะนั้น ขณะที่พระองค์ทรงประทับอยู่ที่นั่น มีประชาชนนำเอาเครื่องสักการบูชาเป็นจำนวนมากมาถวายพระพุทธองค์และพระภิกษุสงฆ์ พระพุทธองค์จึงเป็นผู้มีลาภสักการะมากที่สุด รองจากนั้น ก็คือพระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลาน พระอนุรุทธะ และพระอานนทฺ เป็นต้น เพราะคนทั้งหลายรู้จักชื่อของท่านเหล่านี้ได้ดี ส่วนอาตมาไม่มีใครรู้จักเลย ใคร ๆ ที่เข้ามาในวิหารถามกันแต่เพียงว่า พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน? ท่านพระสารีบุตรอยู่ที่ไหน? ท่าน

พระมหาโมคคัลลานอยู่ที่ไหน? ท่านพระอานนทอยู่ที่ไหน? ท่านพระอนุรุธะอยู่ที่ไหน? เป็นต้น ไม่มีใครเอ่ยถามอาตมาเลย ว่า ท่านพระเทวทัตอยู่ที่ไหน? นี่แหละอุบาสก ที่ทำให้แผลเก่าระเบิดขึ้นอีก อาตมาคิดว่า เราเทวทัตนี้ก็เป็นลูกกษัตริย์ผู้สูงศักดิ์ เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า พระอานนท พระอนุรุธะ แต่เหตุไฉนที่ไม่มีใครรู้จักเราบ้างเลย? นาน้อยใจจริง!”

“ดูกรอุบาสก อาตมาจึงเกิดมุนะว่า เราก็คือลูกผู้ดีมีปัญญา จะน้อยหน้าเขาทำไมมิ ในโลกนี้มีคนน้อยเสียเมื่อไรละ แม้ว่าคนมีปัญญา จะไม่รู้จักรเรา จะไม่คบเรา ก็ตามเถอะ แต่คนมีปัญญาน้อย ก็มีมิใช่น้อย บางทีมีมากกว่าคนมีปัญญาดีเสียด้วยซ้ำ ฉะนั้นเราจักชักชวนคนมีปัญญาน้อยนี้แหละให้เข้าเป็นพรรคพวกกับเราให้ได้ แล้วเมื่อนั้นแหละ เรานี้จะมีชื่อว่า “ผู้มีลาภสักการะมาก” แต่อาตมาก็ยังวิตกอยู่ว่าจะหาใครเป็นผู้อุปถัมภ์เล่า เพราะพระเจ้าปเสนทิโกศล ก็นับถือพระพุทธเจ้าอย่างแน่นแฟ้นเสียแล้ว พระเจ้าพิมพิสารก็เป็นศิษย์ของพระพุทธเจ้าที่ซื่อสัตย์ที่สุด ท่านคงไม่เข้ากับอาตมาเป็นแน่ แต่หันไฉนเอง ความคิดอันหนึ่งได้ผุดขึ้นปลุกใจอาตมาให้ตื่นเต้น และขลุ่ยชูซ่า ด้วยคิดว่าคงสมหวัง นั่นคือเมื่ออาตมาคิดถึง เจ้าชายอชาตศัตรู ราชโอรสของพระเจ้าพิมพิสาร และทรงเป็นรัชทายาทแห่งนครราชคฤห์อยู่ในขณะนั้นด้วย เจ้าชายอชาตศัตรูกำลังยังเยาว์ ไม่เคยนับถือใคร ไม่เคยฟังเทศน์ของพระพุทธเจ้า หากเราเข้าไปหาก่อน ก็จักสามารถเกลี้ยกล่อมให้เป็นพรรคพวกของเราได้โดยง่าย หากเจ้าชายอชาตศัตรูเข้าเป็นพรรคพวก

ของเราเมื่อใด เมื่อนั้นแหละเทวทัตจักกลอยเด่นเหนือใคร ๆ หมด ชื่อเสียงจะปรากฏไกลว่า เทวทัตผู้เลิศด้วยสักการะ ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว อาตมาก็หัวเราะให้แก่ตนเอง ให้กับชัยชนะของตนเองอย่างกังวาน และแล้วแผนการอันสกลปรกโสมมของอาตมาก็ประดังผุดขึ้นมาสู่ หัวจิต และกะกำหนดมันไว้เป็นตอน ๆ อย่างเฉลียวฉลาดและรอบคอบที่สุด ไม่มีใครล่วงรู้เลยสักคนเดียว ท่านอุบาสกเอ๋ย เขากล่าวกันว่า ขุบไผ่ฆ่าต้นไม้ ผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ลูกม้าอัศตรฆ่าแม่ม้ามันใด ความคิดของคนมากด้วยโทษะ เช่นอาตมา ย่อมฆ่าตัวเองมันนั่น ข้อนี้เป็นความจริงอาตมาได้ประจักษ์แล้ว ณ บัดนี้”

“ดูกรอุบาสก เมื่ออาตมาจะแผนการไว้ในใจอย่างเรียบร้อยแล้ว วันหนึ่ง ขณะที่เพื่อนสหธรรมิกกำลังตระเตรียมเดินทางตามเสด็จพุทธดำเนินจาริกไปสู่ที่อื่นต่อไป อาตมาได้หลบมุมหนีไปยังนครราชคฤห์แต่ลำพังผู้เดียว เข้าพักอยู่ที่เวฬุวัน ใกล้นครราชคฤห์ คอยหาโอกาสที่จะเข้าหาเจ้าชายอชาตศัตรู พระเวฬุวัน ขณะนั้นเจียบสงัด เพราะพระสงฆ์ส่วนมากตามเสด็จกันบ้าง ไปโปรดสัตว์ที่อื่นเสียบ้าง คงเหลืออยู่เพื่อฉลองศรัทธาของชาวมคธ และราชสำนักพระเจ้าพิมพิสารไม่กี่รูป คืนวันที่อาตมาไปถึง จึงเจียบเทียบเหมือนไม่มีคนเลย อาตมาลงจากที่พักไปนั่งพักผ่อนเพื่อวางแผนการเข้าหาเจ้าชายอชาตศัตรู ที่ได้ต้นไทรต้นหนึ่ง ขณะที่อาตมานั่งคิดเพลिनอยู่นั้น ได้มีเสียง ๆ หนึ่งคล้ายกับเสียงของพระพุทธเจ้า ดังขึ้นเบา ๆ คล้าย ๆ กับอาตมาฝันไปว่า

“เทวทัต ! คนพาลย่อมสำคัญความชั่วที่ตัวกระทำ และ

กำลังทำอยู่ว่า เป็นของดีมีรสอร่อยเป็นผล ครอบงำที่กรรมชั่วอันนั้นไม่แสดงผลอันแท้จริงของมันออกมา แต่เมื่อใดผลชั่วของมันแสดงออกมา เมื่อนั้นแหละ เทวทัตเอ๋ย คนพาลจะเดือดร้อนเป็นทุกขั”

อาตมาสะดุ้ง เพราะเสียงนั้นเยือกเย็นกลมกลืนกับความเยือกเย็นของอากาศ และความเยือกเย็นอันเกิดจากความเจียบสงัดผสมกับความร่มรื่นแห่งต้นไม้ใหญ่ในยามนั้น แต่เปล่าเลย ! อาตมามิได้เปลี่ยนใจ มิได้เปลี่ยนแผนการเลย ไม่เคยแสดงต่อเสียงนั้น คงปล่อยให้มันผ่านโสตประสาทไป และหายจากไปจากห้วงนึกของอาตมาในขณะนั้นนั่นเอง”

“คุณอุบาลก พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “กรรมชั่วคนชั่วทำได้โดยง่าย กรรมดีคนดีทำได้โดยง่าย กรรมชั่วคนดีทำได้โดยยาก กรรมดีคนชั่วทำได้โดยยากยิ่ง” พระพุทธพจน์ข้อนี้เป็นคำจริงแท้ไม่แปรผันเป็นอย่างอื่น ไม่ว่าในกาลไหน ๆ แต่ขณะนั้นอาตมาเป็นคนโง่เป็นคนหลงไม่เข้าใจ ไม่ยอมรับรู้อะไรทั้งนั้น ทั้งนี้เพราะอาตมาปล่อยให้เจ้าโลภะ โทสะ และโมหะ เข้าครอบครองเป็นเจ้าของเรือนร่างนี้เสียแล้ว มันจึงบังคับบัญชาให้ทำ ให้พูดและให้คิดไปตามอำนาจฝ่ายต่ำของมันทั้งนั้น ขณะนั้นอาตมาตกเป็นทาสอันซื่อสัตย์ของมัน ไม่เคยปฏิเสธคำสั่งการของมันเลย แต่กลับรู้สึกภูมิใจเสียด้วยซ้ำไปว่า “ตัวกูเป็นใหญ่เอง ตัวกูทำเอง ตัวกูพูดเอง ตัวกูคิดเอง ไม่มีใครมาบงการใช้กูได้” ซึ่งเป็นการเข้าใจผิดไป ความจริง “ตัวอาตมา” ในขณะนั้น ก็คือ เจ้ากิเลสทั้งสามนั้นเอง ดังนั้น

อาตมาจึงได้ขอคิดว่า คนใดก็ตามที่มีกิเลสทั้งสามนี้เป็นนายละก็ คนนั้นย่อมตกอยู่ในฐานะเดียวกับอาตมาทั้งนั้น ไม่ว่าใคร ๆ และในกาลไหน ๆ ”

“ดูก่อนอุบาลก อาตมาได้ตัดสินใจแน่วแน่ในขณะนั้นว่า อาตมาจะเริ่มทำงานตามแผนตั้งแต่รุ่งอรุณของวันใหม่นั้นเป็นต้นไป ครั้นคิดตกลงปลงใจดังนี้แล้ว ก็รู้สึกกระหายน้ำ ภูมิใจในผลสำเร็จ ที่จักเกิดขึ้นในวันข้างหน้า ท่านอุบาลก ท่านเคยเห็นแมลงเมาบิน เข้าหาดวงไฟไหม? อาตมาในขณะนั้นก็เหมือนแมลงเเมา คือ ชอบเล่นกับไฟ ในที่สุดก็ถูกไฟไหม้เอาจนขนปีกไหม้หมด จึงนึก ได้ว่าเออ! ไฟนี้ร้ายนัก ไฟเป็นของร้อน ไฟนี้ให้โทษอย่างนี้เอง หรือ?

▶ พระเทวทัตยุยงอชาตศัตรูกุมาร ◀

“ดูกรอุบาสก ถึงแม้ว่าคตินั้นนั้้นอาตมาแทบไม่ได้หลับสนิทเลย เพราะความคิดฟุ้งซ่าน สับสนและสะดุ้งผวาอยู่ตลอดเวลา ก็ตาม แต่พออรุโณทัยไขแสง ขอบฟ้าทางด้านบูรพาทิศแดงเรื่อ-
เรืองเหลืองอ่อน ฟุ้งขจรขจายเป็นลายเส้นตึ๊งกว้างออกไป ๆ จวบจนเต็มท้องฟ้าด้านอาคเนย์ ทักษิณ อิศาน อุตร แล้วทอด
แนวโค้งไปยังทิศหริดี ปัจฉิม และพายัพ อาตมาก็เตรียมพร้อม
แล้วที่จะดำเนินการตามแผนได้เลย

อ้อ! อาตมาลืมบอกไปว่า อาตมาเตรียมตัวอย่างไร? จะขอ
เล่าให้ฟังเสียเลย คือ อาตมาใช้อำนาจฤทธิ์นิมิตกายเป็นกุมารน้อย
ให้มีรูปพิชพันที่มีมือ ๒ ข้าง ๆ ละ ๒ ตัว พันที่เท้าทั้งสอง ข้างละ
๒ ตัว พันที่คอ ๑ ตัว ทำเป็นเทริดสวมศีรษะไว้ ๑ ตัว และทำเป็น
สร้อยสังวาลเจวียงปาวไว้ ๑ ตัว รวมทั้งหมดเป็นจำนวน ๑๑ ตัว
ครั้นแล้วอาตมาก็เหาะไปทางอากาศ เห็นอชาตศัตรูราชกุมาร
กำลังประทับนั่งอยู่แต่ลำพังในปราสาท จึงตกลงนั่งบนพระเพลา
ของพระกุมาร พระกุมารตกพระทัยจนสุดขีด พระพักตร์ซีดเผือด
พระเสโทไหลตกจากขมพระโลมาทั่วพระวรกายเป็นหยด ๆ คล้าย
น้ำตาเทียน พระทัยหวั่นวิตกกกลัว จนพระกายสั่นสะท้านไปทั้ง
องค์ ครั้นทรงพระสติได้ก็ทรงพยายามจะลุกหนี แต่อาตมายึด
พระหัตถ์ไว้ ใช้แรงอันเหนือกว่ากดให้พระกุมารทรงนั่งลงอย่าง
เดิม แล้วอาตมาได้ทูลถามขึ้นว่า “พระกุมารผู้เจริญ พระองค์ทรง

กลัวอาตมภาพหรือ?”

พระกุมารตรัสตอบด้วยพระสุรเสียงที่แหบเครือ แผลวเบาและสั้น ๆ ว่า “ใช่จะ ฉันกลัวแล้ว ท่านเป็นใครล่ะ?”

อาตมา “อาตมภาพคือพระเทวทัต อาตมภาพเป็นนักบวช พวกศากยบุตรพุทธชิโนรส อาตมภาพเป็นสมณะผู้รักความสงบ ไม่เบียดเบียนใคร พระกุมารไม่ต้องทรงเกรงกลัวอะไรดอก ธรรมดาสมณะย่อมมาดีและไปดีเสมอ”

พระกุมาร “ก็หากท่านคือพระคุณเจ้าเทวทัตผู้เป็นศากยบุตรสานศิษย์ของพระโคตมพุทธเจ้าจริงแล้ว ก็ขอให้พระคุณเจ้าจงกลับกลายเป็นสมณะเสียเถิด!”

เพื่อจะบรรเทาความสะดุ้งกลัวของพระกุมารลง อาตมาจึงกลับเพศเป็นสมณะอย่างเดิม นุ่งจีวร นุ่งสบง พาดสังฆาฏิอยู่ในลักษณะได้ปริมนทลตามพระวินัย นำเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นยิ่ง กายของอาตมาปรากฏเด่นอยู่ตรงเบื้องพระพักตร์ของพระกุมาร”

“ดูกรอุบาสก พอพระกุมารทอดพระเนตรเห็นอาตมาเป็นพระเท่านั้น ก็ทรงยิ้มแย้มออกมาได้ แสดงว่าทรงหายกลัวบ้างแล้ว และทรงเลื่อมใสในอภินิหารของอาตมาเข้าแล้ว

“พระคุณเจ้าพูดว่า พระคุณเจ้าชื่อเทวทัตหรือ?” พระกุมารทรงซักถามเพื่อความแน่ใจอีกครั้งหนึ่ง หลังจากทรงหายจากความกลัว ความตกพระทัยแล้ว

อาตมา “ขอถวายพระพร อาตมภาพชื่อ เทวทัต”

พระกุมาร “ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะยินดีมากหากได้รู้จักถึงพงศ์เผ่าเหล่ากอของพระคุณเจ้าโดยละเอียด นับเป็นบุญลาภอันประเสริฐของข้าพเจ้าที่ได้รู้จักกับพระคุณเจ้า ผู้มีฤทธิ์เดชอันยอดเยี่ยมเช่นนี้ ขอพระคุณเจ้าได้โปรดเล่าให้ฟังด้วยเถิด”

อาตมา “เมื่อเป็นพระประสงค์ของพระกุมารเช่นนั้น อาตมภาพก็ยินดีเล่าถวาย อาตมภาพเทวทัตผู้อันทวยเทพ ประทานให้ลงมาเกิดในมนุษย์โลก ในราชสกุลโกลิยะ เป็นโอรสของพระเจ้าสุปปพุทธะ กษัตริย์แห่งเทวทหนคร เป็นเชษฐภคินีของพระนางพิมพา พระชายาของเจ้าชายสิทธัตถะ คือพระมหาสมณโคดมนั่นเอง ความจริงพระมหาสมณโคดมกับอาตมภาพเป็นญาติที่ใกล้ชิดกัน มีสกุลเสมอกัน เพราะพระมารดาของท่านเป็นพระกนิษฐภคินีของพระบิดาของอาตมภาพ”

เมื่อพระกุมารทรงทราบว่า อาตมาเป็นเชื้อชาติกษัตริย์เช่นเดียวกัน ก็ยิ่งมีความเลื่อมใสยิ่งขึ้น จนถึงกับลดองค์ลงทรงประคองอัญชลีแล้วกราบลงแทบเท้าของอาตมา ตรัสว่า “อ้อ! ข้าพเจ้าดูเหมือนเคยได้ยินมา แหม! เบนบุญตาเหลือเกินที่เห็นพระคุณเจ้าเป็นมงคลอันอุดมแล้วที่ได้รู้จัก นับเป็นลาภอันประเสริฐที่ได้นับถือพระคุณเจ้า การมาของพระคุณเจ้าเป็นการดีแท้ ข้าพเจ้าขอต้อนรับ”

“เจริญพร เป็นอย่างนั้น ธรรมดาว่าสมณะผู้เสียสละบ้านเรือน สละทรัพย์สมบัติทั้งปวง โคนหนวด ปลงผม ถือการขอเป็นอาชีวะเลี้ยงตนไปวันหนึ่ง ๆ นั้น ไม่ว่าจะไปในที่ใด ย่อมนำมงคลไปสู่ที่นั่นด้วยเสมอ เพราะสมณะมีธรรมอันจะนำบุคคลให้ประสบสุขได้จริง”

“ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ขอให้โลกนี้เต็มไปด้วยสมณะเช่นพระคุณเจ้าเถิด” พระกุมารทรงมีพระอาการร่าเริงขึ้น ทรงประคองอัญชลี ตรัสถามด้วยพระสุรเสียงอันอ่อนหวานปราศจากอาการกลัวว่า “พระคุณเจ้ามีฐานะประสงค้อันใดหรือ จึงได้มาหาข้าพเจ้าในวันนี้”

“อาตมภาพมาเพื่อมิตรภาพเท่านั้นเอง พระกุมารจะไม่ทรงศึกษาศิลปวิทยาจากอาตมภาพบ้างหรือ ? ในฐานะมิตร อาตมภาพจะถวายโดยสิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพรางเลย”

“เป็นพระคุณยิ่งแล้วพระคุณเจ้า ที่มีจิตเอื้อเฟื้อเช่นนี้ แต่ว่าข้าพเจ้าได้ศึกษามากแล้วจากพระอาจารย์ ซึ่งพระบิดาทรงหาได้ ไม่ต้องรบกวนพระคุณเจ้าดอก”

“พระกุมารผู้เจริญ แต่อาตมภาพคิดว่า ศิลปวิทยาการที่พระกุมารทรงศึกษานั้นเป็นเพียงศาสตร์เบื้องต้น และหาทรงรู้อะไรลึกซึ้งมากมายไม่ ถ้าจะให้อาตมภาพอุปมาถวาย ก็เหมือนจะช้อยู่ในตุ่ม คือยังแคบมากนัก อันพระกุมารผู้จะครอบครองราชสมบัติ สมควรอย่างยิ่งที่จะทรงทราบให้มากกว่านี้ ลึกซึ้งกว่านี้ และให้ได้ประสิทธิภาพมากกว่านี้”

ครั้นอาตมาพูดมาถึงตรงนี้ ก็เห็นพระกุมารมีอาการส่อว่า ทรงสนพระทัยในอาตมา จึงได้กล่าวคำอำลาเพื่อให้พระกุมารทรง เก็บไว้คิดเป็นการบ้านว่า “พระกุมารผู้เจริญ อาตมภาพมีศาสนกิจ ที่จะต้องทำอีก จึงขอถวายพระพรลาก่อน ขอความปรารถนาใน พระทัยของพระกุมารจงสำเร็จ ๆ ขอมิตรภาพของเรายังเจริญ ขอยุพราชจงมีอำนาจเหนือประชาชนในดินแดนแคว้นมคธนี้ ในเร็ว ๆ นี้เถิด”

“ดูกรอุบาสก นับตั้งแต่วันนั้นมา อาตมากับพระกุมารอชาต- ศัตถ์ร ก็มีวสนสนิทสนมกันยิ่งขึ้น พระกุมารมีความเลื่อมใสใน อาตมามาก ทรงให้ราชบุรุษนำอาหารมาถวายอาตมาวันละ ๕๐๐ สำหรับเป็นประจำ บางวันได้เสด็จมาเยี่ยมอาตมาถึงที่พัก บางวันให้นิมนต์อาตมาไปในนิเวศน์ของท่าน ถ้าจะพูดกันถึง เรื่องลาลงลักการะละ ก็นับได้ว่า ในขณะนั้น อาตมาเป็นทีหนึ่ง ในบรรดาผู้รวยลาลงลักการะ อาตมานี้กระหม่อมในใจว่า “แม้คน ชาวเมืองโกสัมพีจะไม่นิยมเคารพบูชาเรา ก็ช่างเถิด แต่เราก็หา น้อยหน้าใครไม่ในเรื่องลาลงลักการะนี้” ต่อมาพระกุมารได้ทรง สร้างวิหารให้หลังหนึ่งที่คยาสิลประเทศ”

“ดูกรอุบาสก ชาวเกี่ยวกับอาตมามีลาลงลักการะมาก มี เกียรติยศมาก ได้เลื่องลือไปไกลมาก ต่อมาเมื่อพระพุทธองค์ได้ เสด็จกลับมาประทับที่พระเวฬุวัน เขตนครราชคฤห์อีก นับว่ามี ภิกษุจำนวนมาก ได้นำเรื่องราวของอาตมาขึ้นกราบทูลว่า

“พระพุทธเจ้าข้า อชาตศัตถ์รราชกุมารได้ไปอยู่ที่บำรุงของ

พระเทวทัต ทั้งเวลาเช้าและเย็นด้วยวราจร ๕๐๐ คัน และทรงนำภัตตาหารไป ๕๐๐ สำหรับด้วย พระเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสเป็นทำนองติเตียนอาตมา และทรงเตือนมิให้ภิกษุรูปอื่นริษยาอาตมาว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าได้พอใจในลาภสักการะและความสรรเสริญของพระเทวทัตเลย อชาตศัตรูจักไปสู่ที่บำรุงของพระเทวทัต ทั้งเช้าทั้งเย็น ด้วยรถ ๕๐๐ คัน นำภัตตาหาร ๕๐๐ สำหรับไปเช่นนี้สักกี่วัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวทัตพึงหวังความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายถ่ายเดียว ไม่มีทางเจริญได้เลย เปรียบเสมือนบุคคลนำน้ำดีหนีไปหาที่จมูกของลูกสุนัขที่ดุร้ายจัด ลูกสุนัขนั้นก็จะเป็สัตว์ที่ดุร้ายยิ่งขึ้นฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย อชาตศัตรูกุมารไปสู่ที่บำรุงของพระเทวทัตสักกี่วัน เทวทัตก็จักถึงความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลาย พลาดหมายจากความเจริญยิ่งขึ้น ฉันนั้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและความสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตน เพื่อความวอดวาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นกล้วยย่อมผลิตผลเพื่อฆ่าตน เพื่อความวอดวาย ฉันใด ลาภสักการะและความสรรเสริญก็เกิดขึ้นแก่เทวทัต เพื่อฆ่าตน เพื่อความวอดวาย ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่ฝอย่อมตกขุຍเพื่อฆ่าตน เพื่อความวอดวาย ฉันใด ลาภสักการะและความสรรเสริญก็เกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตน เพื่อความวอดวายฉันนั้นเหมือนกัน ไม่อ้อยย่อมตกขุຍเพื่อฆ่าตน เพื่อความวอดวาย ฉันใด ลาภสักการะ

และความสรรเสริญก็เกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตน เพื่อความวอดวายฉันนั้นเหมือนกัน แม้ม้าอัสตรยอมตั้งครรรค์เพื่อฆ่าตน เพื่อความวอดวาย ฉันใด ลากสักการะและความสรรเสริญก็เกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตน เพื่อความวอดวาย ฉันนั้นเหมือนกัน”

“ดูกรอุบาลก พระพุทธองค์ตรัสเตือนพระภิกษุทั้งหลายไม่ให้ริษยาในความรวยลามากสักการะของอาตมา และทรงเน้นคำเตือนไว้ว่า สกกาโร กาปุริสํ หนฺติ สักการะย่อมฆ่าคนชั่วได้ ดังนี้ ที่แรกอาตมาได้ยินพระพุทธภาษิตนี้แล้วรู้สึกเฉย ๆ ทั้งไม่เชื่อว่าจะเป็นไปได้ และกลับนึกไปว่าทรงติเตียนเรา เพราะเห็นเรา รุ่มรวยเกรงจะเกินหน้าพระองค์ไป และนึกยินดียิ่งอยู่ว่า การที่ข้าพเจ้าทราบไปถึงพระองค์นั้นเป็นการดีทีเดียว เพราะจะได้ให้พระองค์ทรงทราบ ว่า พระเทวทัตเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยลาภสักการะไม่แพ้พระองค์เหมือนกัน และไม่จำเป็นต้องอาศัยบารมีของพระองค์อย่างพระสาวกองค์อื่น ๆ จะให้พระองค์ทรงทราบเสียว่า พระเทวทัตเขาแท้จริงเหมือนกัน”

“ดูกรอุบาลก พระพุทธพจน์ที่ทรงเตือนภิกษุทั้งหลายว่า “สักการะย่อมฆ่าคนชั่วได้” นั้นเริ่มจะกลายเป็นความจริงขึ้นมาแล้ว แต่ขณะนั้นอาตมายังมัวเมาในลาภสักการะจึงมองไม่เห็น คือว่า เมื่ออาตมามีลาภสักการะมาก มีที่อยู่สบายแล้ว ก็หาได้หยุดความปรารถนาแต่เพียงแค่นั้นไม่ ยังมีปรารถนาจะได้ความเป็นใหญ่เป็นโตต่อไป ครั้นนั้นพระพุทธองค์ได้เสด็จกลับมายังนครราชคฤห์อีก และเสด็จเข้าพำนัก ณ เวฬุวันมหาวิหารของ

พระเจ้าพิมพิสาร พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์จำนวนมาก อาตมาจึงเข้าไปเฝ้า แล้วทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เวลานี้พระผู้มีพระภาคทรงพระชราแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงเป็นผู้ชวนชวายน้อย จงทรงพักผ่อนพระอิริยาบถให้เกษมสำราญ ในทิฏฐธรรมเกิด ข้าพระองค์จักบริหารการคณะสงฆ์เองพระเจ้าข้า ขอพระองค์ได้โปรดมอบภาระเรื่องการปกครองสงฆ์ให้แก่ข้าพระองค์เถิด”

“คุณอุบาลก ที่อาตมาอ้างว่า พระผู้มีพระภาคทรงพระชรานั้น เป็นเพียงหาเลสเอาเท่านั้นเอง ความจริงอาตมาแก่กว่าพระพุทธเจ้า แต่อาตมาไม่ได้ทรนาร่างกาย มีอาหารบำรุงร่างกายอย่างเพียงพอ จึงดูมีสง่าราศีสุกใสและหนุ่มกว่าพระพุทธเจ้า ผู้ซึ่งได้ทรนาร่างกายอย่างหนักมาแล้ว และทรงฉันอาหารวันละมือเท่านั้น เป็นประจำทุกวัน ข้ายังทรงทำงานหนัก ต้องกรำแดดลมฝนอยู่ตลอดเวลา เรื่องนี้เองที่ทำให้ภิกษุอื่น ๆ เข้าใจผิดคิดว่าอาตมามีอายุอ่อนกว่าพระผู้มีพระภาคจริง จึงมิได้มีใครคัดค้านคำกล่าวอ้างของอาตมา แต่ว่า พระผู้มีพระภาคทรงทราบดี จึงไม่ทรงอนุญาต ข้ายังทรงประณามอาตมาว่า ผู้บริโภคปัจจัยดุจก้อนเขฬะ”

“คุณอุบาลก อาตมาพร่ำทูลขอปกครองสงฆ์ถึง ๓ ครั้ง โดยอ้างเหตุเช่นเดียวกัน พระองค์ได้ตรัสกับอาตมาว่า “เทวทัต แม้แต่สารีบุตรและโมคคัลลานะ เรายังไม่มอบภิกษุสงฆ์ให้ ไฉนจะพึงมอบให้เธอ ผู้เป็นดุจซากศพ ผู้บริโภคปัจจัยดุจก้อนเขฬะเล่า?”

ดูซิอุบาสก พระผู้มีพระภาคทรงประณามอาตมาว่าเป็นอุชชาคคพ เป็นผู้กินก้อนเขฬะ และทรงยกย่องพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ ต่อหน้าบริษัทมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นต้น เช่นนี้จะไม่ให้อาตมาเกิดโทสะและอาฆาตมากขึ้นได้อย่างไร ? เพราะฉะนั้น เพลงแห่งโศลกก็ถูกโพล่งขึ้นทันที ยิ่งอีกอุบาสก หาใช่เท่านั้นไม่ เมื่ออาตมาออกจากที่เฝ้าไปแล้ว ทรงบัญชาให้สงฆ์ลงปกาสณียกรรม ในนครราชคฤห์แก่อาตมา ว่า “ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดียวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกาย วาจา ไม่ควรเห็นว่า พระพุทธ พระธรรมหรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น ฟังเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเท่านั้น”

“ดูกรอุบาสก พระผู้มีพระภาคทรงใช้ให้พระสารีบุตรนำปกาสณียกรรมนี้ไปประกาศทั่วนครราชคฤห์ ประชาชนชาวนครราชคฤห์พวกที่ไม่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้าต่างก็ซุบซิบ นินทากันว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้เป็นคนริษยา เกียดกันลามลัทธิการะของพระเทวทัต” เมื่อได้ยินคำนี้ อาตมาดีใจมาก แต่พวกที่ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า กล่าวกันว่า “เรื่องนี้น่าคงไม่ใช่เล็กน้อยเสียแล้ว เพราะพระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประกาศพระเทวทัตทั่วกรุงราชคฤห์”

“ดูกรอุบาสก ด้วยเหตุนี้ อาตมาจึงได้ไกรธจัดและรีบดำเนินการตามแผนสังหารทันที คือ อาตมาได้เข้าไปหาชาตคัตถุราชกุมาร ถึงที่ประทับภายในราชฐาน เมื่อพนักงานทราบความประสงค์ของอาตมาก็ได้ไปทูลพระกุมารว่า อาตมามาเฝ้า พระกุมารก็

เสด็จออกมาต้อนรับอาตมาด้วยพระอัธยาศัยไมตรีอย่างดีเช่นเคย
หลังจากได้สนทนาเป็นสรวลเยือกถากันพอสมควรแล้ว พระกุมาร
ก็ตรัสถามอาตมาก่อนว่า

อชาตศัตรู “พระคุณเจ้าเทวทัตผู้เจริญ มาวันนี้มีธุรกิจสำคัญอะไร
บ้างละพระคุณเจ้า กรุณาแจ้งมาเถิด ข้าพเจ้าจักเสนอ
ถวายทุกประการ”

อาตมา “ขอถวายพระพร อาตมภาพมาวันนี้มีความปรารถนา
ดีมาถวายพระกุมาร แม้นมาตรว่าพระกุมารทรงยินดี
ยอมรับ อาตมภาพก็จักได้ถวายให้ทรงทราบว่าเป็นอะไร
แต่หากไม่ทรงรับ อาตมภาพก็จักไม่ถวายเช่นเดียวกัน”

อชาตศัตรู “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ขึ้นชื่อว่า ความปรารถนาดีแล้ว
ล้วนเป็นของดีทั้งนั้น โลกเรานี้เป็นอยู่กันด้วยความสุข
ไม่ทุกขร้อนด้วยการอาฆาตพยายาบาทจองเวรกัน ก็
เพราะต่างมีความปรารถนาดีต่อกันนั่นเอง ฉะนั้น
การที่พระคุณเจ้านำความปรารถนาดีมาหาข้าพเจ้า
จึงชื่อว่ามาดีทีเดียว ขอพระคุณเจ้าได้โปรดแถลง
ความปรารถนาดีอันนั้นแก่ข้าพเจ้าเถิด”

อาตมา “ยุวราชผู้ประเสริฐ ทรงทราบไหมว่า อะไรประเสริฐ
ที่สุดในโลก คนทั้งหลายปรารถนาอะไรกันมากที่สุด?
สิ่งที่ว่านี้พระกุมารหาได้มีอยู่ไม่ ณ บัดนี้”

พระกุมาร “ก็อะไรละ พระคุณเจ้า?”

อาตมา “ความเป็นกษัตริย์ผู้ทรงอำนาจเหนือประชาชนนะสิ

พระกุมาร พระกุมารทรงทราบใหม่ว่า อันความสุข
ทั้งหลายในพิภพนี้ที่จะเสมอด้วยรัชชชนันท์หาไม่
พระกุมารเคยสดับมาบ้างหรือว่า อิศุสริย์ สุขุม โลก
ความเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดเป็นสุขในโลก และพระ
กุมารไม่ทรงคิดบ้างหรือว่า คนจำนวนไม่น้อย นับร้อย
นับพัน นับหมื่น นับแสน ไม่มีโอกาสดีอย่างพระกุมาร
เลย ทั้ง ๆ ที่เขาเหล่านั้นก็ปรารถนาอยากได้ จะให้
มีโอกาสดีอย่างพระกุมารบ้าง และเชื่อแน่เหลือเกิน
ว่า หากเขามีโอกาสดีอย่างพระกุมารละก็ เขาจะ
ไม่ยอมนอนหลับหลับสบายอย่างเด็ดขาด”

พระกุมาร “พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าจะต้องชวนชวายนพยายาม
หรือปรารถนามันทำไมอีกเล่า? ในเมื่อความเป็นใหญ่
และอำนาจที่พระคุณเจ้าหมายถึงนั้นมันอยู่แค่มือเอื้อม
ของข้าพเจ้านั่นเอง และเมื่อชนกของข้าพเจ้าสวรรคต
ลง ข้าพเจ้าก็ต้องได้รับมันโดยแน่นอน ไม่ต้องสงสัย”

อาตมา หัวเราะเสียงดังก้องจนพระกุมารทรงแปลกพระทัย
“ทำไมพระกุมารจึงทรงมีพระปัญญาน้อยไปดังนี้
เล่า? พระกุมารเคยทรงทราบมาบ้างหรือไม่ว่า เด็ก
น้อยที่พอลอดออกมาจากครรภ์มารดาร้องออกมาได้
คำเดียวเท่านั้น ก็ต้องหลับตาลาโลกเสียแล้ว อนิจจา!
เกิดมาได้ชมโลกเพียง ๑ นาทีเท่านั้น เคยทรงทราบ
บ้างไหมว่า เด็กบางคนคลอดมาได้ ๑ ชั่วโมง ร้องให้

อู่ว้! อู่ว้! อยู่ในอ้อมกอดของพ่อแม่ แต่แล้วก็จำต้อง
 หลับตาลาโลกไปเช่นเดียวกัน เคยทรงทราบบ้างไหม
 ว่า เด็กบางคนคลอดมาได้ ๑ วันตาย ๑ เดือนตาย
 ๑ ปีตาย ๒ ปีตาย ๓ ปีตาย ๔ ปีตาย ๕ ปีตาย ๖
 ปีตาย ๗ ปีตาย เป็นต้น ทั้งนี้เพราะอะไรเป็นเหตุ
 เพราะอะไรเป็นปัจจัย ก็เพราะความจริงที่ว่า อรูป-
 กัมปิ ชีวิต ชีวิตนี้น้อยนัก ไม่นานนักก็ต้องตาย
 มัจจุราช ผู้มีอำนาจเหนือชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลาย
 ย่อมคุกคามคนและสัตว์ทุกรูปทุกนามไม่เลือกหน้า
 ว่านั่นเด็กนั่นผู้ใหญ่ นั่นพาลนั่นบัณฑิต นั่นผู้ดี นั่น
 ยากจนเข็ญใจ เปรียบเหมือนกับภูเขาศิลาแห่งทิเบต
 ทั้งใหญ่และสูง ล้อมรอบอยู่ทั้ง ๔ ทิศ กำลังกลิ้งมาบด
 ขยี้สรรพสัตว์ทั้งหลายโดยรอบด้าน สัตว์ทุกรูปทุกนาม
 ภายในวงล้อมต้องตายหมดไม่มียกเว้น ต่างแต่ตายเร็ว
 และช้ากว่ากันเท่านั้น คือว่าใครอยู่ใกล้ก็ถูกบดขยี้ตาย
 ไปก่อน ส่วนผู้อยู่ไกลออกไปก็ตายทีหลัง

อนึ่ง พระกุมารควรจะทรงทราบไว้เสียด้วยว่า
 คนแต่ก่อนนั้นท่านมีอายุยืนกว่าคนทุกวันนี้ ฉะนั้น
 พระกุมารจะทรงเชื่อหรือว่าพระองค์จะมีชีวิตอยู่คอย
 รับราชสมบัติต่อเมื่อพระบิดาสวรรคตลงไปแล้ว อาตม-
 ภาพว่าไม่แนะพระกุมาร พระเจ้าพิมพิสาร พระชนก
 ของพระองค์อาจจะมีพระชนม์มียืนกว่าพระกุมารก็ได้

ใครจะรู้ หากพระกุมารจะพึงมีอันเป็นไปเสียก่อนได้รับ
บรมราชาภิเษกละก็ ก็น่าเสียดายไม่น้อยเลย ฉะนั้น
ขอพระกุมารจงจำไว้ อย่าได้ทรงประมาทในข้อนี้เลย”

พระกุมาร พระคุณเจ้าผู้เจริญ จะให้ข้าพเจ้าทำอย่างไรดีละ ?

อาตมา “อย่างนั้นรี? อาตมภาพจะพูดได้อย่างไรในข้อนี้
เพราะอาตมภาพเป็นนักบวชผู้เว้นจากการฆ่าสัตว์
ตัดชีวิตเสียแล้ว แต่ที่มาทูลตักเตือนนี้ก็เพราะเหตุที่
อาตมภาพทูลถวายตั้งแต่ต้นแล้วว่า อาตมภาพนำ
ความปรารถนาดีมาถวาย”

พระกุมาร “พระคุณเจ้านายถึงให้ข้าพเจ้าปลงพระชนม์พระ
บิดากระนั้นหรือ?”

อาตมา “ก็หากพระกุมารยังทรงปรารถนารัชสุข และความมี
อำนาจเหนือประชากรหมูรทั้งปวงละก็ ควรจะเป็น
อย่างนั้นมิใช่หรือ? เพราะไม่มีทางใดจะดีเท่า”

พระกุมาร “พระคุณเจ้าผู้เจริญ จะให้ข้าพเจ้าปลงพระชนม์พระ
บิดาได้อย่างไรเล่า? ในเมื่อพระบิดาท่านทรงรักและ
เอ็นดูข้าพเจ้า ดุจบุรุษผู้มีจักขุข้างเดียว คอยประคับ
ประคองดวงจักขุข้างนั้นก็ไม่ปาน ว่าโดยน้ำพระทัย
ของพระองค์เล่า ก็กว้างขวางดุจขอบฟ้าที่ไม่เคยรู้จัก
ปิดเป็นการรับรองเมฆหมอกต่าง ๆ ฉะนั้น ทรงให้
แต่ความปรานีแก่ข้าพเจ้าโดยตลอด ไม่ทรงรู้สึกเบื้อ
และพอ ดุจมหาสมุทรที่ไม่รู้จักเบื้อและพุดต่อกระแส

สายธราซึ่งไหลมาจากทิศานุทิศก็ปานกัน ด้วยเหตุนี้แหละ ข้าพเจ้าจึงไม่สามารถจะปลงพระชนม์ของพระองค์ ตามคำแนะนำของพระคุณเจ้าได้”

อาตมา

“ยุวราชเอ๋ย ที่ทรงยกมาแถลงทั้งหมดนั้น อาตมภาพเห็นว่าไม่น่าอัศจรรย์อะไรเลย เพราะอะไร ? ก็เพราะเท่าที่ชนกของพระกุมารทรงทำไปทั้งหมดนั้น ทรงทำไปตามหน้าที่ของผู้เป็นพ่อเท่านั้น หาได้ทำโดยความรักจากใจจริงอะไรไม่ เพราะในความใจกว้างของคนเรานั้นย่อมมีความเห็นแก่ตัวแทรกอยู่ด้วย คือเห็นว่าด้วยการทำเช่นนี้แหละคนทั้งหลายจะสรรเสริญเราว่าเป็นคนดี เป็นพ่อดี เป็นพระราชาดี นี่ก็หวังความดีเพื่อตนเองอยู่ เมื่อคนอื่นเขายังเห็นแก่ตัวอยู่อย่างนี้ พระกุมารจะเห็นแก่ตนบ้างไม่ได้เสียหรือ?”

อาตมาเหลือบมองดูพระกุมารเห็นกำลังก้มพระพักตร์นิ่ง ทรงใช้ความคิดอย่างหนักในการตัดสินใจอะไรลงไป อาตมานึกได้ในบัดนี้ว่า น่าสงสารท่านเหลือเกิน ตอนนั้นท่านยังเยาว์ต่อโลกมาก ยังไม่เดียงสาจริง ๆ แต่เนื่องจากทรงมีเวลาอยู่บ้าง จึงไม่ทรงทำอะไรผิดพลาดอย่างเด็ก ๆ ทั่วไป เมื่อเห็นพระกุมารไม่ตรัสแต่ประการใด อาตมาก็สารยาเยต่อไปว่า

“พระกุมารจะทรงหวนวิตกไปเอย เมื่อพระกุมาร

ทรงทำการสำเร็จแล้ว อาตมาก็จักปลงพระชนม์พระสมณโคดมเสีย ตั้งตัวเป็นศาสดา พระกุมารได้เป็นใหญ่ฝ่ายอาณาจักร อาตมภาพได้เป็นใหญ่ฝ่ายศาสนจักร ฮะฮ้า! ใคร....ใครจะมายิ่งใหญ่และใหญ่ยิ่งไปกว่าเราทั้งสองเล่า? อันความผิดนั้นมันเป็นเรื่องของผู้น้อยเท่านั้น อย่างกล้วยเลย ส่วนผู้ใหญ่มิอำนาจนั้นไม่ผิดเลย ถึงทำผิดก็จริง แต่ก็หาใครมาโทษก็มาฟ้องไม่ เมื่อไม่มีใครกล้ามาเอาผิดอย่างนี้ ก็เหมือนกับว่าไม่มีผิดนั่นเอง ขณะนี้พระกุมารและอาตมภาพยังอยู่ภายใต้การปกครองภายใต้อำนาจของเขา เขาบังคับอย่างนั้นอย่างนี้ เขาใช้อย่างนั้นอย่างนี้ เขาวางระเบียบอย่างนั้นอย่างนี้ เราไม่ทำตามนั้นก็ผิดเท่านั้นเอง ดังนั้นเราจึงมักทำผิดอยู่เสมอ แต่หากเราได้เป็นใหญ่เป็นโตเสียเอง เป็นคนวางข้อบังคับเอง เราก็จักพ้นผิดทันที ความข้อนี้จะจริงเท็จประการใด ขอให้พระกุมารทรงวินิจฉัยดูเองเถิด”

พระกุมาร “จริงแล้ว พระคุณเจ้าผู้เจริญ เป็นความจริงทีเดียว พระคุณเจ้าพูดจริง ประกอบด้วยเหตุผลดีแล้ว พระคุณเจ้านำความปรารถนาดีมาให้ข้าพเจ้าจริง ๆ ขอขอบพระคุณ และถ้าข้าพเจ้าทำการครั้งนี้สำเร็จ ก็จักไม่ลืมพระคุณเจ้าเลย แต่ว่า ข้าพเจ้าจะปลงพระชนม์พระบิดาได้อย่างไรเล่า? เพราะมีมหาดเล็กเฝ้ารักษาพระองค์

อยู่ตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน”

อาตมา “พระกุมารตรัสว่าพระบิดาทรงรักใคร่พระกุมารมาก มิใช่หรือ?”

พระกุมาร “ใช่แล้ว พระคุณเจ้า”

อาตมา “พระกุมารยังเสด็จเข้านอกออกในภายในราชวังที่ประทับของพระบิดาได้หรือ?”

พระกุมาร “ได้ พระคุณเจ้า ข้าพเจ้าเดินเข้าเดินออกได้ตลอดเวลา โดยไม่มีใครกล้าขัดขวาง”

อาตมา “ดีแล้วพระกุมาร นั้นแหละคือทางสำเร็จของพระกุมาร จงซ่อนอาวุธไว้ภายในพระกุษาให้ดี แล้วเสด็จเข้าไปตามปกติ พอได้โอกาสดีก็จงทำการกำจัดเสียเลย เท่านี้ก็สิ้นเรื่อง ใครเลยจะว่าพระกุมารเป็นผู้ฆ่า เพราะพระกุมารเป็นโอรสและยังทรงพระเยาว์อยู่”

“ดูกรอุบาสก ต่อมาอาตมาได้ทราบข่าวร้ายว่า พระกุมารถูกจับได้ขณะเสด็จขึ้นเฝ้า นัยว่าพวกมหาอำมาตย์ได้สังเกตเห็นอาการส่อพิรุณของพระกุมาร เข้าจึงเกิดสงสัย เพราะพระกุมารทรงกลัวหน้าพระทัย จนเป็นเหตุให้พระกายสั่นระริกซึ่งผิดปกติไป เมื่อพระกุมารถูกจับได้และเขาค้นพบอาวุธกฤษฎีที่ทรงเหน็บไว้ที่พระเพลา พระกุมารก็ทรงสารภาพหมดว่า ท่านประสงค์จะปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารพระชนกของพระองค์ โดยอาตมาเป็นผู้สั่งสอนให้ทำอย่าง

นั่น อำมาตย์ทั้งหลายได้นำพระกุมารขึ้นทูลพระเจ้า
พิมพิสารจอมเสนามครราช พระเจ้าพิมพิสารได้ทรง
ได้สดับดังนี้”

พิมพิสาร “ดูกรพนาย มหาอำมาตย์ทั้งหลายลงมตีกันอย่างไร ?

มหาอำมาตย์ “ขอเดชะมหาราชเจ้า อำมาตย์บางพวกลงมตีกันว่า

ควรปลงพระชนม์พระกุมาร ควรฆ่าพระเทวทัตและ

ภิกษุทั้งหลายให้หมด มหาอำมาตย์บางพวกลงมตีกันว่า

ไม่ควรฆ่าพวกพระภิกษุ เพราะพระภิกษุไม่ได้ทำอะไร

แต่ควรปลงพระชนม์พระกุมาร และควรฆ่าพระเทวทัต

เสีย แต่อำมาตย์บางพวกลงมตีกันว่า ไม่ควรปลงพระชนม์

พระกุมาร ไม่ควรฆ่าพระเทวทัต และไม่ควรฆ่าพระ

ภิกษุทั้งหลาย ควรกราบทูลพระองค์ให้ทรงทราบ

เมื่อพระองค์รับสั่งอย่างไร พวกข้าพระองค์จะทำอย่าง

นั้น พระเจ้าข้า”

พิมพิสาร “ดูกรพนาย พระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ ไม่ได้

มาเกี่ยวข้องกับอะไรเลย ท่านทราบแล้วมิใช่หรือว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งให้ประกาศชื่อพระเทวทัต

ในกรุงราชคฤห์ว่า ประดิพระเทวทัตก่อนเป็นอย่าง

หนึ่ง เดียวนี้ต่างไปอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอะไร

ด้วยกายวาจา ไม่ควรเห็นว่า พระพุทธ พระธรรม

หรือพระสงฆ์เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระ

เทวทัตเองเท่านั้น”

“ดูกรอุบาสก ได้ทราบแล้ว ต่อมาว่าพระเจ้าพิมพิสารทรง
ทอดยศพวกราชอำมาตย์ที่มีความเห็นอย่างแรก ออกจากความ
เป็นมหาอำมาตย์ทันที ทรงลดตำแหน่งพวกราชอำมาตย์ที่ลง
ความเห็นอย่างที่สอง และทรงเลื่อนตำแหน่งให้แก่มหาอำมาตย์
ที่มีความเห็นอย่างสุดท้าย สำหรับพระกุมารทรงรับสั่งถามด้วย
ความรักว่า

“อชาตศัตรู ลูกรัก ลูกต้องการอะไรหรือ จึงได้คิด
จะฆ่าพ่อเชียว ?”

พระกุมาร “หม่อมฉันต้องการราชสมบัติ พระพุทธเจ้าข้า”

พิมพิสาร “ลูกรักของพ่อ ราชสมบัติและทุกสิ่งทุกอย่างที่พ่อ
มีอยู่ทั้งหมดนี้ ก็เป็นของลูกทั้งหมด พ่อเพียงแต่รักษา
ไว้เพื่อลูก เวลานี้ลูกยังเยาว์อยู่ พ่อจึงรักษาไว้ก่อน
เมื่อใดลูกรักของพ่อโตขึ้น พ่อจะครอบครองได้แล้ว
พ่อก็ยินดียกให้ทันที ไม่ต้องฆ่าพ่อให้เป็นบาปเป็น
กรรมเลยลูกรัก”

พระกุมาร “แต่หม่อมฉันต้องการมันบัดนี้เลย เพราะไม่ว่า
หม่อมฉันจะมีชีวิตอยู่ได้ทันถึงกาลที่สมควรหรือไม่
หม่อมฉันเห็นว่าบัดนี้หม่อมฉันโตพอแล้ว ฉะนั้น ขอ
ราชสมบัติให้หม่อมฉันเสียเถิด”

พิมพิสาร “ลูกรัก เมื่อลูกต้องการอย่างนี้พ่อก็ไม่ขัดข้อง เ
เลยลูกรัก พ่อขอยกราชสมบัติให้ครอบครองตั้งแต่
บัดนี้เป็นต้นไป”

“ดูกรอุบาลส พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงมอบราชสมบัติทั้งหมดให้แก่พระกุมารตั้งแต่วันนั้น และทรงประกาศให้อาณาประชาราษฎรในนครราชคฤห์ และเจ้าประเทศราชทั้งหลายได้ทราบเรื่องนี้โดยทั่วกัน เป็นอันว่าพระกุมารทรงครองราชสมบัติได้สำเร็จ แต่ไม่ได้ปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร ฉะนั้น เย็นวันหนึ่งอาตมาจึงเข้าไปเฝ้าพระกุมาร พอพระกุมารทรงทราบว่าอาตมาไปเฝ้าก็เสด็จมาต้อนรับ และนำอาตมาไปสู่ที่กำบังแห่งหนึ่ง ตรัสด้วยพระทัยว่าเริงว่า

“พระคุณเจ้าเทวทัตคงจักปลื้มใจในความสำเร็จของข้าพเจ้าสินะ แต่ก็เกือบจะถูกฆ่าไป หากแต่พระบิดาท่านสงสารจึงได้รับอภัยโทษ”

อาตมา “ขอถวายพระพร แม้บพิตรจะครองราชสมบัติสำเร็จแล้วก็ตาม แต่อาตมภาพก็ยังไม่วายจะกังวลใจ ยังไม่เบาใจเลย นี่อาจจะเป็นเพราะอาตมภาพปรารถนาดีต่อพระองค์มากไปก็เป็นได้”

พระกุมาร “เพราะเหตุใดหรือ พระคุณเจ้าจึงมีความกังวลใจอยู่! ยังมีเรื่องอะไรที่น่าหวาดกลัวอีกหรือ?”

อาตมา “มีฉิบพิตร การที่บพิตรทรงไว้วางพระทัยพระบิดามากเกินไปนั้น อาตมภาพหวั่นใจว่า สักวันหนึ่งบพิตรก็จักได้รับผลแห่งความประมาทนี้เป็นแน่แท้ เพราะธรรมดาว่า กษัตริย์เป็นผู้ที่มีความคิดลึก ไครเล่าจะรู้ซึ่งถึงพระทัยของพระองค์ท่าน บพิตรทรงทราบ

โศลกบทหนึ่ง ในหิโตปเทศได้ตีอยู่หรือ ? โศลกนั้นมีความว่า “อย่าไว้ใจแก่แม่น้ำ ผู้มีศัสตราอยู่ในมือ สัตว์มีเล็บ สัตว์มีเขา สตรีและราชสกุล” ดังนี้”

พระกุมาร “แต่ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่า พระบิดาของข้าพเจ้าจะทรงคิดหักหลังแก่แผ่นดินกับข้าพเจ้า เพราะท่านทรงรักข้าพเจ้ามาก หากจะทรงลงพระอาญาข้าพเจ้า พระองค์ก็คงจะทรงกระทำแล้ว เพราะทรงจับข้าพเจ้าได้แล้ว แต่พระองค์หาได้ทรงกระทำอย่างพระคุณเจ้าวันวิตกนั้นไม่ ข้าพเจ้าจึงไม่เดือดร้อนเลย”

อาตมา “บพิตรอย่าได้ประมาทเลย เพราะคนใดประมาทคนนั้นเหมือนคนตายไปแล้วครั้งหนึ่ง บพิตรทรงแน่วพระทัยหรือว่า ธรรมชาติเลือร้าย อย่างพระชนกของบพิตรนั้น จะสั่นลายไปได้ง่ายดายเช่นนี้ ? เขาว่ากันว่า หากเชื่อสนิทแล้วมักจะผิดถนัด อันศัตรูที่จับได้แล้วไม่ฆ่า ไปข้างหน้าจะลำบาก ยากแก่การปราบปรามทุกรายไป หากจะตั้งข้อสงสัยไว้ว่า การที่พระชนกของบพิตรยอมยกราชสมบัติให้บพิตรโดยง่ายดายนี้ เพราะเหตุผลว่า หากพระเจ้าพิมพิสารชนกของบพิตรจะพึงลงพระอาญาอย่างใดอย่างหนึ่งในขณะนั้น ประชาอาณาจักรทั้งหลายนึกถึงภัยกันทั่วกันว่า พระเจ้าพิมพิสารจอมแสนามครุราชพระทัยร้าย ประหารแม้กระทั่งพระโอรส ซึ่งเป็นก้อนพระ-

โลหิตของพระองค์เอง ช่างไม่สมกับความเป็นพุทธ-
ศาสนูปถัมภกองค์แรกเลย และไม่สมกับความเป็น
จอมราชผู้เกรียงศักดิ์เลย เพราะแม้พระโอรสของ
พระองค์เองก็ยังปกครองให้ไม่ได้ นี่เป็นเหตุอันหนึ่ง
ที่ทรงยกราชสมบัติให้โดยไม่มีเงื่อนไขและชักช้า
อนึ่ง เมื่อได้ยกให้แล้วก็ทรงหวังอยู่ว่า เด็กจะปกครอง
ได้สักกี่วัน ทำผิดทำถูกเพราะเบาปัญญา ประชาชน
ก็จะช่วยกันกำจัดเสียเอง ซึ่งดีกว่าที่พระองค์จักลงมือ
เองเป็นไหน ๆ ข้อสงสัยนี้คงจะไม่ไกลจากความจริง
เท่าใดนัก ไม่ใช่หรือ ?”

▶ พระเจ้าพิมพิสารถูกปลงพระชนม์ ▶

“ดูกรอุบาสก เขาลือกันว่า พระกุมารอชาตศัตรู เป็นคนดื้อ หัวแข็ง มีทิฐิमानะอันแรงกล้า ไม่ยอมรับฟังเหตุผลของคนอื่นเลยนั้น เห็นจะไม่จริงเสียแล้ว เพราะพอโดนไม้ตายของอาตมาเข้าเท่านั้น พระกุมารก็สิ้นฤทธิ์และความลำพอง ทรงประสงค์อภัยขลิเหนือพระเศียรยอมรับเหตุผลของอาตมา เพราะทรงปฎิญาว่าจะทรงปฏิบัติตามคำของอาตมาตลอดไป”

“ดูกรอุบาสก ๒ วันต่อมา อาตมาได้ทราบข่าวจากราชสำนักว่า พระกุมารได้ทรงรับสั่งให้จับพระเจ้าพิมพิสารไปจำคุกไว้ ณ คู่มืด ห้ามผู้คนเข้าเฝ้าและนำอะไรไปถวายเด็ดขาด นอกจากพระนางเวเทหิพระราชมารดา แต่ก็ทรงอนุญาตให้เข้าเฝ้าแต่ลำพังพระนางเท่านั้น ห้ามนำอะไรเข้าไปเด็ดขาดเช่นเดียวกัน อุบาสก คงประหลาดใจขึ้นนะว่า พระเจ้าพิมพิสารผู้มียกติศัพท์ลือขจรในฐานะมหาราชแห่งเบญจคีรีนคร ไฉนจึงมายอมพระองค์ให้เด็กทารกกระทำเอาอย่างนี้ ? เพื่อให้อุบาสกได้ฟังความตามคำบอกเล่าทั้งหมด อาตมาจะขอเล่าเหตุการณ์ตั้งแต่ต้นมาถ่ายทอดให้ฟังดังนี้ :-

ในตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น จากวันที่อาตมาได้เข้าเฝ้านั่นเอง พระกุมารอชาตศัตรู ทรงตื่นจากพระบรรทม มีพระอารมณ์ขุ่นหมอง พระพักตร์เศร้าซีด ตรัสเรียกเหล่าอำมาตย์ให้มาเฝ้า แล้วทรงมีพระโองการรับสั่งว่า “นี่ท่านอำมาตย์ ใครทราบบ้างว่า

หม่อมพ่อของเรา เดียวนี้อยู่ที่ไหน นี?”

พวกอำมาตย์ “พระอาณานิพนธ์เกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบวา
ประทับอยู่บนปราสาทตรีมุขนั้นพระเจ้าข้า”

อชาตศัตรู “ดีแล้ว นิพระแสงอาญาสิทธิ์ ท่านจงนำไปหา
หม่อมพ่อเรา ทูลว่า เรายืมสิ่งให้จับหม่อมพ่อไปขัง
คุกมืดในบัดนี้ หากหม่อมพ่อขัดขืน จงใช้พระแสง
อาญาสิทธิ์นี้ปลงพระชนม์เสียเลย อ้าวไปได้...ไม่
ต้องชักถาม ไปทำการเร็ว ๆ แล้วกลับมาบอกเรา”

พวกอำมาตย์ ซึ่งเป็นข้าเก่าแก่ของพระเจ้าพิมพิสารที่แรกก็ลังเล
ใจ เพราะไม่กล้าจะปฏิบัติกับพระราชาที่เคารพบูชาได้ แต่ด้วย
เกรงอำนาจของพระกุมาร จึงจำใจไปปฏิบัติตามพระดำรัสสั่งนั้น
ครั้นไปถึงปราสาทตรีมุข ก็เข้ากราบทูลตามรับสั่งจากพระกุมารว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ ข้าพระองค์ได้รับพระ
ราชโองการเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมจากพระกุมาร
ให้มาจับพระองค์ไปขังคุกมืด ณ บัดนี้พระเจ้าข้า”

พิมพิสาร “หึ? นี่ลูกเราสั่งมาอย่างนี้หรือ?”

อำมาตย์ “เป็นความจริง พระเจ้าข้า”

พิมพิสาร “โอเถะท่านอำมาตย์ หากเป็นความประสงค์ของ
ลูกเราละก็ เรายินดียอมให้จับตัวไปได้ เอาจับสิ
ไม่ต้องเกรงใจเรา จงทำตามคำสั่งของลูกเราสิ
ท่านอำมาตย์”

อำมาตย์ “ข้าพระองค์ ต้องขอพระราชทานอภัยโทษที่จำต้อง

ทำ ทั้ง ๆ ที่ข้าพระองค์ไม่ต้องการจะทำต่อพระองค์
เลย”

พิมพิสาร “ข้อนั้น เราทราบดี ท่านอำมาตย์ ลูกเราใจร้ายนัก
หากท่านไม่ทำตามคำสั่งนี้ ท่านจะเดือดร้อนกันยิ่ง
ใหญ่ทีเดียว มา....มาจับตัวเราไปเถิด”

แล้วอำมาตย์นำพระเจ้าพิมพิสารไปจนถึงคุกมืด ซึ่งตั้งอยู่ริม
กำแพงพระราชวัง จากคุกมืดนี้เองมองไปเห็นภูเขาศิขมกุฎตั้งเด่น
เป็นสง่าอยู่เบื้องหน้าอันไม่ไกลนัก เมื่อไปถึงคุกมืดแล้ว พวกอำมาตย์
ก็นำเสด็จเข้าไปข้างใน และทูลขอให้พระเจ้าพิมพิสารทรงหนีไป
เสียที่อื่น แต่พระเจ้าพิมพิสารก็ทรงปฏิเสธ และทรงยืนยันจะทรง
ปฏิบัติตามพระดำรัสสั่งของพระโอรสของพระองค์ พวกอำมาตย์
จึงได้ขังพระองค์ไว้และตั้งคนยามให้เฝ้าคอยระแวดระวังไว้ ห้ามคน
นอกในเข้าอย่างเด็ดขาด

ส่วนพระนางเจ้าเวเทหิพอทรงทราบว่า พระราชสวามีถูกจับ
ไปขังคุกมืดไว้ ก็ทรงเศร้าเสียพระทัยมาก ทรงปริเทวนาการจนถึง
วิสัญญีภาพถึง ๓ ครั้ง เมื่อทรงสร้างจากพระโศกาดูรแล้วก็เสด็จไป
ยังคุกมืด แม้ตำรวจยามจะขัดขวางไว้มิให้เสด็จเข้าไปสักเท่าไรก็
ไม่ทรงยอม เสด็จเข้าไปจนได้ เมื่อเรื่องนี้ทราบถึงพระกุมารพระ
กุมารก็ทรงอนุญาตให้พระมารดาเข้าได้แต่ผู้เดียว แต่ห้ามนำอะไรเข้า
ไป ที่แรก ๆ พระนางทรงชวนพระกระยาหารไปด้วยฉลองพระบาท
เมื่อตำรวจยามจับได้ ก็ทรงเปลี่ยนเป็นชวนในมวยพระเกศา ครั้น
ถูกจับได้ก็ทรงทำเป็นแแบ้งเปี่ยงพอกติดกับพระกาย แล้วก็ทรงฉลอง

พระองค์ทักไว้ เสด็จเข้าไปในคุก แต่ก็ยังมีคนล่องรู้ข่าวความขึ้นทูล
พระกุมาร พระกุมารจึงห้ามพระมารดาเข้าเยี่ยมโดยเด็ดขาด”

“ดูกรอุบาสก พระนางเจ้าเวเทหิกราบทูลพระราชสวามีเป็น
ครั้งสุดท้ายว่า “ข้าแต่พระจอมมุนีรินทรปิ่นปกเกศของหม่อมฉัน
โทษานุโทษอันใดมีแก่หม่อมฉัน ผู้เป็นบาทบริจาริกา ขอพระทูล
กระหม่อมจอมมุนีราช ได้ทรงพระมหากรุณาพระราชทานอภัยโทษ
นั้นแก่หม่อมฉัน ครั้งนี้เป็นปัจฉิมทัศนะ ที่ได้เฝ้าได้ฝ่าละอองธุลีพระ-
บาทแล้ว นับแต่วันนี้ไปมีแต่แคล้วคลาดจากพระทูลกระหม่อมแก้ว
ไม่มีวันที่จะได้มาเฝ้าทูลสนองพระบาทอีกแล้วพระเจ้าข้า ด้วยเหตุ
ว่าพระโอรสธิดาราชผู้ในร่คุณ อันแสนทารุณร้ายกาจ ตรัสห้ามมิให้
ข้าพระบาทมาถวายบังคมอีกเป็นอันขาด เป็นอันสุดคิด สุดฤทธิ์
สุดวิสัย สุดสามารถที่จะแก้ไข ที่จะฝ่าฝืนพระราชอาญา ไฉนว่าครานี้
เป็นกรรมของพระจอมจักรนัครัตน์ ที่ต้องมาทนทุกข์ทรมานแสนทวี
อยู่ในที่คุมขังมหันตโทษ ประดุจดั่งคนโหดอันธพาล ซึ่งประพฤติ
การทุจริต ผิดต่อพระราชกำหนดกฎหมายของบ้านเมือง ไฉนว่าพระ
ทูลเกล้าผู้รู้เรื่องด้วยบุญฤทธิ์ กระหม่อมฉันมิได้คิดเลยว่า ฝ่าพระ
บาทจะได้เสวยทุกขทรมาน่าอนาถเห็นปานฉะนี้ สงสารเอยแต่พระ
จอมมิ่งโมลีศรีขัตติเยศ ผู้เป็นดังจตุรแก้วกั้นเกศของหม่อมฉัน
พระองค์ได้ทรงปกป้องประคองมามีให้นาทรแต่สักกนิด หม่อมฉัน
หวังว่า จะได้เป็นเกือกทองรองพระบาทอยู่ใกล้ชิดจนชีวิต
หาไม่ มาบัดนี้ไช้ร้ ก็มีได้เป็นดังปารวณนา

ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงมหากษัตริย์คุณแก่ประชาราษฎร์
ฝ่าพระบาทได้โดยประสิทธิ์ประสาทความร่มเย็น ดับคุณริษยาของปวงชน
ทั่วสากลพระราชาณาเขต ทำให้ไพร่ฟ้ามีความสุขพิเศษสละผล
ควรและหรือที่พระจอมภูมิบาลจะได้ทันลำบากเห็นปานนี้

เมื่อก่อนพระองค์ทรงประทับอยู่ ณ ปราศรัยมาศราชมณเฑียร
ทอง เนื่องนองด้วยนางสนมกำนัลใน ต่างผลัดเวียนเปลี่ยนกันเข้า
เฝ้าเฝ้าอยู่เป็นนิตย์ บัดนี้พระองค์ต้องมาสถิตอยู่ในพันธนาการ มี
แต่นายทวารพะทำมระรักษาการณตามหน้าที่ เมื่อก่อนพระองค์เคย
บรรทมเหนือพระยี่ภู่อันปลูาดบนเตียงทอง บัดนี้ต้องมาบรรทมเหนือ
ภาคพื้นปราศจากเครื่องรองนั่งสังเวช เมื่อก่อนพระองค์เคยเสวยสุธา-
โภชนาหารมีโอชาตระการแสนพิเศษ นับแต่เป็นเรศต้องคุม
ขังมาจนบัดนี้ จะได้ทรงพบปะพระกระยาหารเช่นนั้นอีกมิได้มี
มีหน้าข้าหมदनทางที่จะได้ทรงลิ้มเสวยโอชารส ที่หม่อมฉันเคย
บดขลอมกายเข้ามาถวาย เป็นอันว่าพระองค์จะมีได้ทรงเสวยพระ
กระยาหารสิ่งใดอีกต่อไปแล้ว พระเจ้าข้า

เมื่อก่อนพระองค์เคยทรงสงด้วยคันโธทวารินมีกลิ่นหอม
ขจรอบอวลใจ นับแต่พระจอมนราไทตกเข้ามาอยู่ในทุกขสถานเห็น
ปานฉะนี้ ได้ทรงสรรเสริญแต่พระเสโททุกวันวาร มีพระวรกาย
อาภูลด้วยเหงื่อไคลนำทุเรศ เป็นนิตยกาล

เมื่อก่อนพระองค์เคยทรงแต่วัดตาลังการวิภูสิตโกไสยพัสดร์
พิพิพรรณรายล้วนดี มาบัดนี้ได้ทรงแต่พระภูษาผืนเดียวดูอนาถ
เปราะเปื้อนด้วยเหงื่อไคลผงธุลีวิปราสัยนักหนา

โอ้อ้อ พระมิ่งมงคลสมมติเทวศ พระองค์ข้างมาประสพทุกข์ พิเศษเหลือที่จะประมาณ หมดหนทางที่กระหม่อมฉันจะช่วยเหลือ พระมหากษัตริย์คุณได้แล้ว พระเจ้าข้า ยังมีแต่พระรัตนตรัยแก้ว ทั้ง ๓ ประการ คือ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์เท่านั้นแล จะเป็นที่พักของพระองค์ได้ ขอพระองค์จงอย่าประมาท ระลึกถึงพระ พุทฺธคุณ พระธรรมคุณ พระสงฆ์คุณเป็นอารมณ์เกิด กระหม่อมฉันผู้เกิดมาเป็นคนอาภัพอัปลักษณ์วาสนา จะขอถวายบังคมก้มหน้า กลับไปยังนิवासสถานโดยจำใจก่อนแล้ว พระเจ้าข้า” แล้วพระนาง เจ้าก็ทรงพระกันแสงไศกาตุรภาพ มีพระพักตร์อาบไปด้วยอัสสุชลธारा นิวัตนาการกลับหลังยังมณฑลที่รสถานของพระนางเจ้า ด้วยความโศกเศร้าเหลือสุดที่จะพรรณนาจำเดิมแต่นั้นไป”

“ดูกรอุบาสก ตั้งแต่วันนั้น พระเจ้าพิมพิสาร ก็ทรงระงับ พระอาการหิวและกระหายด้วยการเสด็จเดินจงกรม กลับไปกลับมา ทรงทอดพิศนาผ้าเหลืองอันเป็นธงชัยแห่งพระพุทฺธศาสนา ซึ่งปรากฏ อยู่ ณ ภูเขาวิคขมาณภูฏ สถานที่ประทับของพระพุทฺธเจ้าและเหล่าภิกษุสงฆ์ ด้วยทรงศรัทธามั่นในพระพุทฺธเจ้าและทรงมีคุณธรรมฝ่าย วิปัสสนาญาณอยู่ พระองค์จึงทรงสามารถดำรงพระชนมชีพอยู่ได้ตั้ง หลายวัน โดยมีได้เสวยอะไรเลย

วันหนึ่ง พระกุมารรับสั่งถามพวกอำมาตย์ว่า
พระกุมาร “โอท่าน หม่อมพ่อของเราเป็นอย่างไรบ้าง ลิ่นพระ
ชนม์แล้วหรือยัง?”

อำมาตย์ “ขอเดชะ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าได้

ทราบว่าเขาอยู่หัว ชนของพระองค์นั้นยังไม่สิ้น
พระชนม์ พระเจ้าข้า”

พระกุมาร “เอ๊ะ มีใครนำของเสวยไปถวายบ้างหรือเปล่านั้น?”

อำมาตย์ “พระอาณานิพนธ์เกล้า เเท่าที่ข้าพระพุทธเจ้าทราบ
ก็ไม่เห็นมีใครนำอะไรไปถวายเลยพระเจ้าข้า”

พระกุมาร “เออ แล้วหม่อมแม่ของเราละ ทรงนำพระกระยาหาร
ไปถวายบ้างหรือไร?”

อำมาตย์ “หามิได้พระเจ้าข้า”

พระกุมาร “แปลกจริง ๆ คนไม่กินอาหารเลยตั้ง ๗ วันแล้ว ยังมี
ชีวิตอยู่ได้ หรือว่ายังมีวิธีปฏิบัติอะไรบ้าง ที่เป็นเครื่อง
ยึดชีพให้คนอยู่ได้โดยไม่ต้องกินอาหาร”

อำมาตย์ “ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นพระเจ้าอยู่หัวท่านเสด็จจรงกรม
ไปมาอยู่เสมอ หลังจากได้เสด็จจรงกรมแล้วก็มักจะ
ทอดพระเนตรจ้องมองไปยังภูเขาคิชฌกูฏเป็นเวลา
นาน ๆ และเมื่อหันพระพักตร์กลับมา ก็ดูประหนึ่งว่า
พระองค์ทรงมีพระกำลังแข็งแรงดุจดั่ง พระพักตร์สด
ชื่นแจ่มใส พระอาการนิวกะหายก็หายไป เป็นที่ประ
หลาดใจแก่พวกข้าพระองค์เสมอมา เห็นจะเป็นเพราะ
ได้ทรงจรงกรม และทรงดูภูเขานี้เองกระมัง? ที่ทำ
ให้พระเจ้าอยู่หัวมีพระชนม์อยู่ได้ พระเจ้าข้า”

พระกุมาร “หา กระนั้นหรือ ถ้าอย่างนั้น ท่านอำมาตย์จรงไปนี้
มิดไทนอันคมกริบ จงเช็ดเชือนพระบาทของหม่อมพ่อ

เสีย เมื่อจกรมไม่ได้แล้วแต่ยังทรงมีพระชนม์อยู่ได้
อีกก็ให้รู้ไป อ้าวรีบไป! อย่ารีรอ ประเดี้ยวคอขาด!”

“ดูกรอุบาสก อันธรรมดาว่าบุตรเป็นที่สุดแสนแสนหาของ
บิดามารดา แม้จะชั่วช้าสามานย์ประการใดก็ตามที่ เรื่องที่บิดา
มารดาจะฆ่าบุตรของคนได้ง่าย ๆ นั้นเป็นอันไม่มี อย่างมากก็ทุบตี
เนรเทศไป หรือตัดเยื่อตัดใยตัดมรดก เพื่อทำให้เขารู้สึกสำนึกตัว
แล้วกลับเป็นคนดี แต่ลูกทรมานบิดามารดาที่ท่านให้กำเนิด
และเลี้ยงดูรักษา อาศัยความโง่เขลาเบาปัญญา ก็อาจจะฆ่าผู้บังเกิด
เกล้าได้ง่าย ๆ นะ ท่านอุบาสก”

“ดูกรอุบาสก อาตมาได้ทราบข่าวต่อมาว่า อำมาตย์ที่พระ
ราชกุมารดำรัสสั่งให้ไปกรีดพระบาทของพระเจ้าพิมพิสารนั้น
ได้ทำงานสำเร็จผล เพราะพระเจ้าพิมพิสารทรงอนุญาตให้อำมาตย์
คนนั้นจัดการตามที่พระกุมารทรงประสงค์ทุกประการนำอัครวรยศ
นะอุบาสก คนเรานั้นแม้จะมีอำนาจเพียงไรก็ตามที่ที่จะหนีพ้นอำนาจ
แห่งกรรมไปไม่ได้เลย พระเจ้าพิมพิสารทรงเป็นมหาราช
าธิราช ทรงมีพระราชอำนาจแผ่ปกไปทั่วมครรัฐ และนครเล็ก ๆ
หลายนครที่เกรงพระราชอำนาจ ขอมตนขึ้นต่ออำนาจของพระองค์
แม้กระนั้นก็ตาม พระเจ้าพิมพิสารก็ทรงพ่ายแพ้แก่อำนาจแห่ง
กรรมของพระองค์เอง ซึ่งได้ทรงสร้างไว้ในอดีตชาติ กรรมนั้นจึง
มีผลในปัจจุบัน บันดาลให้พระองค์มีอันต้องเป็นไปตามกรรมจน
ได้....”

“ดูกรอุบาสก ขณะที่พระกุมารกำลังทรงรอคอยสดับข่าวว่า

พระชนกของพระองค์จะดำรงพระชนม์อยู่ต่อไปอีกได้หรือไม่ หลังจากถูกกรีดพระบาทแล้ว ก็พอดีอำมาตย์จากพระตำหนักของพระเทวีของพระองค์มากราบทูลว่า พระนางเจ้าได้ประสูติพระโอรสแล้ว พอได้สดับข่าวนั้น พระกุมารกลับมีพระทัยร่าเริง พระพักตร์แจ่มใส ทรงพระสรวลดังลั่นท้องพระโรงว่า “โอ! ฉันมีพระโอรสแล้วหรือ? อะ ฮ้า! ลูกฉันเป็นอย่างไรบ้าง สบายดีไหม แหมดีใจจริง ๆ ลูกของฉันเหมือนฉันไหม? แหม! ดีใจจริง ลูกของฉันเหมือนฉันไหม? หรือเหมือนแม่เขา อะ ฮ้า”

“นี่แหละ อุบาสก เขาว่า คนไม่เคยมีเมีย เมื่อมีใหม่ ๆ ก็เห่อเมีย คนไม่เคยมีลูก เมื่อมีใหม่ ๆ ก็เห่อลูก คนไม่เคยมีทรัพย์มาก ๆ เมื่อมีเข้ามาก ก็เห่อทรัพย์ คนไม่เคยมียศ เมื่อมียศเข้าใหม่ ๆ ก็เห่อยศ พระกุมารทรงดีพระทัยเป็นอย่างมากที่ทรงมีพระโอรส แต่...พระองค์ก็ทรงสลดพระทัยลงทันที เมื่อทรงนึกถึงพระบิดาซึ่งที่ตรัสปรารภกับหมู่อำมาตย์ ที่นั่งแวดล้อมอยู่ขณะนั้นว่า หม่อมพ่อ...หม่อมพ่อละ...หม่อมพ่อก็คงจะทรงปิติยินดีมากเมื่อเราเกิดมา คงจะทรงมีความสุขที่ทรงทราบข่าวว่าพระโอรสประสูติแล้ว ดังที่เราที่กำลังมีอยู่ ณ บัดนี้กระมัง? แต่เอ๊ะ...ฮี้! อำมาตย์ เร็ว ๆ เข้า! ไป...ไป! ไปปล่อยหม่อมพ่อกลับจากคุกเร็ว ๆ ไอ้! เราสั่งให้คนไปกรีดฝ่าพระบาทเสียด้วย อำมาตย์รีบไปเร็ว ๆ อย่าให้อ้ายนั้นมันกรีดฝ่าพระบาทของหม่อมพ่อ ไป...ไป!”

“ดูกรอุบาสก พระพักตร์ของพระกุมารตอนนี้ชุ่มไปด้วยพระเสโทที่ไหลพราก พระกายสั่นระรัว พระสุรเสียงแหบเครือ พระ

โอรสผู้สิ้น มีพระอาการกระสับกระส่าย ประเดี้ยวลุก ประเดี้ยวนั่ง พระเนตรทั้งสองชุ่มมัว ในพระทัยคงจะสับสนปนเปไปด้วยพระดำริต่าง ๆ นานา สุดท้ายจะทำนายได้ และหลังจากทรงหยุดนิ่งไปครู่หนึ่ง ก็ตรัสขึ้นอีกว่า “ใครสามารถกลับมาบอกเราก่อนว่าหม่อมพ่อยังทรงมีพระชนมายุอยู่ เราจะรางวัลผู้นั้นด้วยทรัพย์นับโกฏิทีเดียว”

“ดูกรอุบาสก นำสงสารพระกุมารจริง ๆ พระอาการของพระองค์บอกได้ชัดว่า ทรงมีความโศกเศร้าเพียงใดที่ได้มาตัดสินพระทัยจำคุกพระบิดาไว้ และได้รับสั่งให้คนไปกรีดฝ่าพระบาทอีก หากข้าพเจ้ามาถึงพระองค์ว่า พระชนกของพระองค์ยังคงมีพระชนม์อยู่และคนที่รับสั่งไปกรีดฝ่าพระบาทนั้นยังไม่ได้ลงมือปฏิบัติการตามรับสั่ง พระองค์ก็คงจักทรงปลื้มปิติยินดีเป็นที่สุด แต่อนิจจา อำมาตย์ที่รับสั่งให้ไปกรีดพระบาท กับอำมาตย์ที่รับสั่งให้ไปฟังข่าวได้กลับมาทูลว่า พระเจ้าพิมพิสารสวรรคตเสียแล้ว ข้าพเจ้าเปรียบประหนึ่งลูกศรที่อาบด้วยยาพิษมีฤทธิ์กล้า ทิ่มแทงที่ดวงหทัยของพระกุมารฉะนั้น พระองค์ถึงกับวิสัญญีภาพสลดลง ครั้นทรงฟื้นขึ้นมา ก็ทรงบ่นรำพันต่าง ๆ นานา อย่างน่าเวทนาที่สุด พอทรงสร้างจากพระโคก ก็เสด็จไปยังพระตำหนักของพระนางเวเทหิ พระราชมารดา แล้วทรงหมอบกราบลงบนพระเพลา ทรงปริทวนการปานประหนึ่งจะสิ้นพระชนม์ทั้งสององค์”

ครั้นทรงสร้างลงบ้าง พระกุมารได้ตรัสถามพระมารดาว่า “หม่อมแม่ทราบไหมว่า หม่อมพ่อรักลูกมากเพียงใด?” ดำรัสถามนี้

ออกมาจากพระโอบุสที่สิ้นระริก และเป็นพระสุรเสียงที่แหบเครือ
 เจือไปด้วยพระอาการสะอื้นไห้ ซึ่งทำให้พระนางเมทนีทรงกันแสง
 ดั่งขึ้นอีกครั้งหนึ่ง และแล้วพระนางเจ้า ก็ทรงเล่าความหลังว่า
 ครั้งที่พระองค์ทรงแพ้พระครรรค์ ปรารภนาจะเสวยพระโลหิตจาก
 พระพนาของพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบ
 ก็ทรงกรีดพระโลหิตแล้วผสมกับน้ำถวายเป็นพระนางเสวยทันที
 ทั้งนี้เพราะทรงรักใคร่ในโอรสในพระครรรค์ แม้พวกโหราจารย์จะทูล
 ขอให้ประหารชีวิตเสียแต่อยู่ในพระครรรค์ เพราะจะเกิดมาเพื่อเป็น
 ศัตรูของพระองค์ ก็หาทรงเชื่อไม่ กลับทรงบังคับพระนางให้รักษา
 พระครรรค์ด้วยดี จนถึงวันประสูติ ครั้นเมื่อพระโอรสประสูติแล้ว
 ก็ทรงรักใคร่ทะนุถนอมยิ่ง ครั้งหนึ่งพระกุมารทรงมีแผลที่พระคชนี้
 และมีพระอาการเจ็บปวดมาก เพราะกลัดหนอง จึงทรงกันแสงไม่
 หยุดหย่อน พระพี่เลี้ยงปลอบโยนสักเท่าไรก็ไม่ทรงหยุด จึงนำ
 ถวายพระเจ้าพิมพิสาร ขณะประทับวินิจฉัยบรรดคดีอยู่ที่ท้องพระโรง
 เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทอดพระเนตรเห็นพระกุมารทรงกันแสง
 ก็ตรัสเรียกมาหา แล้วทรงกอดประคอง ปลอบโยนให้ทรงหยุดกันแสง
 แต่พระกุมารหาหยุดไม่ ทรงยกพระหัตถ์ข้างที่มีแผลขึ้นกวัดแกว่ง
 ไปมาด้วยความเจ็บปวด พระเจ้าพิมพิสารจึงทรงจับพระคชนี้ที่มี
 แผลนั้นใส่เข้าไปในพระโอบุสของพระองค์ ขณะนั้นเอง แผลก็
 แตกออกพระพุพพานเจือด้วยโลหิตก็ไหลออกจากแผลจนเต็มพระ
 โอบุสของพระเจ้าพิมพิสาร ครั้นจะทรงขับออก ก็จะต้องเอาพระ
 คชนี้ของพระกุมารออกจากพระโอบุสเสียด้วย ซึ่งถ้าทรงทำเช่นนั้น

พระกุมารก็จะทรงกันแสงอีก เพราะขณะที่พระดัตถนีอยู่ในพระโอษฐ์
นั้น พระกุมารทรงหยุดกันแสงแล้ว ฉะนั้น เพื่อมิให้พระกุมารทรง
กันแสงอีก พระองค์จึงทรงกลืนพระปุปะและพระโลหิตนั้นเสียเลย...
“นี่แหละลูก ความรักของบิดาของลูก” พระนางตรัสในที่สุด

“ดูกรอุบาสก เมื่อพระนางเจ้าเวเทหิทรงเล้ามาถึงตอนนี้
พระกุมารก็ทรงห้ามไว้ เพราะทรงตระหนักแน่พระทัยแล้วว่า
พระเจ้าพิมพิสารทรงมีความรักใคร่ในพระองค์มากเพียงไร แล้วทรง
ประณามพระองค์ว่า “ลูกชั่ว ลูกทรพี!” นับแต่นั้น พระกุมาร
ก็ทรงบรรทมสะดุ้งหวาดผวาลดลงมาทุกวาระกาล”

▶ พระเทวทัตดำเนินตามแผนสังหาร ▶

“คูรอุบาสก หลังจากที่พระกุมารได้ปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร ขึ้นผ่านราชสมบัติแห่งมครรัฐแล้ว อาตมาก็มีความสุขยิ่ง เพราะนั่นคือจุดหมายอันแรกตามแผนของอาตมาสำเร็จไปแล้วขั้นหนึ่ง ซึ่งเป็นแนวทางให้แผนขั้นต่อไปสำเร็จอีก ตอนนั้นอาตมาใจพอง นึกกระหึ่มอยู่ในใจ อย่างไรเสียเทวทัตจักได้ครองสงฆ์ เทียบเท่าองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่ นั่นหมายถึงพระเทวทัตสามารถปลงพระชนม์พระพุทธรเจ้าลงได้สำเร็จ ดังที่พระเจ้าอชาตศัตรูทรงปลงพระชนม์พระบิดาได้สำเร็จ ฉะนั้น

วันหนึ่ง อาตมาได้เข้าไปเฝ้าพระเจ้าอชาตศัตรู และเมื่อเราได้อยู่สองต่อสอง อาตมาก็ตรัสยกย่องพระวีรกรรมที่ทรงทำงานได้สำเร็จเยี่ยงชายชาติทหาร และแล้วก็ปรารภถึงตัวเองว่า :-

“ขอถวายพระพร งานซึ่งยากยิ่งเต็มไปด้วยขวากหนาม และอันตรายรอบด้านของมหาบพิตรนั้นก็สำเร็จลงแล้วด้วยดี แต่อาตมภาพเองนี้สิ ยังมีความหวังอันเลือนลอย ยังเป็นความฝันลม ๆ แล้ง ๆ น่าอนาถ! หรือว่าวาสนาของเทวทัตนี้มีเพียงแค่นี้เท่านั้น ใครหนอจะช่วยให้ความหวังของเราสำเร็จได้.....”

อชาตศัตรู “พระคุณท่านเทวทัตมีความประสงค์อะไร หรือจะให้ข้าพเจ้าช่วยจัดการให้ประการใด ก็จงแจ้งให้ทราบเถิด เพราะข้าพเจ้าได้พูดไว้แต่แรกแล้วว่า จะไม่ลืมคุณที่

ช่วยเหลือให้ได้ครองราชย์สำเร็จ”

อาตมา “ขอถวายพระพร อาตมภาพก็เคยถวายพระพรมหา-
 บพิตรไว้แต่ก่อนแล้วว่า หากมหาบพิตรปลงพระชนม์
 พระบิดา ได้เสวยราชสมบัติเป็นพระบรมกษัตริย์ได้สำเร็จ
 และอาตมภาพปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า ได้ครอง
 สังฆมณฑลได้สำเร็จ โลกนี้ก็จะจักเป็นของเราทั้งสอง
 คือ ทางอาณาจักร มหาบพิตรเป็นใหญ่ ฝ่ายข้าง
 ศาสนจักรอาตมภาพเป็นใหญ่ นี่แหละมหาบพิตรดำริ
 แห่งใจของอาตมภาพนั้นมืออย่างนี้ ขอถวายพระพร”

อชาตศัตรู “อ้อ! พระคุณเจ้าจะให้ข้าพเจ้าช่วยเหลือในการปลง
 พระชนม์พระพุทธเจ้ากระนั้นหรือ?”

อาตมา “ขอถวายพระพร อาตมภาพใคร่จะได้คนที่มื้อมือใน
 ทางธนูเป็นเยี่ยมสัก ๓๑ คน แต่ว่าอย่าให้เขารู้จักกัน
 และให้อาตมภาพได้พบกับเขาแต่ละคนก่อน
 ขอถวายพระพร”

“ดูการอุปาสก ต่อจากนั้นเราได้สนทนาเรื่องอื่น ๆ กันอีก ๒-๓
 เรื่อง พอได้เวลาอันสมควร อาตมาก็ถวายพระพรลา และต่อมา
 อีก ๒ วัน อาตมาก็ได้นักแม่นธนู ๓๑ คน แต่ละคนมิได้รู้จักกัน
 อาตมาได้นัดแนะตามแผนการดังนี้ คือ ให้นักแม่นธนูที่มีฝีมือเยี่ยม
 ยอด ๑ คน ไปดักทางคอยดักยิงพระพุทธเจ้าตรงจุดที่กำหนดให้
 และให้นักแม่นธนูอีก ๒ คนคอยดักยิงคนที่ ๑ ซึ่งเดินทางกลับมา
 ให้นักแม่นธนูอีก ๔ คนคอยดักยิงอีก ๒ คนที่ยิงคนที่ ๑ แล้วเดิน

ทางกลับมา ให้แก่นักแม่นธนูอีก ๘ คนคอยดักยิงนักแม่นธนู ๔ คน และให้นักแม่นธนูอีก ๑๖ คน คอยดักยิงนักแม่นธนู ๘ คน
 หนึ่ง อาตมาได้วางแผนสำหรับประหาร ๑๖ คนนั้นไว้เรียบร้อยแล้ว
 ด้วย ทั้งนี้อาตมามีความมุ่งหมาย เพื่อป้องกันมิให้ใครรู้ว่า พระพุทธ-
 เจ้าสิ้นพระชนม์เพราะอะไร หรืออย่างที่พูดกันว่า “ฆ่าปิดปาก”
 นั้นเอง”

“ดูรูปาสก เมื่ออาตมาได้จัดส่งนักแม่นธนูทั้ง ๓๑ คน
 ตามแผนการที่วางไว้โดยมิให้รู้กันนั้นแล้ว อาตมาก็ให้รู้สึกกระวน-
 กระวายใจ เพราะเกรงไปว่า เขาจะทำการไม่สำเร็จตามแผน
 จึงผุดลุกผุดนั่งทวนทวนในใจอย่างไรชอบกลบอกไม่ถูก ใจหนึ่งนึก
 ไปว่า หากเขาทำการสำเร็จ เราจะทำตัวเองอย่างไรดี จึงจะเรียกร้อง
 ความสนใจในหมู่สงฆ์ถึงขนาดให้ขายยกย่องว่าเป็นศาสดา? แต่แล้ว
 อาตมาก็ต้องสะดุ้งโหยง ทั้งกายเย็นชาไปหมด เมื่อได้รับข่าวว่า
 แผนการอันนั้นของอาตมาล้มเหลวเสียแล้ว! ตามข่าวเล่าว่า
 นักแม่นธนูคนแรก เตรียมลูกธนูพร้อมเดินออกจากกรุงราชคฤห์
 มุ่งหน้าไปยังป่าที่ประทับของพระพุทธเจ้า เขาบุกป่าฝ่าดงแฝงกายเข้า
 ไปจนมองเห็นพระพุทธองค์ เขาดีใจมากนึกกระหิ้มในใจว่า
 อย่างไรเสียวันนี้เขาคงจักได้รับรางวัลอันมหาศาลจากพระเทวทัต
 แน่นนอน เมื่อนึกอย่างนี้ ความเหนียวยากที่บุกป่ามาก็หายไปอย่าง
 ปลิดทิ้ง เขาแฝงกายขยับเท้าก้าวเข้าไปอย่างช้า ๆ เพื่อมิให้
 พระพุทธองค์ทรงรู้ตัวเขาก้าวเข้าไป ๆ จนคะเนได้ว่า ลูกธนูของ
 เขาไม่พลาดเป้าหมายแน่แล้ว จึงหยุด ดึงลูกธนูซึ่งอาบด้วย

ยาพิษออกจากแล่งที่สะพายไว้เบื้องหลัง พาดบนสายธนู และ
เหนี่ยวสายธนู ดูความพร้อมด้วยความชำนาญว่องไว เขาแน่ใจ
มากขึ้น เมื่อเห็นเป้าหมายนั้นนั่งนิ่งไม่กระตุกกระดิก เขาจึงดูให้
แน่ใจอีกทีหนึ่งว่า คนที่ตนกำลังจะฆ่านั้นกำลังทำอะไร เมื่อ
มองไป ๆ เขาก็ต้องตะลึง เพราะภาพที่เขาเห็นเป็นภาพแสดง
ถึงความสงบ เป็นอาการของผู้ไม่มีเวรไม่มีภัยแก่ใคร ๆ เป็นภาพ
ที่แสดงออกซึ่งเมตตากรุณา แก่คนและสัตว์ทั่วหน้าไม่มีแววแห่ง
ความอาฆาตพยาบาทเลยสักนิดเดียว ซึ่งผิดกับที่พระเทวทัตได้
บอกกับตนไว้ สมณะที่ตนเห็นนั้น นั่งขัดสมาธิหลับตาแต่ใบหน้า
แจ่มใส ริมฝีปากแดงเรื่อ ๆ คล้าย ๆ จะเผยอยิ้มกับเขา นอกจากนั้น
ยังมีรัศมีพุ่งออกจากกายรอบด้านเป็น ๖ สี คือ ๑ สีเขียวเหมือน
ดอกอัญชัญ ๒ สีเหลืองเหมือนหรรดาลทอง ๓ สีแดงเหมือนแสง
ตะวันอ่อน ๆ ๔ สีขาวเหมือนแผ่นเงินยวง ๕ สีหงสบาทเหมือน
ดอกหงอนไก่ ๖ สีเลื่อมพรายเหมือนแก้วลึก ขณะที่เขาจ้อง
มองดูอยู่นี้เอง ความรู้สึกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นแก่เขา โดยที่ไม่เคยรู้สึก
อย่างนี้มาก่อนเลย ตลอดเวลาแห่งการรับจ้างฆ่าคนมา ความรู้สึกนั้น
เขาเองบรรยายไม่ถูกว่าเป็นอะไร มันคล้ายกับความรักแต่แรง
ยิ่งกว่าความรัก ที่ต่างจากความรักอันสำคัญ คือความรักเมื่อเกิดขึ้น
ในอะไร ก็ใครจะได้สิ่งนั้น หรือบุคคลนั้นมาเป็นของตัวเอง แต่ความรู้สึก
อันนี้มีได้เป็นเช่นนั้น กลับรู้สึกจะให้อะไร ๆ ทุกอย่างแก่ท่าน
นี่จะไปไหน ท่าน นี่จะสารภาพความจริงต่อท่าน และนี่จะยอม
ตนเป็นคนรับใช้ท่านตลอดไป จิตใจที่เหี้ยมโหดได้หายไปอย่างน่า

อัศจรรย์ นี่หรือคือปสาทะ? พร้อมกับความรู้สึกอันนี้ เขาได้ค่อยๆ ลดมือที่ไถ่คันธนูลง เดินตรงเข้าไปหาสมณะนั้นโดยไม่รู้สึกตัว ตาจึงมองไปที่สมณะอย่างไม่กะพริบ ครั้นเดินเข้าไปใกล้ พระผู้มีพระภาค ก็ยืนตัวแข็งมืออาการสะทกสะท้านหวาดกลัว เหงื่อตัวไหลออกทุกขุมขน องค์พระทศพลทอดพระเนตรเห็นเขามีอาการดังนั้น ก็ตรัสปลอบใจเขาว่า “เข้ามาเถิด เจ้าอย่ากลัวเลย เราเป็นสมณะ ผู้วางศาสตราอาวุธเสียแล้ว มื้อมิได้เปื้อนเลือด เรามุ่งความสงบสุข ไม่ส่งเสริมการประหัตประหาร แต่ส่งเสริมการมีไมตรีต่อกัน มาเถิด เราไม่มีภัย และไม่เป็นภัยแก่ใคร”

นักแม่นธนูคนนั้น ครั้นได้ยินพระดำรัสอันเปี่ยมด้วยพระเมตตา กรุณาธิคุณดังนั้น ก็ค่อยสงบกายคลายวิตกหวาดกลัว วางดาบและโล่ ปลดแกลงธนูวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขบศีรชะลงแทบพระยุคลบาท แล้วกราบทูลว่า : -

“พระพุทธเจ้าข้า โทษมาถึงข้าพระองค์เพราะความโง่ เพราะความหลง เพราะอกุศลจิต ข้าพระองค์มีจิตประทุษร้าย คิดจะฆ่าพระองค์ จึงได้มาที่นี่ แต่บัดนี้ข้าพระองค์ระลึกได้แล้วดวงตาสว่างแล้ว ขอพระองค์ได้โปรดดโทษให้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด”

พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า

“เอาเถอะเจ้า เมื่อเจ้าเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตามธรรมเช่นนี้ เราก็รับโทษนั้นของเจ้า เพราะผู้ใดเห็นโทษ โดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตามธรรม มีความสำรวม

ต่อไป ผู้นั้นย่อมมีความเจริญในอริยวินัยได้”

จากนั้นพระพุทธองค์ได้ตรัสสอนอนุปุปพิกกา พรณนาเรื่อง
ทาน ศีล สวรรค์ และอาทิณพ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของ
กามทั้งหลาย แล้วทรงบรรยายถึงอานิสงส์แห่งการออกบรรพชาอัน
เป็นหนทางให้ข้ามพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ เมื่อทรงทราบว่าภุชนั้น
มีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตสูงขึ้น มีจิตผ่องใส
แล้ว จึงทรงแสดงอริยสัจ ๔ ในที่สุดเขาบรรลู่โสดาปัตติผลมีกมลสัน-
ดานสะอาด ปราศจากมลทิน ดุจผ้าที่ถูกซักฟอกจนสะอาดปราศจาก
สิ่งเปื้อนเปื้อน ฉะนั้น ครั้นสนทนากับพระพุทธองค์พอสมควรก็ทูลลา

พระพุทธองค์ตรัสบอกเขาว่า “เจ้าอย่าไปทางนั้นนะ เพราะ
พระเทวทัตได้ชวนักแม่นธนูไว้ ๒ คน เพื่อคอยดักยิงเจ้าอยู่ จง
หลีกไปทางโน้นเถิด” เขารับพระดำรัสแล้วจากไปด้วยจิตใจสดชื่น
แจ่มใส ซึ่งผิดกันไกลกับเมื่อตอนเข้ามา เพราะคราวนั้นเขามี
แต่ความหวาดผวากลัวว่าจะไม่สำเร็จบ้าง กลัวว่าจะถูกศัตรูประทุษ-
ร้ายตอบบ้าง กลัวว่าเมื่อทำเสร็จแล้ว จักไม่ได้รางวัลบ้าง

นี่กระมัง? อุบาสก ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

อถ ปาปานิ กมฺมานิ กรํ พาโถ น พุชฺชติ

เสหิ กมฺเมหิ ทุมฺเมโธ อคฺคิทฺทฺโฆว ตปฺปติ

คนพาลมีปัญญาทราม ทำกรรมชั่วอยู่ไม่รู้สึกละอายเดือดร้อน
เพราะกรรมของตน เหมือนถูกไฟไหม้ฉะนั้น

“ดูกรอุบาสก เมื่อนักแม่นธนู ๒ คน ที่คอยดักยิงคนที่ ๑
รออยู่เป็นเวลานานเกินประมาณแล้วก็คิดว่า ชายคนนั้นคงจะ

ไปทางอื่นเสียแล้ว หรือไม่ก็คงจะถูกศัตรูฆ่าตายเสียแล้ว จึงได้เดินตามทางเข้าไปดู ครั้นเดินไป ๆ ก็เห็นสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับเด่นเป็นสง่าอยู่ ก็เกิดความรู้สึกทำนองเดียวกับคนแรก และเมื่อเข้าไปใกล้ก็ได้รับฟังพระธรรมเทศนา และอุบายอันชั่วร้ายของพระเทวทัตได้ดี แล้วทูลลากลับไปด้วยใจเป็นสุข แม้คนอื่น ๆ ก็มีความคิดทำนองเดียวกัน และได้ฟังธรรมเทศนา บรรลุธรรมตามสมควรแก่อุปนิสัยแห่งตน ๆ จนทุกคน นี่แหละอุบายที่ทำให้อาดมาเจ็บใจยิ่งนัก.....”

“ดูกรอุบาลก พ้ออาดมาได้รับข่าวว่า นักแม่นธนูทั้ง ๓๑ คน ได้กลับตนเป็นพุทธสาวกไปหมดแล้ว ก็ให้เศร้าเสียใจเป็นที่สุด นับเป็นความผิดหวังครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดของอาดมา อาดมาเพ็งมาคิดได้ในบัดนี้ว่า ความผิดหวังพลาดหวังนั้นเป็นความทุกข์จริง ๆ สมจริงตามพระพุทธพจน์ที่ว่า ขมปิฏฐิ น ลกฺขิ ตมปิ ทุกขํ ปุรารณา สิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้น เป็นทุกข์ อนึ่ง ความทุกข์อันเกิดจากความผิดหวังนี้จะมีมากหรือน้อย ก็ต้องขึ้นอยู่กับความหวังมากหรือน้อย คือหวังมากก็ทุกข์มาก หวังน้อยก็ทุกข์น้อย อย่างอาดมาครั้งนั้นหวังมาก นึกว่าสำเร็จแน่ ๆ ฉะนั้น เมื่อผิดหวังจึงมีความทุกข์มาก”

“ดูกรอุบาลก ขณะนั้นอาดมาคิดจะฆ่าตัวตายเสียให้พ้นอาย แต่ก็กลับคิดได้ว่า ผู้ฆ่าตัวตายคือผู้พ่ายแพ้แก่ชีวิต เป็นผู้อ่อนแอผู้หลง เพราะชีวิตคือการต่อสู้ เมื่อรักก้าวหน้าก็ต้องต่อสู้มันต่อไปสักวันหนึ่งคงจะชนะแน่ เมื่อคิดได้ดังนี้ก็ทำให้มีกำลังใจขึ้น จึงคิดหาทางต่อไป ครั้นแล้วอาดมาก็คิดว่า การใช้ให้คนอื่นไปฆ่า

ก่อนหน้าที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จขึ้นไปเล็กน้อย อาตมากระยะทางที่จะเสด็จผ่านมาและที่ที่อาตมานั่งให้พอเหมาะพอดีกัน คือไม่ให้ห่างกันนัก และไม่ใกล้นัก คาดว่าพอเสด็จผ่านมา ก็จะมีกลิ่นก่อนศิลาอันใหญ่ซึ่งเตรียมไว้ดีแล้วลงตรงพระเศียรพอดีพอดีทีเดียว ในขณะที่เตรียมพร้อมรอกอยการเสด็จมาอยู่นั้น แหม! เวลามันช่างเดินช้าเสียเหลือเกิน รู้สึกว่ามันไม่ได้วิ่งอย่างเคย แต่มันค่อย ๆ คลานไปที่ละนิด ๆ อย่างน่ารำคาญใจยิ่ง อุชชิอุบาสก แท้จริงเวลามันก็ไปอย่างธรรมดา ไม่ได้เข้าใครออกใคร และหาได้ช้าลง และเร็วขึ้นตามความปรารถนาของใครเลย แต่ใจของพวกเราสิ อุบาสก มันเร็วช้าตามแรงแห่งความปรารถนา หากปรารถนามากและปรารถนาอยากให้อำนาจเร็ว ๆ ใจก็เร่งเวลาให้เร็วเข้าเพื่อให้ทันกับใจที่ร้อนนั้น อย่างเช่นอาตมาในขณะนั้นเป็นตัวอย่างด้วยความใจร้อนอยากให้อำนาจที่พระพุทธเจ้ามาเร็ว ๆ จึงรู้สึกว่าเวลามันช้าไปถนัด และนี่ก็สาปแช่งเวลาอยู่ในใจอย่างคนอารมณ์เสีย

ครั้นพอถึงเวลาที่กำหนด พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยหมู่ภิกษุสงฆ์จำนวนหนึ่งก็เสด็จมา ทรงนำเสด็จหมู่สงฆ์มาอย่างช้า ๆ อาตมาจับไม้ซึ่งเตรียมไว้จัดศิลาแท่งที่บและใหญ่มากก้อนหนึ่ง แต่... แปลก! แปลกจริง ๆ อุบาสก มือไม้สั่น...สั่นจริง ๆ ถึงจะปลูกปลอบใจให้หายสั่นสักเท่าใดก็ไม่สำเร็จ พอพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงจุดหมาย อาตมาพยายามแข็งใจจัดก้อนศิลานั้นสุดแรงเกิด ก้อนศิลานั้นได้กลิ้งลงด้วยเสียงดังลั่นสนั่น อันเกิดจากการครูดถูเสียดสี

กันและกระทบกัน หมู่สงฆ์ที่ตามเสด็จต่างกึ่งงันด้วยความตกตะลึง
 อดมาเองก็รู้สึกหัวใจเต้นแรงมาก ก่อนศิลาัมจุราชนั้น
 กลิ้งฝ่าหมอกและก้อนหิมะในตอนเช้าลงไป ๆ ครันพอใกล้จะถึง
 พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็มีเสียงกระทบกันสนั่นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง
 คราวนี้ มันได้แตกกระจายออกเป็นสะเก็ดชิ้นเล็กชิ้นน้อย บินว่อน
 ร่อนถลาไปยังทิศต่าง ๆ กัน ในจำนวนสะเก็ดเหล่านั้น สะเก็ดอัน
 หนึ่งวิ่งตรงลงถูกพระบาทของพระพุทธองค์เพียงเบา ๆ พอทำให้
 ห้อพระโลหิตเท่านั้น ดุชิอุบาสก เดชะบุญบารมีของพระองค์แท้ ๆ
 เหตุให้เป็นไป แม้แต่ก้อนศิลาซึ่งหาว่ามีวิญญาณมิได้ มันก็ยังสำนึก
 ถึงความมีพระคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า อดมาซึ่งเป็น
 สาวกของพระองค์แท้ ๆ กลับมีใจโหดร้าย อาฆาตพยาบาทในพระ
 องค์ได้ คิดแล้วมันให้เจ็บใจตัวเองแท้ ๆ แต่ช่างมันเกิดอุบาสก
 นั้นเป็นเหตุการณ์ที่เป็นไปแล้ว เป็นอดีตที่เราไม่สามารถจะนำกลับ
 มาได้อีก จะทำให้ดีไม่ได้แล้ว นอกเสียจากจะทำดีต่อไป เพื่อลบล้าง
 ความชั่วในครั้งก่อนเท่านั้น”

“ดูรูปอุบาสก อดมาขอเล่าความเป็นไปในเข้าวันนั้นต่อไป
 ในบรรดาภิกษุสงฆ์ซึ่งยืนงงกันอยู่ครู่หนึ่งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ชื่อ
 อานนท ซึ่งเดินเป็นที่สองของพระพุทธองค์ ได้รู้สึกตัวก่อนใคร ๆ
 และวิ่งเข้าไปประคองพระพุทธเจ้าไว้ขณะที่ทรงชวนเขาไปนินหนึ่ง
 แล้วพระภิกษุรูปอื่น ๆ ก็ทยอยกันเข้าเฝ้าทูลถามพระอาการ
 พระพุทธองค์ตรัสตอบด้วยพระสุเสียงเป็นปกติว่า พระองค์มิได้ทรง
 เจ็บปวดอะไร ตรัสแล้วจะเสด็จต่อไปเพื่อประทับที่เขาคิชฌกูฏ แต่พระ

อานนท์ทูลขอให้เสด็จไปพักที่อัมพวันวิหาร เขตนครราชคฤห์ ซึ่งนายแพทย์ชีวกโกมารภัจถวาย เพื่อให้นายแพทย์ชีวกโกมารภัจถวายการพยาบาล เพราะนายแพทย์ชีวกได้พิจารณาตัวต่อพระพุทธรองค์ไว้ว่า หากพระพุทธรองค์ทรงอาพาธด้วยสาเหตุใด ๆ ก็ตาม ขอให้ท่านได้รับใช้พระพุทธรองค์ เมื่อท่านอานนท์ทูลดังนั้น พระภิกษุอื่น ๆ ก็เห็นด้วย ช่วยกันทูลอาราธนาให้พระองค์เสด็จไปพักที่อัมพวันวิหาร พระองค์จึงได้เสด็จนำหน้าหมู่สงฆ์ตรงไปยังอัมพวัน โดยมีได้ทรงแสดงอาการเจ็บปวดอะไรเลย....แต่...อาตมาซิ! อุบาสก อาตมาเจ็บช้ำน้ำใจเป็นที่สุด ความโกรธอันเป็นเสมือนดวงอัคคีดวงใหญ่ ได้ลุกลามเพิ่มทวีความร้อนขึ้นอีกอย่างมากมาย เกือบจะทำให้อาตมากระโຈนจากหน้าผาอันสูงชันนั้นเสียแล้ว เพราะความโกรธต่อตัวที่ทำงานไม่สำเร็จ นี่แหละอุบาสกผลที่อาตมาได้รับในครั้งนั้น มันเป็นผลที่ให้โทษแก่ตนเอง ไม่มีคุณความดีอะไรเกิดขึ้นเลย นอกจากความโกรธเจ็บใจ ความอาย

ครั้นพระพุทธรเจ้าและเหล่าภิกษุสงฆ์ได้เสด็จไปแล้ว อาตมาก็เดินลงมาจากที่นอนอย่างอิดโรย กลับไปสู่ที่พัก พอถึงก็ทุ้มตัวลงนอนครุ่นคิดถึงวิธีใหม่อยู่ต่อไป ดุซิดูบาสกยัง-ยังไม่นึกถึงโทษยังอาฆาตอยู่ต่อไป น่าแปลกจริง ๆ ”

“ดูกรอุบาสก แมลงเม่าที่พยายามบินเข้ากองไฟนั้น เพราะมันไม่รู้จักร้ายร้ายของไฟอันใด อาตมาในขณะนั้นก็ฉนั้นนั้น แม้จะประสบกับความผิดหวังมาแล้วหลายครั้ง แต่ก็ยังไม่รู้สึกตัว เพราะเข้าใจผิดอยู่ว่า กรรมนั้นไม่สนองผลอะไร ในปัจจุบันได้ หากไม่มี

ใครจับได้ไล่ทัน

ในคืนนั้นเอง อาตมาก็ตกลงใจดำเนินการขึ้นไปและคิดว่าเป็นขั้นแตกหักกันทีเดียว หากสำเร็จตามขั้นนี้ ก็หวังได้ว่าต้องมีการตายเกิดขึ้นอย่างแน่นอน บางทีอาจจะเป็นตายหมู่กันก็ได้ เท่ากับเอาสุ่มใหญ่ครอบลงในมหาสมุทร คงจักได้ทั้งปลาเล็กและปลาใหญ่เป็นแน่แท้ นี่ก็ได้อย่างนี้แล้วอาตมาก็ค่อยขึ้นใจขึ้น มีกำลังจิตใจขึ้น

ครั้นพอรุ่งเช้าฟ้าสว่าง ๆ นกกากำลังเริ่มออกจากรังบินไปสู่ที่หากิน ไก่ป่าโง่งคอยส่งเสียงขันประชันรุ่งอยู่เจื้อยแจ้ว อาตมารีบลงลงครองจีวรจับบาตรขึ้นตะพายบา ก้าวย่างจากกุฏิที่พัก รีบจรอย่างรีบร้อนเข้าสู่พระราชวัง แม้นายทวารบาลกล่าวทัดทานห้ามไว้ก็ไม่ฟัง อ้างว่ามีรับสั่งให้เข้าเฝ้า เพราะเป็นพระอาจารย์เจ้าที่ปรึกษา หากไม่ให้เข้าก็เท่ากับเป็นการทำผิดต่อราชการ โทษถึงประหารชีวิต นายทวารบาลต่างก็กลัวความผิด จึงเปิดประตูอนุญาตให้อาตมาเข้าไปได้ ขณะที่อาตมาเข้าไปถึงปราสาทนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูยังคงบรรทมอยู่ในห้องบรรทม แต่ด้วยความรีบร้อนและใจร้อน อาตมาจึงสั่งให้องครักษ์ที่ทำหน้าที่เฝ้ายามรักษาอยู่เข้าไปทูลพระเจ้าอชาตศัตรูให้ทรงตื่นบรรทม และเมื่อองครักษ์ทำตามคำสั่งของอาตมา พระเจ้าอชาตศัตรูราชานุ่มซึ่งได้ครองราชย์เพราะอาตมา ก็เสด็จออกมาต้อนรับอาตมาด้วยพระอัธยาศัยไมตรีดุจดั่งเดิม แล้วทรงนำอาตมาเข้าสู่ห้องที่มิดชิดห้องหนึ่ง ซึ่งเป็นห้องที่ทรงปรึกษาข้อราชการของพระองค์ แล้วการสนทนาก็เริ่มขึ้น

อชาตศัตรู “นมัสการพระคุณเจ้าที่เคารพ พระคุณเจ้ามีธุรกิจอันใด จึงรีบร้อนมาหาข้าพเจ้าแต่เช้าตรู่อย่างนี้เชียว? อ้อ! แล้วเรื่องส่งนายขมังธนู ๓๑ คน ไปนั้นนะเป็นอย่างไรบ้าง?”

อาตมา “ขอถวายพระพร อาตมภาพมาเฝ้าก็เพื่อทูลความข้อนั้นนั่นแหละให้ทรงทราบ มหาบพิตร”

อชาตศัตรู “กิติติเตียว ข้าพเจ้าคอยฟังข่าวอยู่เหมือนกัน เป็นอย่างไร สำเร็จแล้วหรือท่าน?”

อาตมา “ขอถวายพระพร นักแม่นธนูที่ทรงมอบให้ไปนั้นใช้ไม่ได้เลย มหาบพิตร ไปเข้าด้วยกับพระสมณโคดมหมด....”

อชาตศัตรู “โธ! อ้ายพวกนั้นมันเลวร้ายอย่างนั้นเชียวหรือ? นี่หมายความว่า อ้ายใจพวกนั้นมันไปแฉเรื่องราวที่ข้าพเจ้ากับพระคุณเจ้า จะฆ่าพระสมณโคดมให้สมณโคดมฟังหมดแล้วสินะ?”

อาตมา “ขอถวายพระพร เป็นอย่าง التيทรงเข้าพระทัยมหาบพิตร”

อชาตศัตรู “แล้วจะทำอย่างไรต่อไปละท่าน?”

อาตมา “ขอถวายพระพร ที่อาตมภาพมาเฝ้าวันนี้ก็ด้วยธุรกิจอันนี้เองแหละ มหาบพิตร คืออาตมภาพคิดว่า การจะใช้คนใด ๆ ไปทำการอีกก็ได้แต่สำเร็จได้ยากเพราะพระสมณโคดมมีวาทศิลป์ดี ลงใครได้

ฟังท่านพูดเสียก่อนแล้ว ข้าท่านไม่ลงแน่ อีกอย่าง
หนึ่ง คนมีความคิด แม้เราจะให้รางวัลเขามาก ๆ ก็
ตามเขาต้องคิดว่าเขากำลังจะฆ่าพระ เขาต้องนึก
กลัวบาป เกรงบาปอยู่บ้างเป็นธรรมดา เพราะไม่
ได้โกรธอะไรกัน เขาคงจะฆ่าไม่ลงอยู่ดี ดังมี
ตัวอย่างมาแล้ว มหาบพิตร?”

อชาตศัตรู “อ้อจริง! เมื่อเราไม่ใช้คน ที่นี้เราจะใช้ใครละท่าน?”

อาตมา “ขอถวายพระพร นาฬาคีรีนั้นเ็น มหาบพิตร ธรรม-
ดาว่าสัตว์ดิรัจฉาน มันย่อมไม่รู้บุญบาป ผู้มีบุญมี
คุณอะไรต่อใครหรือ และยิ่งบัดนี้นาฬาคีรีราช
พาหนะของมหาบพิตรกำลังตกมันอยู่ด้วย มันยิ่งเพิ่ม
ความดุร้ายขึ้นมากทีเดียว หากทรงอนุญาตให้
อาตมภาพจัดการละก้อ สำเร็จแน่ มหาบพิตร”

อชาตศัตรู “พระคุณเจ้าจะอย่างไรกับเจ้าช้างนั้นล่ะ?”

อาตมา “ขอถวายพระพร อาตมภาพจะให้นายความ
ช้างปล่อยออกในตอนเช้า ขณะที่พระสมณ
โคดมออกเที่ยวบิณฑบาต มหาบพิตร”

อชาตศัตรู “ความคิดของพระคุณเจ้า ก็เข้าที่คืออยู่หรือท่าน
แต่ว่าข้าพเจ้าเห็นว่ามันไม่ค่อยเหมาะนะท่าน ด้วย
ว่าเจ้าช้างนี้มันดุร้ายมาก หากปล่อยออกแล้ว
มันจะไม่ทำร้ายแต่เฉพาะพระสมณโคดมของท่าน
มันจะเที่ยวทำร้ายร่างกายประชาชนชาวพระ-

นกร ทั้งลูกเล็กเด็กแดงให้ได้รับความเดือดร้อน
ไปตาม ๆ กัน ความข้อนี้นี้พระคุณเจ้าคิดถึงบ้างหรือ
เปล่าเล่า?”

อาตมา “ขอถวายพระพร คนเรากล้าปรารถนาจะได้รับความ
สุขอันไพบูรณ์ ก็ไม่ควรที่จะห่วงใยถึงสุขเพียงเล็กน้อย เราประหารพระสิทธิตะโคดม ก็เพื่อหวัง
ความเป็นใหญ่ ไฉนจึงทรงยกความทุกข์ของประ-
ชาชนเพียงเล็กน้อยขึ้นมาเป็นเครื่องกีดขวางความ
สำเร็จเสียเล่า? อันช้างนาพาคิริที่กำลังเฆมมัน
ตกปลอกอยู่ที่โรงช้างต้นนั้น พร้อมทั้งจะฆ่าคนทุก
คน และอาตมภาพเชื่อว่า ประชาชนก็คงทราบกัน
แล้วว่าช้างนี้กำลังเฆมมัน ครั้นพวกเขาเห็นช้าง
นาพาคิริวิ่งไป พวกเขาไม่อยากจะคงจกวิ่งหนีเอา
ตัวรอดไปได้เอง ข้อนี้นี้หาบพิตรไม่ต้องทรงปริ-
วิตกไปเลย”

อชาตศัตรู “แล้วพระสมณโคดมเล่า เมื่อเห็นช้างเข้าจะมี
วิ่งหนีด้วยหรือท่าน?”

อาตมา “ขอถวายพระพร พระสมณโคดมไม่วิ่งหนีหรอก
เพราะท่านเคยสอนพระสาวกว่า “ช้างทรงที่ประ-
ดับด้วยเครื่องประดับต่าง ๆ หากวิ่งไม่งาม พระ-
ราชาก็ไม่งาม สตรีวิ่งก็ไม่งาม สมณะผู้มีศีลวิ่ง
ก็ไม่งาม” ข้อนี้นี้แหละหาบพิตร อาตมภาพจึง

มั่นใจว่า พระสมณโคดมคงไม่วิงวอน และนั่นแหละคือทางสำเร็จของเรา หากมหาบพิตรทรงเห็นด้วยละก็ อาตมภาพจะจัดการเองโดยตลอด มหาบพิตรไม่ต้องจัดการใด ๆ เลย ขอแต่ให้รับสั่งให้นายความภูซำทำตามคำสั่งของอาตมภาพเท่านั้น ขอถวายพระพร”

“ดูกรอุบาลก ในที่สุด พระเจ้าอชาตศัตรูกษัตริย์หนุ่มผู้อยู่ภายใต้อำนาจของอาตมา ก็ทรงอนุญาตให้อาตมาจัดการโดยเด็ดขาดแต่ผู้เดียว ทั้งนี้ เพราะพระองค์ทรงเชื่อถืออาตมาในฐานะพระอาจารย์ผู้ยิ่งใหญ่ เมื่ออาตมาได้รับพระบรมราชานุญาตเช่นนั้นแล้ว ก็ถวายพระพรลากลับที่พักอย่างสบายใจที่สุด นึกในใจว่า คราวนี้ต้องสำเร็จแน่ ๆ สิทธิทัตตะเอ๋ย พวกรุ่นนี้เข้า ท่านคงจะประสพกับคำว่า แพ้ บ้างละ”

ดูกรอุบาลก พอพระอาทิตย์อุทัยแสงเงินแสงทองขึ้นทางขอบฟ้า ณ เบื้องบูรพาทิศ เมฆหมอกที่ลอยลิบ ๆ อยู่แถบนั้นกระทบกับแสงเงินแสงทอง ทำให้ดูงามอร่ามตาน่าใคร่ชมยิ่งนัก อาตมาซึ่งจำวัดไม่หลับมาทั้งคืน เพราะเต็มตื่นด้วยปริวิตกต่าง ๆ นานา ครั้นได้เห็นแสงเงินแสงทองส่องฟ้าก็รีบครองผ้า คมนการเข้าสู่พระราชวัง พระนครราชคฤห์ในยามเช้าเจี๊ยะสงัด ผู้คนกำลังหลับนาน ๆ จึงจะได้ยินเสียงผู้คนไอและจาม และมีเสียงปลุกกันให้ลุกขึ้นทำงานมีเสียงเด็กร้องขอกินนมแม่ อาตมารีบเดินแผ่กายเข้า ไปจนถึงโรงช้าง ปลุกนายความภูซำให้ลุกขึ้น โดยอ้างพระบรมโอง-

การของพระเจ้าอชาตศัตรูให้นำช้างนาฬาคีรีออกจากโรงช้าง
นายควาญช้างก็อนุญาตโดยดี เพราะรู้ว่า อาตมาเป็นพระราช
วัลลภที่โปรดปรานของเจ้านายเหนือหัวของตน อาตมาให้นาย
ควาญช้างมอมเหล่าที่เตรียมไปแก่ช้างนาฬาคีรี ช้างนาฬาคีรีซึ่งเมา
มันอยู่แล้วพอได้ดมเหล่าเข้าไปอีกก็ยิ่งเมาใหญ่ ตาแดง มันทกหนัก
ขึ้น อาตมากะคะเนว่าพอได้เวลาที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่นคร
ราชคฤห์ ก็ให้ควาญช้างทีมแหงด้วยเหล็กให้จับและไถ่รัด
แล้วปล่อยออกจากโรงทันที แล้วแอบสังเกตการณ์อยู่”

“ดูกรอุบาลส ทันทิที่ช้างนาฬาคีรีหลุดออกจากปลอกได้
มันก็วิ่งออกนอกโรงช้าง แล้วถลันออกนอกประตูวังสวนนอก
ด้วยกำลังเมามัน ประชาชนชาวนครราชคฤห์ที่ออกจากบ้านแต่เช้า
เพื่อทำธุระกิจ กำลังเเน่กันอยู่ ณ บริเวณประตูเมืองบ้าง
ตามร้านตลาดต่าง ๆ บ้าง พอเห็นช้างนาฬาคีรีวิ่งเข้ามา ต่างก็พา
กันกระจายออกด้วยความหวาดกลัวภัยแห่งชีวิต เสียงร้องกรีดหวีด
หวาดทึงสิ่งของกองเกลื่อนกลาดไปตามทาง บางคนก็เเก่เมาก้าว
ย่างไปไม่ทันก็ถลันลงข้างคู นอนคุตคู้ขอความช่วยเหลืออยู่แข็ง
แะ ฟังไม่ได้ศัพท์ ช้างนาฬาคีรีที่กำลังเมามันหนักและเมาเหล่า
จัด ก็เข้าทำลายสิ่งของจนแตกกระจัดกระจาย เข้าทำร้ายชีวิตหญิง
ชายทุกคนที่ขวางหน้า ไม่เลือกว่าลูกเล็กเด็กแดงอย่างไร วิ่งไล่แหง
โน่นเเทงนี้เรื่อย ๆ ไป เข้าที่ไหนบ้านไหน ประชาชนก็แตกตื่นพากัน
วิ่งหนีตะโกนส่งเสียงให้สัญญาณกันอยู่ยิ่งมี เพื่อให้ทุกคนหนีภัย
แห่งชีวิต”

“ดูกรอุบาลก เพียงระยะเวลาอันสั้น พระอาทิตย์เพิ่งจะสาธ
แสงแสดงความร้อนของมันเพียงอ่อน ๆ เท่านั้น ประชาชนในมหา
นครราชคฤห์ ก็รู้กันทั่วแล้วว่า นาฬิกิริถูกปล่อยออกอาละวาดทำ
ลายทุกอย่างที่ขวางหน้า ดังนั้น ถนนสายใหญ่ซึ่งเคยมีผู้คนสัญจร
ไปมาจอแจ ตั้งแต่รุ่งอรุณจนพลบค่ำเสมอมานั้น บัดนี้ดูอ้างว้าง
เปล่าอย่างผิดตา ที่มีเดินอยู่ก็แสดงอาการกระวนกระวาย ที่กระซิบ
กระซิบกันอย่างรีบร้อนก็มี แต่ส่วนมากได้หลบหนีซ่อนตัวอยู่ใน
ที่ปลอดภัย บางพวกที่อยากดูเหตุการณ์ข้างหน้า หรือว่าชอบ
ผจญภัยก็ได้ปีนขึ้นไปนั่งดูอยู่บนกำแพงก็มี ที่แอบมุงกำแพงดูก็
มี ขึ้นบนร้านริมถนนเฝ้าดูความสับสนของผู้คนข้างล่างก็มี
สรุปว่า พวกขวัญอ่อนต่างตกอกตกใจจนขวัญหนีดีฝ่อก็มีมาก
ส่วนพวกชอบผจญภัยเฝ้าดูเหตุการณ์ความเป็นไปจึงไม่หนี ก็มี
จำนวนมากเช่นเดียวกัน

ว่าตบนั้น ทางถนนใหญ่ตอนหนึ่งซึ่งทอดยาวมาจากพระเวฬุ
วันมหาวิหารผ่านท้องทุ่งมุ่งเข้าสู่พระนครราชคฤห์ ได้ปรากฏ
บรรพชิตผู้ห่มผ้าอ้อมผาดหมูหนึ่ง เดินมาเป็นแถวยาวเหยียด มี
อาการล้าวมสงบน่าเลื่อมใสของผู้พบเห็นยิ่งนัก องค์ที่นำหน้านั้นมี
ผิวพรรณสดใสดังแสงอาทิตย์อุทัยก็ปานกัน วงพักตร์นั้นอ่อนโยน
ฉายแสงแห่งความเมตตาปราณี ทำให้เกิดความชื่นชมโสมนัสยินดี
ในยามเช้า บรรพชิตรูปนี้คือองค์พระพุทธานุเจ้าผู้ศาสดา ซึ่งเป็นคู่
อาฆาตของอาตมานั่นเอง เมื่อเสด็จมาถึงบ้านหลังหนึ่ง ประชาชน
บนเรือนร้องตะโกนกราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ได้โปรด

เสด็จหนีไปโดยเร็วเกิดเพราะบัดนี้มีข่าวลือกันว่า พญาช้างนาพาคิริ อันตกมันอยู่แล้ว ถูกมอมเหล้าและถูกแทงจนบันดาลโทสะ กำลังออกอาละวาดทำร้ายประชาชนและบ้านเรือน ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ให้พินาศสิ้นได้ยั้วว่ากำลังบ้ายหน้ามาทางนี้แล้ว พระเจ้าข้า อย่าเสด็จไปเลยจะเป็นอันตราย”

“ดูกรอุบาสก เมื่อพระพุทธรองค์ได้ทรงทราบเช่นนั้นแล้ว แทนที่จะทรงหวาดกลัว แต่เปล่า พระองค์ทรงมีอาภากรอันสงบดุจเดิม และทรงมีพระพุทธรูปภาตรัสตอบแก่ผู้หวังดีคนนั้นว่า “ดูกรอุบาสก อย่าวิตกไปเลย เพราะเราจะกำราบช้างที่ถูกทำร้ายจนโกรธ บ้าเลือดเมามันนั้นให้สงบลงได้ เรารู้เหตุการณ์ล่วงหน้ามาก่อนแล้ว” ครั้นแล้วก็เสด็จต่อไปอย่างปกติ

ทันใดนั้นเอง ก็มีเสียงแปรปรวนดังลั่นราวกับฟ้าร้อง เสียงนั้นมีการยึดด้วยอำนาจโทสะ และพร้อม ๆ กับเสียงนั้น ก็มีเสียงโครมครามของวัตถุที่พังทำลายลง เสียงผู้คนตรงที่เสียงดังนั้น ร้องโหวกเหวกโวยวายกันจ้าละหวั่น มีเสียงผีทำก่าวร้องอย่างตกใจ แต่พระจอมไตรศาสดาของเรายังคงเสด็จนำหน้าสงฆ์ไปอย่างปกติภาพ ชายคนหนึ่งถลันออกมาจากมุมกำแพงตรงเข้าไปคุกเข่า เฉพาะพระพักตร์ กราบพูลละล้าละลักว่า “ช้างมาแล้ว! ๆ ขอพระพุทธรองค์ทรงหนีไปเถิด” แต่พระองค์ทรงแย้มสรวลปลอบใจชายคนนั้นแล้วเสด็จต่อไป

ขณะนั้น นาพาคิริชูงวง หูชัน หางชี้วิ่งไล่ล่าเข้ามา ๆ บรรดาพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ที่ตามเสด็จเริ่มจะวิตกกังวลใจ พวกนักกราบ

ทูลให้เสด็จกลับ พระองค์ตรัสปลอบภิกษุทั้งหลายว่า “มาเถิดภิกษุทั้งหลาย เธออย่ากลัวเลย ข้อที่บุคคลจะปลงชีวิตตกคดด้วยความพยายามของผู้คนนั้น ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส เพราะตกคดทั้งหลายหาได้ประณีตพยานด้วยความพยายามของผู้คนไม่”

ขณะที่พระพุทธองค์ทรงปลุกปลอบใจพระภิกษุสงฆ์อยู่นั้น ช่างนาฬาคิริกำลังไล่สตรีลูกอ่อนคนหนึ่งมาอย่างกระชั้นชิด พระสารีบุตรและพระมหาเถระผู้มีฤทธิ์หลายรูป ทูลอาสาจะไปปราบพญาช้าง แต่พระพุทธองค์ทรงห้ามไว้ ครั้นช้างนั้นวิ่งเข้ามาใกล้พระอานนท์พุทธอุปัฏฐาก ได้ขัดพระพุทธฎีกาออกไปยืนข้างหน้า พระพุทธองค์ตรัสจะลงชีวิตถวายเป็นพุทธบูชา พระพุทธองค์ตรัสให้กลับถึง ๓ ครั้ง ท่านไม่ยอมกลับ แต่พระพุทธองค์ทรงให้พระอานนท์กลับได้รัยอำนาจอิทธิบาทสังขาร บัดนั้นเอง สตรีที่กำลังวิ่งอุ้มลูกหนีช้างมานั้นก็มาถึงที่ประทับยืน และได้ทิ้งลูกน้อยของเธอไว้ตรงเบื้องพระพักตร์ แล้ววิ่งหนีเอาตัวรอดไป ทารกนั้นส่งเสียงร้องด้วยความตกใจ และเจ็บปวด จึงดิ้นกระเสือกกระสนอยู่เบื้องพระพักตร์นั้นเอง และระยะชั่วพริบตาเดียวนั้น เจ้าช้างอันเฒ่ามันนั้น ถลันเข้ามาเพื่อจะเหยียบทารกนั้นให้แหลกไปกับเท้าอันมหึมาของมัน แต่เป็นที่น่าอัศจรรย์! ท่านอุบาลก พระผู้จอมครูของหมู่พระสาวกนั้นมิทรงหวาดหวั่นพรั่นพรึงแต่สักนิดเลย คงประทับยืนเฉยเหมือนเหตุการณ์เป็นปกติ พระเนตรมองตรงไปยังนาฬาคิริ แม้พระไมตรีการุณยจิตไปยังช้างนั้นอย่างแน่นแฟ้น แล้วปลงพระสุสเสียงอันอ่อนโยนไพเราะว่า “นาฬาคิริเอ๋ย เจ้าเป็นช้างที่ดีมาแต่ก่อน บัดนี้

ได้ถูกเขามอมด้วยเหล้า แล้วยังถูกแทงถูกสับด้วยปฏึก จนเจ็บปวด บังเกิดโทสจิตเห็นปานนี้ นาฬาคีรีเอ๋ย ที่เจ้าถูกเขาทำเหินปานนี้ ก็เพื่อที่จะให้เจ้ามาประหารเรา เมื่อเป็นเช่นนั้น เจ้าจะไปเที่ยว อาละวาดทำร้ายผู้อื่นด้วยเหตุใดเล่า? จงมานี้เถิด”

“ดูกรอุบาสก ด้วยอำนาจกำลังพระเมตตา ที่ทรงแผ่ไปต้อง พญาช้างนั้นประการหนึ่ง กับด้วยพระสุรเสียงอันอ่อนหวานจับใจ นั้นอีกประการหนึ่ง จึงทำให้พญาช้างนาฬาคีรีที่มีโทสจิตดุเดือด ด้วยเมาทั้งเลือด เมาสุรา และเมามัน กลับมีอาการสงบลง ทรุค กายลงเฉพาะพระพักตร์พระพุทธรองค์ ในท่ามกลางการตกตะลึง งงันของประชาชน ผู้สังเกตการณ์ทั้งหลาย รวมทั้งอาตมาด้วย โอ! พระพุทธเจ้า ผู้มีพระเมตตาแก่เหล่าสัตว์ทุกถ้วนหน้า โอ! เมตตาธรรมเป็นธรรมที่มีคุณอันล้ำเลิศจริง สมจริงที่พระพุทธรองค์ ทรงสอนแก่เหล่าสาวกเสมอ ๆ ว่า “ถ้าเรารักเขา เขาก็รักเรา ถ้าเราเกลียดเขา เขาก็เกลียดเรา ฉะนั้น เจ้าจงรักสัตว์อื่นบุคคลอื่น เหมือนที่เจ้ารักตัวเอง แล้วเจ้าจักเป็นที่รักของคนทั้งหลาย”

ขณะที่พญาช้างนาฬาคีรีหมอบตัวลงตรงพระยุคลบาท นั้น พระพุทธรองค์ทรงยกพระหัตถ์เบื้องขวาลูบกระพองของพญา ช้าง แล้วตรัสต่อไปว่า “นาฬาคีรีเอ๋ย ตั้งแต่นี้เจ้าจงอย่าดูร้าย อย่า หยาบคาย อย่าฆ่ามนุษย์นะ จงมีเมตตา เจ้าจงอย่าเมา เจ้าจง อย่าประมาท เพราะผู้เมาผู้ประมาทจะไปสู่สุคติไม่ได้ เจ้าจงกระทำ กรรมที่จะนำตนไปสู่สุคติเถิด” เมื่อพระพุทธรองค์ตรัสจบ นาฬาคีรี ได้ยกวงขึ้นจบบุชา แสดงประหนึ่งว่าเข้าใจพุทธโอวาท

ลำดับนั้น ผู้คนที่แตกตื่นและทิ้งเงินต่างพากันมาห้อมล้อม ครั้นเห็นพญาช้างมีอาการละมุนละไมเรียบร้อย ก็รักใคร่เอ็นดู พากันส่งเสียงให้ร้องด้วยความดีใจ แล้วปลดปลี้องเครื่องอาภรณ์ของตนไปคลุมให้แก่พญาช้าง นับเป็นภาพที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง”

“ดูกรอุบาสก ประชาชนที่มุงกันเข้าไปดูช้างและถวายนมัสการพระพุทธเจ้าแล้ว ต่างก็ส่งเสียงช้องสาธุการพระบารมีธรรมของพระพุทธองค์ว่า “โอ! น้าอัศจรรย์จริงหนอ ช้างมามันอันดุเดือดเลือดเข้าตา กำลังอาละวาด พระพุทธองค์ก็ทรงสามารถปราบได้แม้เพียงพระดำรัส ๒-๓ คำเท่านั้น ไม่ได้ใช้ศาสตราอาวุธแต่ประการใดเลย โอหนอ! พระองค์เป็นผู้มีพระเมตตาบารมีเหลือเกิน ยากนักที่เราจะมีจะเป็นได้อย่างพระองค์ท่าน” แต่ยังมีชนอีกกลุ่มหนึ่งร้องถามออกมาด้วยความเคียดแค้นว่า “รู้ไหมว่าใครเป็นคนปล่อยช้างนาฬาคีรีออกมา?” “ข้าไม่รู้ แกรู้หรือ?” “ข้ารู้ซิ ก็ใครอีกล่ะ พระเทวทัตตัวดีนั่นแหละ” “โออ แกรู้หรือว่าทำไมพระคุณเจ้าเทวทัตจึงได้ปล่อยเจ้าช้างนี้ออกให้อาละวาดประชาชนนี้?” “รู้ซิ ทำไมจะไม่รู้? เพราะท่านต้องการจะปลงพระชนม์พระพุทธเจ้านั่นนะซิ ก็พระเทวทัตนี้แหละที่จ้างให้นักแม่นธนู ๓๑ คน ไปยิงพระผู้มีพระภาคเจ้ามาครั้งหนึ่งแล้ว แกร่จำได้ไหม?” “โออ จริงซิ! ข้าก็เคยได้ยินมาบ้าง” “หาใช่แต่เท่านั้นไม่ อีกครั้งหนึ่ง ท่านเคยลึงหินให้ตกลงมาทับพระพุทธเจ้าด้วย” “อ้อ ที่เสด็จไปให้นายแพทย์ชีวกถวายการรักษาครั้งนั้นหรือ! แหม! พระเทวทัตนี้เลว

มาก” “ใช่แต่เท่านั้นน่า แกรู้ใหม่ว่า ทูลกระหม่อมพระพุทธรเจ้าหลวงของพวกเรา ที่ถูกปลงพระชนม์นั้นนะเพราะใคร?” “โอ! ก็เพราะพระเจ้าอยู่หัวองค์ใหม่ พระเจ้าอชาตศัตรู ราชโอรสของพระองค์นั้นมีไชหรือ?” “ไม่ใช่” “แล้วใครละ?” “ก็พระเทวทัตนั้นแหละเป็นตัวการ ยุยงให้พระเจ้าอชาตศัตรูปลงพระชนม์พระบิดา เพื่อจะเป็นใหญ่ในอาณาจักร แล้วท่านเองจึงวางแผนคิดจะปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าเพื่อจะเป็นใหญ่ในศาสนาจักร” “อ้อกระนั้นระะ? แหมพระเทวทัตนี้เลวมาก! พระเจ้าอยู่หัวของเราก็กังกระเวยอย่างนี้ ทำไมไปคบกับคนอกตัญญูเช่นนั้นเล่า?” “ก็ฉันซิ พวกเราช่วยกันทูลให้ทรงเลิกคบกับคนชั่วเสียซิ”

“ดูกรอุบาสก เรื่องที่เขาสอนหานี้ได้แพร่สะพัดไปจากกลุ่มนี้ไปยังกลุ่มนั้นอย่างรวดเร็ว เหมือนปยุ่นๆที่ถูกลมกระพือพัดให้ฟุ้งกระจายไปฉะนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จจากไปแล้ว ประชาชนจำนวนพันจำนวนหมื่นต่างก็ทยอยกันเข้าไปสู่พระลานหลวงแล้วส่งเสียงร้องเอ็ดอึง ประณามอาตมาต่าง ๆ นานา และขอให้พระเจ้าอชาตศัตรูเลิกคบกับอาตมาโดยเร็ว ซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรูก็นำคำมั่นสัญญาไปประสาธน์กับประชาชนว่าจะทรงเลิกคบกับอาตมาพร้อมกันนั้นได้รับสิ่งให้บริวารสำหรับ ๕๐๐ ที่ ที่เคยพระราชทานแก่อาตมาเป็นประจำนั้นกลับคืนไป ดูซิ อุบาสก! ท่านเห็นแล้วมิใช่หรือว่า ผลของการกระทำของอาตมาเป็นอย่างไร มันไม่มีอะไรดีแก่อาตมาเลย! นอกจากความผิดหวังครั้งแล้วครั้งเล่า อีทีนี้เป็นความผิดหวังอย่างหนักมากกว่าทุกครั้ง เพราะต้องสูญเสีย

เอกฉลามและยศที่เคยได้มาแล้วด้วย ขณะนั้นอาตมาเสียใจเกือบ
เป็นลมไปทีเดียว ได้เดินกลับมาที่พักด้วยความอดโรยที่สุด”

พระเทวทัตวางกลต่าง

“ดูกรอุบาสก อาตมากลับตกชะตากรรมลำบากอีกครั้งหนึ่ง เพราะต้องเสื่อมจากลาภสักการะโดยสิ้นเชิง และยังต้องขาดผู้อุปถัมภ์อีกด้วย แต่พระพุทธองค์กลับมีพระเกียรติยศไพโรจน์ยิ่งขึ้น ใคร ๆ ก็พากันซ่องสรวลสรรเสริญพระบารมีว่า ทรงมีพระเดชานุภาพมาก สามารถปราบพญาช้างที่ดุร้ายได้อย่างเด็ดขาด โดยมีได้ใช้อาวุธใด ๆ เลย แล้วประชาชนก็พากันปฏิญาณตนถึงพระพุทธองค์ เป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง หันหน้าเข้าเคารพนับถือพระพุทธศาสนา กันมากขึ้นอีกหลายเท่าตัว เมื่อเทียบกับอาตมาแล้ว ผลลัพธ์มันไกลกันมาก พระพุทธเจ้าท่านมีพระเกียรติยศรุ่งโรจน์ขึ้น อาตมายังเสื่อมเกียรติยศลง พระพุทธองค์ทรงมีบริษัต์เพิ่มขึ้น อาตมากลับเสื่อมจากผู้อุปถัมภ์ที่เคยอุปถัมภ์ แม้ราชาหนุ่ม ผู้ทรงให้การอุปถัมภ์อย่างดี ก็ทรงเลิกนับถือเสียแล้ว อนิจจาเอ๋ย! นี่หรือคือผลแห่งการพยายามต่อสู้? มันช่างไม่สาสมกันเลย!”

“ดูกรอุบาสก เมื่ออาตมาไม่ได้รับความอุปถัมภ์จากพระเจ้าอชาตศัตรูแล้ว อาตมาก็พากันประชุมเป็นเพื่อนเที่ยวขออาหารตามบ้านต่าง ๆ ก็ไม่มีใครถวาย ไม่มีใครไหว้ ไม่มีใครทักทายปราศรัยด้วย แต่กลับถูกประชาชนพากันติเตียนโพนทะนาว่า “โธ พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร จึงเที่ยวขอในสกุลทั้งหลายมาฉันเล่า? ของที่ปรุงเสร็จแล้วใครเล่าจะไม่พอใจ ของดี ๆ ใครเล่าจะไม่พอใจ!” พวกพระภิกษุอื่น ๆ เมื่อได้ยินประชาชนติเตียน

อาตมาดังนี้ ก็พากันตำหนิอาตมาบ้าง และนำความขึ้นกราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ พระพุทธองค์เรียกให้อาตมาเข้าเฝ้า ตรัสถามอาตมาว่า อาตมากับบริษัทเที่ยวขอข้าวในสกุลทั้งหลาย มาฉันจริงหรือไม่ อาตมาก็ทูลตอบว่า เป็นความจริง พระพุทธองค์จึงทรงติเตียนอาตมามากมาย แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราบัญญัติโภชนะสำหรับ ๓ คน ในสกุล แก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อข่มบุคคลผู้หน้าด่าน ๒. เพื่ออยู่ผาสุกของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๓. เพื่ออนุเคราะห์สกุลด้วยหวังว่า ภิกษุทั้งหลาย ที่มีความปรารถนาลามกอย่าฝักใฝ่ทำลายสงฆ์ในการฉันเป็นหมู่ นี้พึงปรับอาบัติตามธรรม”

“ดูกรอุบาสก เป็นอันว่าอาตมาหมดที่พึ่ง หมดหวัง ไม่มีใครให้อาหาร จะขอชาวบ้านฉัน ก็กลับถูกติ ถูกว่า ถูกประณาม อนิจจา! คนเรายามมีก็สมบูรณ์พร้อมทุกประการ ครั้นยามจนก็ขัดสนเสียเต็มประดา อย่างอาตมาก่อนหน้านี้อะไรก็ได้ พระเจ้าอชาตศัตรูทรงถวายเป็นประจำ วันละ ๕๐๐ สำหรับ แต่บัดนี้ ไม่มีแม้แต่จะหามาขายใส่ให้พอประทังชีวิตอยู่ต่อไป ขณะที่อาตมากำลังท้อใจ จะล้มเลิกแผนการตามสังหารพระพุทธองค์อยู่นั่นเอง ก็พอดีความคิดอย่างหนึ่งได้เกิดขึ้น คือ “ลองเข้าไปเฝ้าพระเจ้าอชาตศัตรูอีก” อาตมาคิดว่า พระเจ้าอชาตศัตรามีพระทัยอ่อนไม่เข้มแข็ง ใครพูดชักชวนดีก็ทรงเชื่อ อย่างคราวที่แล้ว อาตมาชักชวนให้ปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร พระองค์ก็ทรงเชื่อและทรงทำตาม

และเมื่อประชาชนทูลให้ทรงเลิกคบกับอาตมาก็ทรงเชื่อ และทรงทำตาม นี่แสดงว่ามีพระทัยไม่แน่นอน ฉะนั้น หากอาตมาจะไปทูลอ้อนวอนอีกก็จักทรงกลับมานับถืออาตมาอีกก็ได้ เมื่ออาตมาคิดอย่างนี้ ก็ให้รู้สึกมีกำลังใจดีขึ้น ครั้นในตอนเช้า อาตมานุ่งหม้อให้เรียบร้อยแล้วเดินออกจากที่พักแต่ลำพังองค์เดียว ตรงไปยังพระราชวังของพระเจ้าอชาตศัตรู แต่นายประตุห้ามไว้ โดยอ้างพระบรมราชโองการของพระเจ้าอชาตศัตรูว่า ทรงห้ามอาตมาเข้าเฝ้าอย่างเด็ดขาด นายประตุซึ่งเคยเคารพนบนอบอาตมานั้น กลับขับไล่ตะเพิดอาตมาให้รีบกลับไปเสีย เขากล่าวต่อไปอีกว่า

“สมณะอะไร ไม่เมตตาคน มีแต่ความพยาบาท คิดสังหารสมณะผู้ประเสริฐ ผู้เป็นบรมศาสดาของตนเอง ไป! ขอให้ออกไปเสีย”

“นี่แน่นายประตุ” อาตมาพยายามทำเสียงให้เป็นปกติ ระงับความโกรธ กล่าวชักชวนให้เลื่อมใสตั้งแต่ก่อนอีก “ท่านก็รู้อยู่แล้วมิใช่หรือว่า อาตมานี้คือพระอาจารย์เจ้าแห่งราชาของท่าน?”

นายประตุ “อาจารย์อะไรกัน? อาจารย์ที่สั่งสอนลูกศิษย์ให้ทำแต่อัปมงคล สอนให้ศิษย์ทำบาป สอนให้ศิษย์ฆ่าพ่อ อาจารย์อะไรสอนให้ศิษย์เที่ยวเบียดเบียนมนุษย์ อาจารย์อะไรสอนวิชาที่ชั่วช้าเลวทรามให้แก่ศิษย์”

อาตมา “นายประตุเอ๋ย พูตก็นดี ๆ ซิ อาตมาเป็นสมณะ”

นายประตุ “สมณะอะไร? สมณะก็ต้องมีกายสงบ มีวาจาสงบ

มีใจสงบดี นี่อะไรกัน ท่านบวชในพระพุทธศาสนา อุทิศตนต่อพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ พระพุทธองค์ เป็นปรมาจารย์ของท่านแท้ ๆ ท่านยังพยายามจะ ปลงพระชนม์พระองค์ได้ สมณะอะไรกัน? สมณะ ที่ดีเขาอย่ามไม่ทำอย่างนี้ เมื่อท่านเป็นศิษย์ที่ เลวของอาจารย์อย่างนี้แล้ว ท่านจะเป็นอาจารย์ที่ ดีของศิษย์ต่อไปได้อย่างไรเล่า?”

อาตมา

“ดูกรนายประตุ ท่านลืมแล้วหรือว่า ราชาแห่ง ท่านนั้น ใครเป็นผู้ช่วยเหลือจนได้ครองราชสม- บัติ เป็นใหญ่เป็นโตอยู่ในแว่นแคว้นในเวลานี้ นั้น มิใช่เพราะฝีมือของอาตมาดอกหรือ? จริงซิ นะ คนเราเชื่อว่าเมื่อเจ็บไข้เห็นหมอเหมือนเห็น แก้ว กรันหายแล้วเห็นหมอเหมือนเห็นหมา คนเรา เมื่อมีเกียรติ มีทรัพย์ ใครก็เคารพนับถือ ยกย่อง บูชา ครั้นเสื่อมเกียรติ ทรัพย์ลด ก็หมดคนนับหน้าถือ ตา คนที่เคยไหว้กราบบูชาอยู่เสมอ ๆ ก็เหินห่าง เหมือนไม่รู้จัก อนิจจา! โชคชะตาของมนุษย์ มนุษย์ผู้บูชาเกียรติ บูชาทรัพย์ ยิ่งกว่าคุณความดี”

นายประตุ

“ท่านสมณะโง่ อย่ามาล้าเลิกบุญคุณอยู่เลย รีบออกไป หากพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นเข้าจะเป็น อันตรายแก่ข้าพเจ้า และท่านด้วย เขารู้ดอกนา ว่า ความประพฤติของท่านทั้งหมดนั้น เป็นความ

ชั่วเลวทราม เป็นความวิบัติ ราชสมบัติที่ราชาแห่ง
ข้าพเจ้าได้มานั้น ก็ด้วยเชื่อฟังคำยุยง ก็ราชาของ
ข้าพเจ้าต้องเศร้าเสียพระทัยอย่างหนัก เพราะสูญเสีย
พระบิดาไปนั้นเพราะใครล่ะ? และพระชนนี
เวทนิของพระองค์ต้องสิ้นพระชนม์ไป เพราะทุกข์
ระทมที่สูญเสียพระสวามีนั้นนะ เพราะใคร?
เพราะสมณะชั่ว ๆ เช่นท่านมิใช่หรือ? ขอให้หลีก
ไป หากไม่ไปจะเจ็บตัวนะจะบอกให้”

“ดูกรอุบาสก สิ้นหวัง! ความหวังครั้งสุดท้าย ด้วยหมายจะฟัง
พระเจ้าอชาตศัตรู ศิษย์เอกของอาตมา ก็ต้องล้มเหลวอย่างไม่เป็น
ท่า เพราะเจ้าคนเฝ้าประตูปากร้ายคนนั้น แล้วอาตมาก็จำต้องเดิน
คอดกกลับมาอยู่ที่พัก ท่านอุบาสกคงสงสัยสินะว่า ทำไมอาตมาจึง
ไม่เหาะเข้าไปตั้งแต่ก่อน อาตมาลืมบอกไปว่า ฤทธิ์ของอาตมาที่
เคยมีนั้นได้เสื่อมไป ตั้งแต่ลงมือตามแผนสังหารพระพุทธองค์
แล้ว ครั้นอาตมาถึงที่พักแล้วก็นั่งคิดนอนคิดว่าจักทำอย่างไรดีต่อ
ไปและแล้วอาตมาก็คิดได้ นั่นคือ “กลลวง” อาตมาคิดว่า ตาม
แผนกลลวงนี้อาจจะสำเร็จผลดังประสงค์ได้บ้างหรือไม่ อย่างน้อย
ก็คงจักทำให้มีบริวารเพิ่มขึ้น และถ้าเป็นไปได้ อาตมาก็จะแยกตัว
จากพระพุทธเจ้า ตั้งตัวเป็นใหญ่เสียเอง โดยมีสงฆ์ที่หลงกลลวง
เป็นบริวาร”

“ดูกรอุบาสก ครั้นอาตมาคิดได้ดังนี้ ก็รีบไปหาเพื่อนคู่ใจ

คือท่านโลกาลิก ท่านกตโมรทิสสกะ ท่านขันธเทวีบุตร และท่านสมุททัตตะ พุทธชักชวนให้ท่านเหล่านั้นร่วมมือด้วยกันตามแผนกลวงของอาตมา ท่านโกกาลิกซักถามว่า “พระสมณโคดมมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เราจักทำอย่างไรจึงจะแยกสงฆ์ได้ ?” อาตมาอธิบายให้ฟังว่า ชันแรกเราควรเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดม แล้วทูลขอวัตถุ ๕ ประการว่า

พระผู้มีพระภาค ตรัสสรรเสริญคุณความมกน้อยสันโดษ ความขัดเกลากิเลส ความก้ำจัด อากาโรที่นาเลื่อมใส การไม่สังสม การปรารภความเพียรไว้โดยประการต่าง ๆ พระพุทธเจ้าข้า วัตถุ ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความมกน้อย เป็นผู้สันโดษ เป็นผู้ขัดเกลากิเลส เป็นผู้ก้ำจัดกิเลส เป็นผู้มโหฬารที่นาเลื่อมใส ไม่เป็นผู้สังสม เป็นผู้ปรารภความเพียร ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานวโรกาสขอให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติวัตถุ ๕ ประการว่า ...

- ๑) ภิกษุทั้งหลาย ควรถือการอยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดอาศัยบ้านอยู่ รูปนั้นพึงได้รับโทษ
- ๒) ภิกษุทั้งหลาย ควรถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดยินดีกิจนิมนต์ รูปนั้นพึงได้รับโทษ
- ๓) ภิกษุทั้งหลาย ควรถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดยินดีถกหบดีจีวร รูปนั้นพึงได้รับโทษ
- ๔) ภิกษุทั้งหลาย ควรถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดเข้าไปอาศัยที่มุงที่บัง รูปนั้น พึงได้รับโทษ
- ๕) ภิกษุทั้งหลาย ไม่ควรฉนัปลาและเนื้อตลอดชีวิต รูปใด

ฉันปลาและเนื้อ รูปนั้นพึงได้รับโทษ”

“อาตมาพูดยังไม่ทันจบ ท่านโกกาลิกพูดสวนขึ้นว่า “ท่าน เทวทัต วัตถุ ๕ ประการนี้ พระสมณโคดมจะทรงรับหรือ ?” อาตมาอธิบายต่อไปว่า “พระสมณโคดมไม่ทรงรับนะซิ ผมจึง ทูลขอ” “แล้วทูลขอทำไม ในเมื่อรู้อยู่ว่าพระองค์ไม่ทรงรับ?” ท่านโกกาลิกซักต่อไป อาตมาตอบว่า “นี่แหละ คือแผนกลดลงละ คือเมื่อพระสมณโคดมไม่ทรงอนุญาตตามทูลขอ พวกเราก็ได้ โอกาสพูดชักชวนประชาชนให้เลื่อมใสในวัตถุ ๕ ประการของเรา แล้วกล่าวโจมตีทัບถมหลักคำสอนของพระสมณโคดมว่า เหลวไหล ใช้ไม่ได้ พระสมณโคดมบัญญัติหลักธรรมเพื่อความมักมาก ไม่สันโดษ เพื่อความสะดวกสบายดังนี้ เป็นต้น โดยวิธีนี้แหละ เราก็จักมีบริวารมาก เมื่อมีบริวารมากพอแล้ว เราก็จะแยกตัว ไม่รวมกับสมณโคดม.....”

ในที่สุด ท่านโกกาลิกและเพื่อนคู่ใจอีก ๓ รูปก็เห็นด้วยและ ต่างพากันเห็นพ้องกันว่า “คราวนี้แหละ พวกเราสามารถจะทำ สังฆเภท จักรเภท แก่สมณโคดมได้สำเร็จด้วยวัตถุ ๕ ประการนี้ เพราะว่าคนเราส่วนมากมีความเลื่อมใสในความปฏิบัติเศร้าหมอง”

“ดูกรอุบาสก ต่อมาวันหนึ่ง อาตมาและคณะเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ขณะที่ทรงแสดงธรรมอยู่ในท่ามกลางพุทธบริษัท ที่พระเวฬุวันมหาวิหาร ถวายบังคมแล้วนั่งที่อันควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว กราบทูลขอวัตถุ ๕ ประการดังกล่าวแล้วข้างต้น และได้ทูลเสริมความว่า

“ข้อปฏิบัติทั้ง ๕ ข้อนั้นเป็นไปเพื่อวิมุตติหลุดพ้นยิ่งกว่าข้อปฏิบัติใด ๆ ที่ภิกษุเคยปฏิบัติมา ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุเหล่าไดยังอาศัยอยู่ในระแวกบ้านอันเป็นที่เกสื่อนกล่นด้วยมหาชน ไม่ออกไปอยู่อาศัยตามราวป่าก็ดี ไม่ถือบิณฑบาตเป็นวัตรตามทางของภิกษุซึ่งเป็นผู้มีชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่นเพราะการขอเข้ามา แต่ออกไปรับนิมนต์ฉันในตระกูลต่าง ๆ ก็ดี เป็นผู้มีความปรารถนาใหญ่รับอุตตราสงค์และอันตรวาสกจากชาวบ้าน ไม่ได้ถือเอาผ้าบังสุกุลที่ทิ้งไว้ตามป่าไม้ก็ดี บริโภคเนื้อสัตว์อันเป็นการเบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายอยู่ที่ดี ภิกษุทั้งหลายเหล่านี้ จะไม่มีทางวิมุตติหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลายได้เลย การปฏิบัติของพวกภิกษุเท่าที่เป็นมาแล้วนั้นยังเป็นการปฏิบัติเพื่อควมมีตัวตน เพื่ออยากใหญ่ เพื่อความสุขสบาย และเพื่อระคะกำหนด เหตุนี้ ข้าพระองค์จึงเห็นว่า หาใช่เป็นการประพัตติพรหมจรรย์อันแท้จริงไม่ แต่หากว่าภิกษุได้ปฏิบัติตามข้อปฏิบัติทั้ง ๕ ข้อที่ข้าพระองค์ทูลขอให้ทรงอนุญาตนี้แล้ว เชื่อแน่ว่า จะเป็นการปฏิบัติเพื่อความสำเร็จแห่งพรหมจรรย์อันแท้จริง ฉะนั้น ขอพระองค์ได้โปรดประกาศให้สงฆ์ได้ปฏิบัติตามกันเถิด พระเจ้าข้า”

“ดูกรอุบาสก ขณะที่อาตมากราบทูลนั้น ที่ประชุมพุทธบริษัทในที่นั้นนั่งฟังกันอย่างมีระเบียบ ไม่มีใครพูดสอดแทรก ไม่มีใครคัดค้านเลย ทุกคนนั่งสงบคล้ายกับงงจันกับควมกล้าหาญของอาตมากระนั้นแหละ แต่พออาตมาพูดจบลงเท่านั้น ก็พลันมีเสียงอึงคะนึ่งกันขึ้นเป็นกลุ่ม ๆ บางกลุ่มมีความเห็นคล้ายตาม

อาตมา แต่บางกลุ่มกลับเห็นว่าวิธีการของอาตมานั้น เป็นการทำลายพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว เป็นการทำลายสงฆ์ที่สามัคคีกันดีแล้วให้แตกกัน เป็นพวก เป็นหมู่ เป็นคณะ เมื่อมีเสียงเอ็ดอึงขึ้นเช่นนั้น พระพุทธองค์จึงทรงมีดำรัสตรัสเตือนให้ที่ประชุมสงบเสียง แล้วตรัสกับอาตมาว่า

“ดูกรท้าวต เหตุไฉน เธอจึงมีความปรารถนาใหญ่ เหตุไฉน จึงมีโมหจิตคิดออกไปจากทางที่เราสั่งสอน จงระงับความคิดนั้นเสีย จงมุ่งหน้าปฏิบัติธรรมต่อไปตามทางสายกลางที่เรียกว่ามัชฌิมา นั้นเกิด”

“ท้าวตเอ๋ย ที่สุด ๒ อย่างอันบรรพชิตผู้ละจากเรือนมาบำเพ็ญพรหมจรรย์ไม่ควรสองเสพ คือ การปฏิบัติตนให้มีความสุขในความสุข ทำตนให้พัวพันอยู่ในกาม ย่อหย่อนต่อการปฏิบัติธรรม มุ่งแต่จะให้เกิดลาภเกิดผล มุ่งแต่จะหาความสบายแก่ตน เท่านั้น วิธีนี้เราเรียกว่า กามสุขัลลิกานุโยค อีกอย่างหนึ่ง การปฏิบัติตนด้วยวิธีทำทุกขให้เกิดขึ้นแก่ตน ทำตนให้ลำบากเปล่า ไม่มีผลอันใดเกิดขึ้น เช่น การอดข้าวอดน้ำ การทรมานกาย หรือการปฏิบัติที่เคร่งคัดจนเกินไป วิธีนี้เรียกว่า อตตกิลมณานุโยค”

“ท้าวตเอ๋ย อันผู้ปรารถนาความสำเร็จแห่งพรหมจรรย์นั้นสมควรปฏิบัติตามทางสายกลาง ไม่หย่อนนัก ไม่ตึงนัก ผู้ปฏิบัติอย่างนี้แหละ คือผู้ปฏิบัติเพื่อความจริง เพื่อความเห็นจริง แล้วก็จักเดินทางไปถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ได้”

“ท้าวตเอ๋ย ขอให้เธอจงมีสติ หยุดกระทำความอันหนักนี้

เสีย ภิกษุใดปรารภณายู่ป่าเป็นวัตร ภิกษุนั้นจงอยู่เถิด ภิกษุใด
ปรารภณาการบิณฑบาตเป็นวัตร ภิกษุนั้นจงถือเถิด ภิกษุใด
ปรารภณารับนิมนต์ ภิกษุนั้นก็จงยินดีรับนิมนต์เถิด ภิกษุใด
ปรารภณาทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ภิกษุนั้นจงทรงเถิด ส่วนภิกษุใด
ยินดีรับผ้าจีวรจากทายก ภิกษุนั้นก็จงรับเถิด ภิกษุใดปรารภณา
จะอยู่โคนไม้ เราก็อนุญาตโคนไม้ให้เป็นเสนาสนะ ๘ เดือน เรา
อนุญาตให้ฉันปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์โดยส่วนสามคือ ๑ ไม่เห็น
๒ ไม่ได้ยิน ๓ ไม่รังเกียจ”

“ดูกรอุบาสก เมื่ออาตมาแน่ใจว่า พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธข้อ
เสนอของอาตมานี้แล้ว อาตมากลับมีใจร่าเริงเบิกบาน เพราะ
นั่นคือทางที่จะโจมตีด้วยกลวิธีที่คิดไว้กำลังจะดำเนินไปด้วยดี
แล้วอาตมากับคณะได้ลุกขึ้นถวายนั่งแล้วจากไปสู่วัดที่พัก และได้
นัดแนะวิธีโฆษณาแก่กันและกันไว้อย่างดีแล้วก็จากกัน ครั้นในวันรุ่ง
ขึ้นเราได้แยกย้ายกันเข้าสู่นครราชคฤห์ ประกาศชักชวนประชาชน
ให้เลื่อมใสในข้อปฏิบัติทั้ง ๕ ข้อนั้น พร้อมกันนั้นก็ได้กล่าวโจมตี
พระพุทธเจ้าว่า อาตมาได้เสนอแนะให้พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน
พระภิกษุสงฆ์แล้ว แต่ทรงปฏิเสธ เพราะทรงเห็นว่ายากเกินไป
ลำบากเกินไป และได้กล่าวโจมตีว่า ข้อปฏิบัติทั้ง ๕ ข้อนี้ หาก
ใครปฏิบัติตามก็จะถึงวิมุตติได้อย่างแน่นอน แต่เนื่องด้วยพระ-
พุทธเจ้ามิได้ทรงมุ่งให้ผู้คนหลุดพ้น จึงทรงบัญญัติแต่ข้อปฏิบัติ
เพียงเพื่อความสะอาดกายสบาย เพื่อลาภสักการะ เพื่อยศ เพื่อบริวาร....”

“ดูกรอุบาสก ประชาชนทั้งหลายที่ยังไม่ศรัทธาเลื่อมใสใน

พระพุทธศาสนา เมื่อได้ยินคำโฆษณาชวนเชื่อของอาตมาและคณะ ก็พากันตำหนิโทษพระพุทธเจ้าและยกย่องพวกอาตมาว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้เป็นผู้ประพฤติเพื่อกำจัดกิเลส และปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลสแท้ๆ ส่วนพระสมณโคตมประพฤติ้มกมาก จึงมีความมักมากอยู่ในใจ” แต่พวกที่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าอย่างแน่นแฟ้นอยู่ก่อน เมื่อได้ยินคำโฆษณาชวนเชื่อของพวกอาตมาเข้า ก็รู้สึกไม่สบายใจ พากันตำหนิพวกอาตมาว่า “เอ๊ะ! ทำไมพระเทวทัตจึงได้พยายามจะทำลายสงฆ์ให้แตกแยกกันเล่า?” และเมื่อเรื่องนี้ทราบถึงพวกภิกษุบ่อยๆ เข้า ท่านก็นำความนี้ขึ้นกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า อาตมาพยายามจะทำลายสงฆ์ พระพุทธองค์จึงตรัสเรียกอาตมา กับคณะขึ้นเฝ้า อาตมาก็ไปเฝ้า เมื่อตรัสถามว่า เขาว่าเธอพยายามทำลายสงฆ์จริงหรือไม่? อาตมาก็ทูลตอบว่าเป็นจริง พระพุทธองค์จึงตรัสว่า

“เทวทัตเอ๋ย เธออย่าพยายามทำลายสงฆ์นั้นะ เพราะการทำลายสงฆ์นั้นเป็นกรรมหนัก ผู้ใดทำลายสงฆ์ที่พร้อมเพรียงกันให้แตกกัน ผู้นั้นย่อมได้รับโทษอยู่ตั้ง ๑ กัป และจะหนักไหม้ อยู่ในนรกตลอด ๑ กัป ส่วนผู้ใดสมานสงฆ์ผู้แตกกันแล้วให้กลับสามัคคิกันเหมือนเดิม ผู้นั้นย่อมจะประสบบุญอันประเสริฐ ย่อมจะบันเทิงสุขในสวรรค์ตลอดกัป เทวทัตเธออย่าพยายามทำลายสงฆ์เลย”

“ดูกรอุบาลก ในขณะนั้นอาตมาตาบอด หูหนวก เพราะ

อวิชชามันบังไว้ จึงมิได้ใส่ใจกับพระดำรัสที่ตรัสเตือนนี้เลย แต่กลับนึกล้าพองใจว่า “พระสมณโคดมเอ๋ย คราวนี้แหละ เราจะทำให้ท่านเสื่อมลาภ เสื่อมยศ เสื่อมบริวารลงแน่ คราวนี้จะได้เห็นฤทธิ์พระเทวทัตบ้าง” ครั้นแล้วอาตมาลุกจากที่เฝ้า เทียวโฆษณาชักชวนให้ชาวบ้านเกลียดชังพระพุทธเจ้า และเหล่าภิกษุสาวกของพระพุทธเจ้า และปลุกความเลื่อมใสในหลักปฏิบัติ ๕ ข้อของอาตมา ไม่นานเท่าไรก็มีคนเลื่อมใสในอาตมามากขึ้น.....”

“ดูกรอุบาลก อยู่ต่อมา ถึงเช้าวันอุโบสถวันหนึ่ง อาตมาได้พบพระอานนท์เฝ้าวิณชบาตอยู่ในนครราชคฤห์ อาตมาเห็นเป็นโอกาสเหมาะที่จะบอกให้พระอานนท์ทราบ ว่า อาตมาจะไม่เข้าทำสังฆกรรมร่วมกับพระสงฆ์ทั้งปวง จึงได้เข้าไปหาท่าน แล้วกล่าวว่า

“ท่านอานนท์ ช่วยทูลพระสิทธัตถะสมณโคดมด้วยว่า ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ผมจะไม่ทำอุโบสถสังฆกรรมร่วมกับพระพุทธรองค์ ผมจะทำอุโบสถสังฆกรรมแยกจากพระองค์ แยกจากพระสงฆ์พวกของพระองค์”

ครั้นในเวลาบ่ายของวันนั้น ภิกษุสงฆ์จำนวนมากทั้งผู้บวชใหม่และบวชเก่า กำลังนั่งประชุมกันอยู่ในวิหาร อาตมาเดินผ่านไปเห็นเข้าก็คิดว่า หากอาตมาจะเกลี้ยกล่อมให้ภิกษุเหล่านั้นเลื่อมใสในข้อปฏิบัติ ๕ ข้อของอาตมาได้จะเป็นการดียิ่ง คิดแล้วได้เข้าไปสู่ที่ประชุมนั้น ครั้นได้โอกาส จึงประกาศแก่สงฆ์ขึ้นว่า

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จงฟังกระผม กระผมมีเรื่องจะแจ้ง

ให้ทราบ เราทั้งหลายได้สละเคสสถานบ้านเรือนพร้อมด้วยสมบัติ
ทรัพย์สิน บิคามารดา วงศาภคณาญาติมาบวชในพระธรรมวินัยนี้
ก็ด้วยหวังจะบำเพ็ญให้ถึงวิมุตติ หลุดพ้นจากสรรพกิเลสทั้งหลาย
มิใช่หรือ? ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านคงทราบมาก่อนแล้วว่า
พระสมณโคตมพุทธเจ้านั้นตรัสสรรเสริญคุณแห่งความมักน้อยสันโดษ
ความขัดเกลากิเลส ความกำจัดอาการที่ไม่น่าเลื่อมใส การไม่สั่งสม
ความปรารถนาความเพียรไว้โดยประการต่าง ๆ มิใช่หรือ? ท่านผู้มี
อายุทั้งหลาย แต่ข้อปฏิบัติที่พระโคตมของเราทรงบัญญัติขึ้นเพื่อ
ให้พวกเราปฏิบัติกันนั้น มันหย่อนเกินไป สบายเกินไป กระผมเห็นว่า
ยังเป็นไปเพื่อความมักมาก ไม่สันโดษ ไม่ขัดเกลากิเลส ไม่กำจัดกิเลส
มีอาการไม่น่าเลื่อมใส ทั้งเป็นการสะสมอยู่ กระผมจึงได้ทูลเสนอ
ให้พระพุทธโคตมทรงบัญญัติข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ เพื่อความมักน้อย
สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สั่ง
สม การปรารถนาความเพียรข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ นั้น คือ :-

๑. ภิกษุทั้งหลาย ควรถือการอยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใด
อาศัยบ้านอยู่ รูปนั้นพึงได้รับโทษ
๒. ภิกษุทั้งหลาย ควรถือการเที่ยววิณทนาเป็นวัตรตลอด
ชีวิต รูปใดยินดีกิณนิมนต์ รูปนั้นพึงได้รับโทษ
๓. ภิกษุทั้งหลาย ควรถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรตลอดชีวิต รูป
ใดยินดีคณบดีจีวร รูปนั้นพึงได้รับโทษ
๔. ภิกษุทั้งหลาย ควรถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตรตลอดชีวิต
รูปใดเข้าอยู่อาศัยที่มุงที่บัง รูปนั้นพึงได้รับโทษ

๕. ภิกษุทั้งหลาย ไม่ควรฉันปลาและเนื้อตลอดชีวิต รูปใด
ฉันปลาและเนื้อ รูปนั้นพึงได้รับโทษ

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย กระผมได้ทูลขอให้พระพุทธองค์ทรง
ทราบถึงอันติสงฆ์ของข้อปฏิบัติทั้ง ๕ ข้อนี้ว่า เป็นหนทางให้ถึงวิมุตติ
ได้จริง ๆ เป็นการประพटीพรหมจรรย์กันจริง ๆ ขอให้ทรงบัญญัติ
แก่ภิกษุทั้งหลาย แต่...ท่านทั้งหลาย กระผมผิดหวัง เพราะ
พระสมณโคดมไม่ทรงรับ กลับตรัสว่า

เทวทัตเอ๋ย ขอให้เธอจงมีสติ หยุดการกระทำกรรมอันหนัก
เสีย ภิกษุใดปรารถนาอยู่ป่าเป็นวัตร ภิกษุนั้นจงอยู่เถิด ภิกษุ
ใดปรารถนาถือบิณฑบาตเป็นวัตร ภิกษุนั้นจงถือเถิด ภิกษุใด
ปรารถนารับนิมนต์ ภิกษุนั้นจงยินดีรับนิมนต์เถิด ภิกษุใด
ปรารถนาทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ภิกษุนั้นจงทรงเถิด
ส่วน ภิกษุใดปรารถนาจะรับผ้าจีวรจากทายก ภิกษุนั้นจงรับ
เถิด ภิกษุใดปรารถนาจะอยู่โคนไม้เราก็ออนุญาตให้อยู่โคนไม้
เป็นเสนาสนะได้ ๘ เดือน เราอนุญาตให้ฉันปลาและเนื้อ
ที่บริสุทธีโดยส่วนสามส่วน คือ ๑ ไม่เห็น ๒ ไม่ได้ยิน
และ ๓ ไม่รังเกียจ

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านก็มีปัญญาลองพิจารณาดูซิว่า
ใครถูกใครผิดกันแน่ พระโคดมพุทธเจ้าถูกหรือว่ากระผมถูก
พระโคดมพุทธเจ้าผิดหรือว่ากระผมผิด ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผู้มี
ปัญญาลองพิจารณาเอาเองเถิด”

“ดูกรอุบาลก อาตมาพูดไปเดี๋ยวนั้นแล้วหยุดเสีย ขณะนั้นบรรดา

ภิกษุสงฆ์เริ่มมีเสียงอึงคะนึงขึ้น บางพวกว่า พระสิทธัตถะพุทธเจ้าถูก เทวทัตฆิต แต่บางพวกว่า เทวทัตถูก พระสิทธัตถะพุทธเจ้าฆิต และเมื่ออาตมาเห็นว่า ภิกษุสงฆ์ที่นั่นประชุมกันอยู่นั้นแตกกันเป็น ๒ พวกแล้ว อาตมาจึงกล่าวขึ้นอีกว่า

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ใครผู้ใดใครจะปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์ ผู้นั้นจงมากับผม ใครผู้ใดต้องการปฏิบัติธรรมเพื่อติดอยู่ในกิเลส ไม่เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์ ผู้นั้นจงอยู่กับ สิทธัตถะพุทธเจ้าต่อไป”

“ดูกรอุบาสก พออาตมาพูดแล้วก็ลุกขึ้นเดินออกจากวิหารไปทันที ในที่ประชุมานั้น มีภิกษุวัชชีบุตรจำนวน ๕๐๐ รูปซึ่งเป็นพระบวชใหม่ ยังเป็นปุถุชน ได้หลงกลของอาตมาได้ลุกขึ้นตามอาตมาไปด้วย อาตมาเดินหน้าบานเพราะคำที่สมหวัง คิดในใจว่า ๕๐๐ รูปก็มากถมไปแล้วสำหรับในชั้นเริ่มต้นนี้ แล้วอาตมาก็นำหน้าภิกษุเหล่านั้นมุ่งหน้ามายังคยาสิสประเทศนี้ เข้าพักอยู่ในวิหารซึ่งอชาตศัตรูราชาได้ทรงสร้างถวาย เมื่อคราวที่ยังเป็นศิษย์อาจารย์ทรงเลื่อมใสในอาตมา เมื่ออาตมามาถึงที่นี่แล้ว ก็สถาปนาตนเองขึ้นเป็นพุทธเจ้า ดำเนินปฏิบัติตามแบบพระพุทธรเจ้าทุกประการ เช่น หัดเดินให้เหมือนพระพุทธรเจ้าเสด็จดำเนิน หัดพูดให้เหมือนพระพุทธรเจ้าตรัส หัดครองผ้า หัดเทศนา หัดลีลา ให้เหมือนพระพุทธรเจ้า ตลอดจนได้แต่งตั้งอัครสาวกซ้ายขวา ภิกษุอุปัฏฐาก ครั้งนั้น อาตมาสบายใจมาก นี่กระมังอุบาสกที่พระพุทธรเจ้าเคยตรัสไว้ว่า “มัวเมาในลาภยศ”

“ดูกรอุบาลก เมื่ออาตมาได้จัดระเบียบวางข้อปฏิบัติอันดharma แต่งตั้งพระสงฆ์สาวกของอาตมาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็เริ่มอบรมธรรมแก่สาวกทั้งหลาย ให้ตั้งอยู่ในข้อปฏิบัติ ๕ ประการ และกล่าวโจมตีศาสนาธรรมของพระพุทธเจ้า แนะนำให้สาวกทุกรูปนำข้อปฏิบัติ ๕ ประการไปประกาศแก่ประชาชน ให้พยายามอย่าทำลายพระธรรมของพระพุทธเจ้า ผู้ใดศรัทธาเลื่อมใสในข้อปฏิบัติ ๕ ประการก็ให้ยกย่อง ให้การช่วยเหลือ แต่ถ้าผู้ใดไม่เลื่อมใส ยังมีใจศรัทธาในพระพุทธเจ้า ให้ทำความเดือดร้อนแก่ผู้นั้นเท่าที่สามารถจะทำได้ ดูอุบาลก คนหลงอำนาจ มักจะมีวิชาปิดตา คิดเข้าหาตัวเองเสมอแหละ”

“ดูกรอุบาลก อาตมาได้บอกแต่ต้นแล้วว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสปรารภอาตมาไว้ตอนหนึ่งว่า ลมสักการะที่เกิดขึ้นแก่เทวทัตนั้นแหละ จะฆ่าเทวทัต เหมือนลูกมูกัสตรฆ่าแม่ หรือเหมือนผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย หรือเหมือนขุยมะพร้าวฆ่าต้นไผ่ หรือเหมือนสนิมที่เกิดในเหล็ก กัดเหล็กให้กล่อนไปฉะนั้น ความจริงของพุทธพจน์ได้ปรากฏมาหลายครั้งแล้ว แต่อาตมาในขณะนั้นหารู้สึกสำนึกตัวไม่ ทั้งไม่ได้สังเกตสังกาอะไรทั้งนั้นเพราะมัวแต่จะคิดต่อสู้ให้ชนะเท่าเดียว มิได้เจลิยถึงโทษเลย แม้ในครั้งสุดท้ายนี้ก็เหมือนกัน หากสาตมาแยกสงฆ์มาได้แล้วสั่งสอนแต่ข้อปฏิบัติ ๕ ประการเท่านั้น มิได้สั่งสอนให้ทำลายคำสอนของพระพุทธเจ้า และ

ทำลายศรัทธาของประชาชนที่มีต่อองค์พระพุทธเจ้าแล้ว
 อาตมาก็อาจจะรักษาบวรไว้ได้ แต่คนเรานะ อุบาสก
 มันเสียที่ไม่รู้จักพอ ไม่รู้จักประมาณ มีแล้วไม่พอต้องการ
 ให้มีอีก ครั้นมีขึ้นแล้วก็ยังคิดริษยาคนที่มีย่ด้วยกันเสียอีก
 แล้ว คือไม่อยากจะให้มีคู่แข่งบารมี อันนี้เองที่นำไปสู่หายนะ
 กันเรื่อย ๆ ไป ไม่มีใครคงความเป็นใหญ่อยู่ให้นานดอก
 เว้นไว้แต่ผู้รู้จักพอ หรือเฉย ๆ ดังพระผู้มีพระภาคเจ้า”

“ดูกรอุบาสก เมื่อสาวกของอาตมาออกประกาศธรรมตาม
 คำสั่งของอาตมาก็ได้ผล คือประชาชนที่ยังไม่เลื่อมใสในหลักธรรม
 ของพระพุทธเจ้ามาก่อน ก็หันมานับถือข้อปฏิบัติ ๕ ประการกันเป็น
 จำนวนมาก แต่...ประชาชนที่เลื่อมในศรัทธาในพระพุทธธรรมอย่าง
 แรงกล้าอยู่แล้ว นั้นชอุบาสก ทำให้เกิดเรื่องยุ่งยาก คือ เมื่อพวกเขา
 ไม่ยอมนับถือปฏิบัติตาม สาวกของอาตมาก็หาทางกลั่นแกล้ง
 จนประชาชนพวกนั้นเดือดร้อน และพากันทำตนเป็นปฏิปักษ์กับ
 ฝ่ายอาตมาเที่ยววิพากษ์วิจารณ์กันทั่วทุกหนทุกแห่งจนเรื่องเดือดร้อน
 ของประชาชนทราบถึงพระพุทธองค์ พระพุทธองค์จึงทรงบัญชาให้
 พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะมาเกลี้ยกล่อมพากันขึ้น ๕๐๐
 รูป นั้นกลับไปเสีย อุบาสกคงสงสัยว่าทำไมอาตมาจึงอนุญาต
 ให้พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พาสาวกไปเสีย มิใช่หรือ? เพื่อ
 ให้เข้าใจอาตมาจะขอเล่าเหตุการณ์ในวันนั้นให้ฟัง โปรดตั้งใจฟัง
 ให้ดี ความจริงเวลานี้ก็ตึกมากแล้ว ความใช้ของอาตมาก็ยังไม่สร้างชา

แต่อาตมาก็พอใจจะเล่าต่อให้จบ เพราะได้บอกไว้แต่ต้นแล้วว่า มันทำให้ใจคอของอาตมาดีขึ้นเมื่อพูดเรื่องนี้ออกมา เพราะเวลานี้ อาตมาสำนึกบาปได้แล้ว....”

❖ พระเทวทัตตำหนักบาป ❖

“ดูกรอุบาสก ในตอนเย็นวันหนึ่ง ขณะที่พระสุริย์ห์ริแสงลง ลับยอद्यุชาอันตั้งเด่นเป็นปราการอยู่นั้น ขณะที่บรรดาสกุลชาติ ปากีรีบิณร่อนกลับสู่รวงรัง ขณะที่พวกโคบาลทั้งเด็กและผู้เฒ่า กำลังต้อนฝูงโคแห่งตนคั่นคั่นรับกลับสู่เหย้าเรือน ธรรมชาติและภาวะการณเหล่านี้มันเตือนให้อาตมาได้ทราบว่ ถึงคราวจะพลิกประวัติ ศาสตร์กลับกันแล้ว แต่อาตมาหารู้สึกไม่ เย็นวันนั้นก็เหมือนกับ เย็นวันอื่น ๆ คือ อาตมาได้ประชุมสงฆ์สาวกแล้วแสดงข้อธรรมเป็น ประจำ ที่เย็นนั้นแปลกกว่าเย็นอื่นอยู่บ้าง ก็ตรงที่อาตมามีสาวก พิเศษเพิ่มขึ้นอีก ๒ รูป คือ พระสารีบุตรกับพระโมคคัลลานะท่านทั้งสองนี้เข้ามาหาอาตมาแบบเสือซ่อนเล็บ คือไม่แสดงที่ทำว่าจะมาร้ายเลย อาตมาจึงนึกว่า ท่านคงกลับใจมานับถืออาตมาแน่ ๆ และได้รู้สึกมีความภาคภูมิใจมาก จึงได้ประกาศแก่สงฆ์ในขณะนั้นว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงดูซิ! นาคัจจรวรยใหม่! หลักรักรมของเรานี้เพียงไร แม้แต่พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะอัศวสาวกของ พระสิทธัตถะพุทธ ก็ยังมาเข้ากับพวกเราด้วย เป็นความดีเป็นลาภของท่านทั้งหลายแล้ว ที่ได้เข้ามาสู่ธรรมวินัยของเรา...”

ขณะนั้น พระโกกาลิก แอบเข้ามากระซิบเตือนอาตมาว่า “ท่านเทวทัตอย่าไวใจท่านทั้งสองรูปนี้นักนะ ท่านทั้งสองนี้มีความปรารถนาลามก ลุอำนาจแก่ความปรารถนาลามก” อาตมาก็ยังเชื่อในความเห็นของอาตมาว่า ท่านทั้งสองคงมาเข้าพวกเป็นแน่ ๆ

และอาตมาก็ได้แสดงธรรมแก่พระสงฆ์เรื่อย ๆ ไปจนตึก ให้รู้สึก
เหน็ดเหนื่อยจึงกล่าวกับพระสารีบุตรว่า “ท่านสารีบุตร บัดนี้สงฆ์
ทั้งปวงปราศจากถิ่นมิทธะแล้ว ท่านจงแสดงธรรมมิกกาแก่สงฆ์บ้าง
เกิด เรารู้สึกเมื่อยหลัง จักเอนหลังสักครู่หนึ่งก่อน” และแล้วอาตมา
ก็ทำแบบพระพุทธรูปเจ้า คือปูผ้าสังฆาฏิ ๔ ชั้น แล้วจำวัดโดยข้าง
เบื้องขวา แล้วหมดสติหลับไปด้วยความเหนื่อยอ่อน”

“ดูรูปอุบาสก อาตมาหลับไปนานเท่าไรไม่ทราบ แต่ได้ลุกขึ้น
เพราะเสียงของพระโกกกาลิกที่คำรามดุด่า และตรงเข้ามาเตะ
อาตมาจนโลหิตไหลออกจากปาก เพราะความโกรธที่อาตมา
ปล่อยยให้พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะแสดงธรรมชักนำพระภิกษุ
ทั้ง ๕๐๐ รูปกลับไปหาพระพุทธรูปเจ้า ตั้งแต่นั้นมาอาตมาก็ล้มป่วยลง
เพราะเจ็บกายและเจ็บใจ ทั้ง ๒ ประการประสานกัน คือ ความเสีย
ใจที่ต้องสูญเสียสาวก ๕๐๐ รูป ความเสียใจที่ถูกพระอัครสาวก
ของพระสมณโคดม มาดูบคมกันต่อหน้า ความเจ็บกายที่ถูกพระ-
โกกกาลิกเตะถูกยอดอกอย่างแรง ทำให้อาตมาล้มป่วยอย่างหนัก
ถึงลุกไม่ขึ้นมาถึง ๙ เดือน ในระหว่างนี้ บริวารของอาตมาที่พอ
เหลืออยู่บ้างก็ค่อย ๆ หายหน้าไป ๆ คนจะช่วยรักษาพยาบาล
ความไข้ของอาตมาก็ไม่ค่อยมี ไม่มีใครช่วยจัดหาอาหารมาให้ฉัน
อาตมาต้องถูกทอดทิ้งเหมือนศพอนาถไร้เจ้าภาพ ส่วนอาการ
ไข้ของอาตมาก็หาได้ทุเลาลงไม่ แต่กลับทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น
ในระหว่างนี้เองอาตมาเกิดความรู้สึกว่าเหวขึ้นในใจ ความมักใหญ่ใฝ่
สูงก็ค่อย ๆ ลดน้อยลง โมหิตอันเคยเกิดขึ้นครอบงำทำลายความ

ดีของอาตมามาแต่ต้น ก็ค่อยหายไป ความรู้สึกว่าตัวเองกระทำกรรมอันลามก กรรมอันหยาบช้าย่างใหญ่หลวงก็ผุดขึ้นในห้วงคิด ครั้นแล้วอาตมาก็ได้พิจารณาเห็นต้องแน่นอนว่า โรคภัยของอาตมานี้ไม่หายแน่มีแต่จะทรุดลงโดยลำดับ จนกระทั่งตายในที่สุด เมื่อคิดดังนี้ก็มีกุศลจิตดวงหนึ่งผุดขึ้น นั่นคือ หาที่พึ่ง คนเราเมื่อคราวมีอำนาจ มีกำลัง มีทรัพย์ มีบริวาร ก็มักจะนึกพระนางตนว่าพึ่งตนเองได้จึงไม่แยแสที่จะหาคนอื่นมาเป็นที่พึ่ง แต่ครั้นหมดสิ่งเหล่านี้แล้ว จึงกลับให้คิดถึงคนอื่นสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง ข้อนี้เป็นธรรมดาของคนเมื่ออาตมานึกถึงที่พึ่งนั้น มิได้นึกหาที่พึ่งอย่างคนกลัวตายแล้วอ้อนวอนให้ผู้อื่นช่วยเหลือเพราะกลัวตายนะท่านอุบาสก แต่อาตมามานึกได้ว่าบวชมานาน ยังไม่ทำความดีให้เป็นแก่นสารแก่ชีวิตเลยน่าเสียดายที่จะต้องตายเสียแล้ว หากตายไปเสียในตอนที่ไม่มีความดีอะไรเลยนี้ ก็เท่ากับเกิดมาเสียชาติเกิด คือไม่มีความดีติดตัว แต่กลับมีความชั่วติดไปมาก อาตมาก็รู้สึกตัวเองได้ว่า ตัวทำผิดในพระพุทธรูปเจ้าผู้ไม่เคยสร้างความผิดในตัวอาตมา ฉะนั้นทางที่จะทำให้อาตมาพอจะสบายใจได้ดีที่สุด ก็คือไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วทูลขอขมาโทษ สารภาพความผิดทุกประการ แม้จะทรงประณามอย่างไร ก็ขอถ่มน้ำลายอมรับโดยดุษณีภาพ อาตมาหวังว่าพระพุทธรูปเจ้าพระองค์คงจะยกโทษให้เป็นแน่แท้ เพราะคนเรามันอาจจะผิดเสียก่อนแล้วจึงถูกทีหลังก็ได้ คนที่เห็นผิดมาก่อนแล้ว กลับเห็นถูกทีหลัง แล้วกลับตัวเสียใหม่ พระองค์ก็ทรงสรรเสริญว่าเป็นบัณฑิตได้ แต่คนที่เห็นถูกมาก่อนภายหลังกลับเห็นผิด

นี่ชีอุบาสกที่พระพุทธองค์ทรงติเตียนมาก บัดนี้ อาตมาไม่มีใครจะ
ช่วยเหลือแล้ว หากไม่ได้อาศัยอุบาสกก็คงจักไม่ได้พบพระพุทธ-
เจ้า เพื่อสารภาพผิดเป็นแน่แท้ ฉะนั้น ขอร่านอุบาสกช่วยห้าม
อาตมาไปเฝ้าให้ได้เสียวะ ท่านอุบาสก โอ! เวลานี้ก็ตึกมากแล้ว
ขอเชิญอุบาสกหลับนอนกันเถิด”

▶ บทส่งท้าย ▶

บรรดาสาธุศิษย์ผู้ภักดีของพระเทพทัต ที่เหลืออยู่ทั้งที่เป็นพระและคฤหัสถ์ เมื่อได้ยื่นคำให้การของพระเทพทัตมาโดยตลอดแล้ว ก็หมดความระแวงสงสัย กลับมีใจรักและสงสารพระเทพทัตมากขึ้น จึงได้ตกลงใจหามพระเทพทัตไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งขณะนั้นได้เสด็จจาริกไปประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร นครสาวัตถี คณะพระเทพทัตได้ออกเดินทางไปเรื่อย ๆ โดยลำดับ / ตั้งแต่เข้าตรู่ของวันรุ่งขึ้น เดินทางรอนแรมมาหลายราตรีกาล ในที่สุดก็บรรลุเข้าแคว้นโกศล ข่าวการมาของพระเทพทัตถูกถ่ายทอดส่งต่อกันไปโดยลำดับว่า พระเทพทัตกำลังจะมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ พระเชตวัน ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องนี้ไปทูลพระพุทธรองค์ให้ทรงทราบ แต่พระพุทธรองค์กลับตรัสกับพระภิกษุเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย เทพทัตจะไม่เห็นเราด้วยอตมภาพนั้น” ต่อมา เมื่อคณะพระเทพทัตเดินทางใกล้เข้าไป ๆ พวกภิกษุหลายคนก็เข้าเฝ้าทูลรายงานเป็นระยะ ๆ ว่า “พระเทพทัตมาถึงโน้นแล้วมาถึงนั่นแล้ว พระเจ้าข้า” แต่พระพุทธรองค์ตรัสยืนยันอย่างหนักแน่นว่า “เทพทัตจงทำสิ่งที่ตนปรารถนาเถิด แต่เธอจะไม่ได้เห็นเรา” และเมื่อคณะพระเทพทัตเดินทางใกล้เข้าไป ภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลโดยลำดับว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเทพทัตเดินทางมาใกล้กับพระเชตวันนี้ประมาณ ๑ โยชน์เท่านั้นพระเจ้าข้า” “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเทพทัตมาใกล้ประมาณถึงโยชน์แล้ว พระเจ้าข้า”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเทวทัตมาใกล้ ๑ คาจุดแล้ว” “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญพระเทวทัตมาถึงสระโบกขรณีแล้ว”

พระพุทธองค์ก็ยังคงตรัสยืนยันพระดำรัสเดิมว่า “แม้พระเทวทัตจะเข้ามาภายในพระเชตวัน ก็จักไม่ได้เห็นเราเป็นแน่แท้”

ขบวนนามพระเทวทัตเดินไปจนถึงสระโบกขรณี หน้าพระเชตวันมหาวิหาร พวกบริวารของพระเทวทัตซึ่งมีเนื้อตัวอันกลัดด้วยฝุ่นและเหงื่อด้วยเดินทางไกลมาหลายวัน ครั้นจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทั้ง ๆ ที่สกปรกเช่นนั้น เห็นว่าไม่สมควร จึงได้วางพระเทวทัตลงยังพื้นดิน เรียนท่านว่าจะลงไปล้างมือล้างเท้า ชำระร่างกายให้สะอาด แล้วจึงจะเข้าไปเฝ้า กล่าวแล้วก็ลงสู่สระโบกขรณี ตักน้ำมาชำระล้างมลทิน อาบและกินด้วยความกระหาย

ฝ่ายพระเทวทัต เมื่อบริษัทลงอาบน้ำ ก็ใคร่จะลงอาบบ้าง แต่พอวางเท้าลงเหยียบพื้นพสุธาเท่านั้น เท้าก็พลันจมลงไปท่วมเท้า ถึงข้อเท้า ถึงสะเอว ถึงนม ถึงคอ และถึงกระดูกคางโดยลำดับ พระเทวทัตจึงตระหนักเห็นว่าตนถูกแผ่นดินสูบแน่แล้ว ไม่มีทางจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าตามที่ตนหวังมาได้ จึงได้กล่าวคำสรรเสริญคุณพระพุทธเจ้าไว้ว่า

“พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ผู้เป็นบุคคลอันเลิศ เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ เป็นนายสารถิ์ฝึกชนที่ยอดเยี่ยม มีพระจักรุรอบคอบ มีพระบุญลักษณะครบ ๑๐๐ ประการ ข้าพระองค์เทวทัตขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นที่พึ่งด้วยกระดูกคางนี้ พร้อมด้วยลมหายใจ”

ครั้นเสียงสรรเสริญพุทธคุณสิ้นสุดลง ร่างอันผ่ายผอมของพระเทวทัตก็หายลับไป เมื่อพวกสาณิกิษย์เสร็จธุระกิจส่วนตัวกันแล้ว ต่างก็นึกถึงพระเทวทัต แต่พวกเขาก็ต้องตกตะลึงพริ้งเพริดกับเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝันนั้น ครั้นแล้วต่างก็เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ทูลเล่าเหตุการณ์ให้ทรงทราบทุกประการ พระพุทธองค์ทรงบรรหารประทานคำพยากรณ์ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวทัตมีจิตอันอสังฆธรรม ๘ ประการครอบงำย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบาย ตกนรกชั่วกาลปี ช่วยเหลือไม่ไหว อสังฆธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ :-

๑. เทวทัตมีจิตอันลามกครอบงำย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกาลปี เยี่ยวยาไม่ไหว
๒. เทวทัตมีจิตอันความเสื่อมลามกครอบงำย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกาลปี เยี่ยวยาไม่ไหว
๓. เทวทัตมีจิตอันยศครอบงำย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกาลปี เยี่ยวยาไม่ไหว
๔. เทวทัตมีจิตอันความเสื่อมยศครอบงำย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกาลปี เยี่ยวยาไม่ไหว
๕. เทวทัตมีจิตอันสักการะครอบงำย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกาลปี เยี่ยวยาไม่ไหว
๖. เทวทัตมีจิตอันความเสื่อมสักการะครอบงำย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกาลปี เยี่ยวยาไม่ไหว

๗. เทวทัตมีจิตอันความปรารถนาลามกครอบงำย่ำยีแล้ว

จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกาลปี เยียวยาไม่ไหว

๘. เทวทัตมีจิตอันความเป็นมิตรชั่วครอบงำย่ำยีแล้ว จัก

เกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกาลปี เยียวยาไม่ไหว

คุณภิกษุทั้งหลาย เทวทัตมีจิตอันอสังกรรม ๘ ประการนี้ แล ครอบงำย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกาลปี เยียวยาไม่ไหว ดีละ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรครอบงำย่ำยีลาภที่เกิดขึ้น ครอบงำย่ำยีความเสื่อมลาภที่เกิดขึ้น ครอบงำย่ำยียศที่เกิดขึ้น ครอบงำย่ำยีความเสื่อมยศที่เกิดขึ้น ครอบงำย่ำยีสักการะที่เกิดขึ้น ครอบงำย่ำยีความเสื่อมสักการะที่เกิดขึ้น ครอบงำย่ำยีความปรารถนาลามกที่เกิดขึ้น ครอบงำย่ำยีความเป็นมิตรลามกที่เกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่ครอบงำย่ำยี ลาภ-ความเสื่อมลาภ-ยศ-ความเสื่อมยศ-สักการะ-ความเสื่อมสักการะ-ความปรารถนาลามก-ความเป็นมิตรลามกที่เกิดขึ้นอยู่ อาสวะกิเลสทั้งหลายที่ทำความคับแค้นและรุ่มร้อน พึงเกิดขึ้นเพื่อครอบงำย่ำยี-อาสวะกิเลสเหล่านั้น ที่ทำความคับแค้นรุ่มร้อน ย่อมจะไม่เกิดขึ้นแก่เธอ”

ในที่สุด พระพุทธเจ้าได้ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายไว้ว่าใคร ๆ จงอย่าเกิดเป็นคนปรารถนาลามกในโลกนะ เธอทั้งหลายจงรู้ จ้. เทวทัตนั้นตามเหตุนี้ว่า มีคติเหมือนคติของคนปรารถนาลามก เทวทัตปรากฏว่าเป็นบัณฑิต รู้กันว่าเป็นผู้อบรมตนแล้ว เราก็ได้ทราบว่เทวทัตตั้งอยู่ดูจู่จู่เรื่องด้วยยศ เธอสังสมความ

ประมาท เบียดเบียนตถาคต จึงตกนรกอเวจี มีประตูดัง ๔ ประตู อันน่ากลัว ก็ผู้ใดประทุษร้ายต่อผู้ไม่ประทุษร้าย ผู้ไม่ทำบาปกรรม บาปย่อมถูกต้องเฉพาะผู้นั้น ผู้มีจิตประทุษร้ายไม่เอื้อเพื่อ ผู้ใดตั้งใจประทุษร้ายมหาสมุทรด้วยยาพิษ เพราะมหาสมุทรนั้นคือสิ่งที่น่ากลัว ข้ออ้างนั้นฟังไม่ขึ้นอันใด ผู้ใดเบียดเบียนตถาคตผู้เสด็จไปดีแล้ว มีพระทัยสงบด้วยการกล่าวติเตียน การกล่าวติเตียนพระตถาคตนั้นฟังไม่ขึ้น อันนั้นเหมือนกัน

พระเทวทัตนั้นจมดินไปแล้ว เกิดในอเวจีมหานรกอันกว้าง ๓๐๐ โยชน์ ถูกไฟในมหานรานั้นไหม้อยู่ สรีรกายของท่านสูงตระหง่านประมาณ ๑๐๐ โยชน์ ศีรษะสอดเข้าไปในแผ่นเหล็ก ผ่าปิตนรานั้นถึงหมวกหู ส่วนเท้าทั้งสองจมลงในแผ่นดินเหล็กลึกแค่ข้อเท้า ท่านจึงยืนนิ่งเคลื่อนไหวไม่ได้เลย และแล้วหลาวเหล็กขนาดเท่าลำตาลใหญ่ ๆ ก็พุ่งออกจากผาด้านหลัง แทงกลางหลังทะลุหน้าอกฝังติดผาด้านหน้า หลาวเหล็กอีกอันหนึ่งพุ่งออกจากผาด้านขวา แทงซี่ข้างด้านขวาทะลุออกซี่ข้างด้านซ้าย บักติดผาด้านซ้าย หลาวเหล็กอีกอันหนึ่ง พุ่งออกจากแผ่นเหล็กเบื้องบน แทงลงตรงกระหม่อมทะลุออกส่วนเบื้องต่ำ บักติดอยู่กับแผ่นดินเหล็ก พระเทวทัตถูกทรมานอยู่ในอเวจีมหานรกอย่างนี้ เป็นเวลาหลายกัป แต่ในอนาคตกาลอันยาวนานนับแต่กัปนี้ไปหนึ่งแสนกัป พระเทวทัตจะได้เกิดเป็นมนุษย์อีก และจะได้สำเร็จเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า

นามว่า อัญริสสระ เพราะอาานิสงส์ที่ถวายกระดุกคางเป็นพุทธบูชา
ก่อนหน้าที่จะถูกแผ่นดินสูบ.

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสจบแล้ว พระอานนท์ก็ทูลถามว่า ข้าพระพุทธเจ้า
ขอเรียนถามพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าทรงทราบหรือไม่ว่า พระอานนท์
จะเกิดเป็นพระอานนท์ในชาติต่อไปหรือไม่

พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า พระอานนท์จะเกิดเป็นพระอานนท์ในชาติต่อไป
อย่างแน่นอน

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสจบแล้ว พระอานนท์ก็ทูลถามว่า ข้าพระพุทธเจ้า
ขอเรียนถามพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าทรงทราบหรือไม่ว่า พระอานนท์
จะเกิดเป็นพระอานนท์ในชาติต่อไปหรือไม่

พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า พระอานนท์จะเกิดเป็นพระอานนท์ในชาติต่อไป
อย่างแน่นอน

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสจบแล้ว พระอานนท์ก็ทูลถามว่า ข้าพระพุทธเจ้า
ขอเรียนถามพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าทรงทราบหรือไม่ว่า พระอานนท์
จะเกิดเป็นพระอานนท์ในชาติต่อไปหรือไม่

พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า พระอานนท์จะเกิดเป็นพระอานนท์ในชาติต่อไป
อย่างแน่นอน

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสจบแล้ว พระอานนท์ก็ทูลถามว่า ข้าพระพุทธเจ้า
ขอเรียนถามพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้าทรงทราบหรือไม่ว่า พระอานนท์
จะเกิดเป็นพระอานนท์ในชาติต่อไปหรือไม่

พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า พระอานนท์จะเกิดเป็นพระอานนท์ในชาติต่อไป
อย่างแน่นอน

ดรรชนี

ก

กตโมรคติสสกะ	140
กรุงกบิลพัสดุ์	7,15,27,48,53
กรุงเทวทหะ	7
กรุงราชคฤห์	118
กามสุจัลลิกานุโยค	143
กาฬุทายี	45,49,50
โกกาลิก	3,4

ข

จันหาเทวีบุตร	140
เขาคิชฌกูฏ	120

ค

คยาสิสประเทศ	82
คยาสิสะ	2,7
ครูวิศวามิตร	7,8

คันธมาสน์	65
แคว้นมกธ	82
จ	
จันทกนิกร	65
จันทกนิกรชาดก	63
จันทบรรพต	64
จันทะ	64
จันทา	64
จันทกนิกร	65
เจ้าชายกิมพิละ	16,70
เจ้าชายเทวทัต	7,9,16,29,69
เจ้าชายนันทะ	16,17,66
เจ้าชายภักคุ	16,70
เจ้าชายภักทียะ	16,70
เจ้าชายสิทธัตถะ	7,8,11,12,13, 14,16,17,21,22, 23,24,25,27,28,

	29,30,32,34,35, 36,38,42,43,80
เจ้าชายอชาตศัตรู	74
เจ้าชายอนรุทธะ	16,19,20,21,70
เจ้าชายอนนท	16,70
เจ้าหญิงยโสธรา	14,16,22,23,36
ข	
ชมพูทวีป	1
ช้างนาฬาคีรี	125,127,132
ชีวกโกมารภัจ	121
ญ	
ญาณทัสนวิมุตติ	54
ด	
ตถาคต	161
ไตรวิชา	72
ถ	
ถีนมิททะ	154

ท

ทาน	116
ท้าวสักกเทวราช	65
ทิพพจักขุญาณ	72
เทวทหนคร	7,63
เทวทัต	70,75,79,80, 85,111
โทสะ	118

ธ

ธรรมาณาจักร	39
ธรรมิกถา	154

น

นครกบิลพัสดุ์	7,43,68,69
นครโกสัมพี	73
นครคาม	1
นครพาราณสี	63
นครราชคฤห์	84,121,126,

	127,144
นครสวรรค์	157
นางปชาบดี	58
นางปชาบดีโคตมี	66
นางเปสกาปริจาริกา	58,60
นายฉันทะ	30,36,28,42
นาพาศิริ	130
นิโครธาราม	46
นิพพาน	33
นิวัตนาการ	104
นิสัชนาการ	59
เนรัญชรานที	1,2
บ	
บุณฑริก	26
เบญจศิริ	1
เบญจคีรีนคร	1,2,99,118
เบญจวัคคีย์	44

ป

ปกาสนียกรรม	86
ปทุมชาติ	26
ปรangkāmasraṣṇaṭṭhīyathong	103
ปราสาทศรีมูข	100
ปริเทวนาการ	101
ปรีนิพพาน	130
ปสาทะ	115
ป่าหิมพานต์	64

ผ

ผ้ากาสาวพัสดร์	62
ผ้ากาสาวะ	43
ผ้าบังสุกุล	142,144, 147,148
ผ้าสังฆาฏี	154

ผ

ผนโปกขรพรรษ	57
-------------	----

ฝูงหงส์	7,9
พ	
พญาช้างนาพาคีรี	129,131
พยาบาทวิตก	118
พระโกกालิก	154
พระโคดม	147
พระจอมไตรศาสดา	129
พระจอมนราไท	103
พระเจ้าปเสนทิโกศล	74
พระเจ้าพรหมทัต	63,64,65
พระเจ้าพิมพิสาร	44,49,74,85,89, 93,99,100,101, 106,108,109, 110,111,136
พระเจ้าสุทโธทนะ	14
พระเจ้าสุปปพุทธะ	80
พระเจ้าอชาตศัตรู	1,122,126,127,

	133,135,137,
	139,111
พระเชตวันวิหาร	5
พระเชตวันมหาวิหาร	157,158
พระเทวทัต	2,3,4,5,6,7,
	30,74,83,84,86,
	132,145,157,
	158,159,161,
	111,117
พระธรรม	104,150
พระนครราชกฤห์	128
พระนางพิมพา	80
พระนางเวเทหิ	99,101,102,108,
	109,110
พระเบญจาทฐ	64
พระผู้มีพระภาคเจ้า	120
พระพุทธร	104

พระพุทธเจ้า	35,71,73,74,75, 111,112,113, 119,138,145, 150,154,156, 158
พระพุทธเจ้า	129
พระพุทธองค์	121
พระโพธิสัตว์	63
พระภิกษุ	62
พระมหาสมณโคดม	80,92
พระโมคคัลลาน	2,3,4,60,73,74, 151,153,154
พระเวฬุวัน	75,82
พระเวฬุวันมหาวิหาร	128
พระสงฆ์	104
พระสมณโคดม	4,123,124,125, 126,140,141,

	145,146,154
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า	43,44,111,120
พระสัมมาสัมโพธิญาณ	57
พระสารีบุตร	2,3,4,60,73,130, 151,153,154,
พระสิทธิตะโคดม	125
พระสุปปพุทธะ	15,16
พระแสงอาญาสิทธิ์	100
พระโสดาบัน	58
พระอนาคามี	58
พระอนุรุธะ	73,74
พระอรหันต์	72
พระอานนท์	73,74,146
พิมพา	42,58,59,60, 61,65
พุทธบริษัท	141,142
เพลงแห่งโทสคติ	86

ภ

ภิกษุณี	66
ภูเขาคิชฌกูฏ	101,104, 105,118

ม

มคธ	43,44
มคธรัฐ	43,106,111
มโนปนิธาน	31
มหาปุริสลักษณะ	25
มหาปุริสวัตักกสูตร	72
มหาเวสสันดรชาดก	57
ม้ากัณฐกะ	18,19,38,40
เมืองสาวดี	5
แม่น้ำอโนมา	40
โมกขธรรม	34,35
โมคคัลลานะ	85
โมหะ	118

ร

ราชคฤห์ 44,45,48,49,74

ราหุล 61,68

ด

โลกาลิก 140,141

โลกียฤทธิ์ 73

โลกะ 118

ว

วิชาคันธรรพศาสตร์ 8

วิชานันทศาสตร์ 8

วิชาอักษรศาสตร์ 8

วิมุติ 144,148

วิสัยัญญาภาพ 101

เวฬุวัน 44,45,75

เวฬุวันมหาวิหาร 84,141ศ

ศากยกุมาร 7

ศากยวงศ์ 14

ศีล	116
ส	
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	4,5
สมุทรทัตตะ	140
สระโบกขรณี	51,158
สวรรค์	116
สัตสุราธิราช	59
สารีบุตร	85
สุทโธทนะ	57,68
สุปปพุทธะ	7
เสนาสนะ	144
อ	
องค์พระทศพล	115
อชาติศัตรุ	87
อนุปิยัมพวัน	71,72,73
อนุปพุทิกา	116
อสังกรรม 8 ประการ	159,160

อัตตติลถมถานุโยค	143
อันตรวาสก	142
อันนปทานาหาร	55
อัมพวันวิหาร	121
อัสสุชลธารา	104
อาทีนพ	116
อาสวะกิเลส	160
อิฏฐิสสระ	162
อิสฺสริยํ สฺขํ โลเก	88
อุตตราสงค์	142
อุบล	26
อุโบสกสังฆกรรม	146
อรุเวลาเสนานิกม	43